

БІБЛІОТЕКА
ПОЕТА

ДМИТРО
ЗАГУЛ

◆◆◆
ДМИТРО
ЗАГУЛ

◆◆◆
ПОЕЗІЇ

◆◆◆
Київ
«Радянський
письменник»
1990

ББК 84Ук7
З-14

Життя українського талановитого поета Дмитра Загула (1890—1944) обірвалося трагічно у часи сталінських репресій. Про нього, як оригінального поета-символіста, часто писали, сперечалися відомі критики і літературна молодь. У його творчому набутку і численні переклади, і найперше — поема Байрона «Мазепа».

Це видання складають вибрані вірші і поеми із збірок «З зелених гір», «На грані», «Наш день», «Мотиви».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*В. В. Біленко, І. Ф. Драч, М. М. Ільницький,
В. Р. Коломієць, Л. В. Костенко,
С. А. Крижанівський, О. В. Лупій,
Л. М. Новиченко, Б. І. Олійник,
В. В. Яременко*

Упорядкування.

вступна стаття і примітки

С. В. Далавурака і В. М. Лесина

Редактор *О. В. Лупій*

3 4702640202-144 131.90
M223(04)-90

© Далавурак С. В., Лесин В. М. (Упорядкування, вступна стаття і примітки). 1990

ISBN 5-333-00512-5

УЖИНОК БЕНТЕЖНОГО ПОЕТА

Літературний процес — складне явище, яке й вивчати потрібно у всій його багатогранності, без штучного вичленування окремих визначних його творців, а тим більше без білих плям.

Таким забутим, залишеним поза увагою істориків літератури кількох десятиліть був один із талановитих українських письменників Дмитро Загул.

Молодий поет захоплювався символізмом, не раз прагнув знайти «чисту красу», піддавався сумним настроям, іноді аж до розпачу. Але сумні ноти викликалися важкою долею трудящих на Буковині, поневоленій цісарською Австрією. Під час першої світової війни доля закинула Д. Загула в Росію і на Східну Україну, де і розквітнув талант поета. Згодом, оглядаючи пройдений Д. Загулом шлях. О. Білецький писав: «Революція не лише всиновила його: у свій час вона врятувала його від смертельної недуги, вдмухнула в нього нові сили — і хто може сказати, як іще широко розгорнуться крила заслуженого і все ще молодого поета і скільки ще нових мелодій сплете його пісня в серцях справжніх і прийдешніх читачів! Останнього слова він ще не сказав...»¹

Так сталося, що не всі слова поет міг сказати. А краще з його спадщини — оригінальні вірші й майстерні пе-

¹ Див.: Загул. Д. Мотиви.— К.: 1927.— С. 26—27.

реклади віршових творів багатьох поетів різних країн. критичні й публіцистичні статті, теоретичні узагальнення — у пожовтневі роки активно впливали на свідомість багатьох людей, отже, і допомагали їм у житті й роботі. Чимало його творів витримали випробування часом, актуальні вони й зараз.

Дмитро Юрійович Загул народився 28 серпня 1890 р. у буковинському селі Мілієві, тепер Вижницького району Чернівецької області. Його батьківщина не одне століття була силоміць відірвана від України. її поневолювали іноземні загарбники. У ті часи нею правили австрійські Габсбурги, а з 1918-го до 1940 р.— румунські бояри.

Родина майбутнього поета жила дуже бідно. Про це Д. Загул пізніше так розповідав у «Автобіографії»: «Заробіток у «пана-дідича» не міг вистачити, а своєї землі — клаптик суглинку та супіску. Доводилось жати на панському лану за п'ятнадцятий сніп або працювати за 40 копійок з досвіта до ночі. Важке було наше життя»¹. Про це мовиться і в одному з ранніх віршів «Ніби гріб, хатинка низька»:

Ніби гріб, хатинка нízька.
Де на світ родився я;
Там була моя колиска,
Там живе рідня моя.
Я родився серед смутку.
Виростав я в морі сліз...
В кождім кутику-закутку
Чув прокльони, зойки скрізь.

.
З нужди батько в гріб звалився
І лишив нас без часу...
Я в широкий світ пустився:
Може, щастя принесу...

Батька постійно гнітили нестатки й борги, турбота про те, як прогодувати сім'ю. Він, як і більшість

¹ Загул Д. Автобіографія // Мотиви.— С. 33.

селян його часу. був неписьменним, але умів чудово розповідати різні життєві історії та грати на флюярі (своєрідній сопілці). Тому до нього горнулися сусіди. Особливо зимовими вечорами була повна хата людей, точилися жваві розмови і про героїчне минуле України, і про славних буковинських месників, про опришків Довбуша, Петрія та Мухи, і про важке тодішнє життя. Хлопчик вслухався в ці розмови й запам'ятовував їх. Мати Сафта і сестра Марія знали багато народних пісень, часто співали їх у вільний час. Ті пісні до глибини душі хвилювали Дмитрика. Вабила його чарівна природа Карпат, таємничий шелест буків і смерек, спів птахів, плескіт хвиль на оспіваному в піснях швидкоплинному Черемоші. по якому плотогони сплавливали ліс. Оточення настроювало на поетичний лад. І, наслідуючи коломийки, він складав власні пісні.

Сестра Марія навчила його читати ще до школи. Учився хлопчик старанно, рано виявив зацікавлення до художньої літератури. став багато читати. Спершу то були переважно пригодницько-фантастичні романи. Потім захопився творами Г. Квітки-Основ'яненка, М. Гоголя, Т. Шевченка, Ю. Федьковича, П. Куліша, І. Франка, став читати українські газети та журнали. які видавались у Львові та Чернівцях.

1902 року батько помер від сухот, і стало жити ще важче. На здібності Д. Загула звернув увагу директор школи, теж селянський син Василь Завадюк, і послав його на навчання до другої Чернівецької класичної гімназії. В самій гімназії та і в бурсі наставники оберігали молодь від усяких нових віянь. Та прогресивно настроєні гімназисти збиралися в таємному гуртку, встановлювали зв'язки з робітничими організаціями, цікавились соціологією, читали К. Маркса, Ф. Енгельса, Л. Фейєрбаха, Г. Плеханова, М. Драгоманова, Л. Толстого та ін. Серед читаних книг були праці анархіста М. Бакуніна, опортуніста К. Каутського, філософів М. Штірнера та Ф. Ніцше, твори

багатьох західноєвропейських поетів-декадентів. За пізнішим визнанням Д. Загула, «ця лектура творила в наших юнацьких головах повний хаос і сумбур...»¹. А на заняттях у гімназії, знову ж за словами поета, вчителі «забивали дітям голови усяким старим сміттям, яке в житті не могло ніколи на що-небудь придатися...»².

Були в гімназії й такі вчителі,— а серед них Юліан Кобилянський, брат видатної української письменниці,— які дали хороші знання класичної грецької й латинської філології, сучасної німецької мови та літератури, всесвітньої історії. Вони цікавилися творчістю молодих поетів, допомагали їм порадами, ставили завдання. Неабиякі здібності до віршування виявив Д. Загул. Він очолив творчий гурток, в роботі якого брали участь відомі потім літератори В. Кобилянський, П. Галензовський, І. Клевчук, М. Лютик та ін. До їх поетичної творчості, крім учителів-словесників, виявляли увагу О. Маковей, Ольга Кобилянська, С. Яричевський, а також популярні тоді «молодомузівці». Навчаючись у гімназії, Д. Загул здійснив переклад на українську мову другої пісні «Енеїди» Вергілія, кількох Горацієвих сатир та «Пісні про дзвін» Ф. Шіллера. Із власних поезій у 1909 р. в газеті «Буковина» надрукував вірші «Високо вгору здійму свої руки» та «Що мені із того, мила». Там пізніше («Нова Буковина», 1912) опубліковані цикли поезій «Весняні мрії», «Думки», «В темряві» та «Хвилі кохання».

Під час навчання Д. Загул заробляв собі гроші репетиторством, із 1912 р. став працювати в чернівецьких газетах «Нова Буковина» та «Народний голос», де й друкував свої вірші. На ранніх творах початківця був помітний чималий вплив модерністів, що гуртувалися у львівській «Молодій музи». Це виявилось в сумних акордах, пла-

¹ Загул Д. Автобіографія // Мотиви.— С. 35.

² Загул Д. Володимир Кобилянський // Кобилянський В. Твори.— К.: Західна Україна, 1930.— С. 6.

чах за втраченим коханням і молодістю, розбитими надіями тощо. Але були окремі вірші, у яких йшлося про реальні події, про важке життя трудящих. Вони загалом звучали оптимістично. У них автор самокритично заявляв, що він сам «своєї долі творець» і що вже досить з нього «дурних солених рабських сліз». Іноді звучали і заклики до боротьби «із неправдою лихою».

Гей, до бою з ворогами!
Плач і смуток занехай!
Розірвем тяжкі кайдани,
А з неволі вольний встане
І щасливий рідний край!

(«В моїй груді дужа сила»)

Громадські мотиви й визвольні прагнення звучали у віршах «Гнуться високі тополі», «Я не для вас оцю пісню співаю», «Літає смуток над селом», «Чорний ліс, убогі села», «Ждуть нас тучі неминучі». В останньому читаємо:

Ждуть нас тучі неминучі,
Непривітний жде нас час;
Ждуть нас бурі, дні понурі,
Темні тюрми ждуть на нас.
Та ніщо нас не злякає,
Сили духу не злама.

Заклики до боротьби проти гніту, любити рідний край і співчувати «меншому брату» були абстрактно-гуманістичні, як і вияв готовності автора «за добро, красу і волю повести людей до бою із неправдою лихою». Найвиразніше турбота про тих, хто жив під «обдертою мужицькою стріхою» і чию долю «тирани посеред поля зарили», виявилися в поезії «Заграли дзвони», надрукованій у 1913 р. в газеті «Народний голос» під псевдонімом Іван Майдан:

Заграли дзвони, заграли дзвони,
заграли...
Із буйним вітром на перегони
помчали.
Несуть розраду, несуть потіху

з собою
 І під мужицьку обдерту стріху
 спокою...

 Коли ж для тебе заграють дзвони,
 народе?
 Коли замовкнуть твої прокльони
 й незгоди?
 Коли ласкаво на наші рани
 те сонце
 Крізь чорні хмари хоч раз прогляне
 в віконце?

 Заграйте, дзвони, хоч раз до бою
 весело!
 А прийде щастя і прийде воля
 між села!
 Ударте, громи, ударте, сильні
 перуни,
 Воскреснуть, може, раби безсильні
 із труни!
 Воскресне, може, народна доля
 з могили!
 Її тирані посеред поля
 зарили.

Уже в ранніх віршах молодий поет виявляє вміння знаходити засоби яскравої образності. Його поезії відзначаються мелодійністю, експресивністю, настроєвістю. У них вдало використовуються алітерації, асонанси, звуконаслідування, як, наприклад, у вірші «Між межами жваво, живо...». Виявленню версифікаційної вправності й винахідливості сприяло, зокрема, хороше знання народної поетичної творчості, її художніх засобів, ритміки. Улюбленим для поета був популярний у піснях коломийковий розмір, часті фольклорні паралелізми, постійні епітети тощо. Це яскраво виявилось в піснях-поезіях «Ой піду я в чисте поле», «Дай любистку, дай васильку», «На долині дві калині». А в той же час були наслідування не тільки форми, але й змісту віршів поетів-модерністів з їхнім «чорним смутком», безнадією, розпачем, втечею у світ вигаданий.

Крім власних поезій, Д. Загул публікував у «Новій Буковині» й переклади. Це були оповідання І.-Л. Переца «Коли ще не вище», Шіллерова «Пісня про дзвін», декілька переспівів біблійних легенд. У цих переспівах молодий поет не зміг підвестися до великих узагальнень та актуалізації, але і в них висловлювалося сподівання, що «скоро минуться дні брехні і лжі», що «настане грішникам відплата», бо «вже гострить серп могутній жнець».

Пробував Д. Загул свої сили і в публіцистиці. Особливо примітні статті «До психології політики», «Україна а еміграція». «Анкета в справі еміграції», «Направляймо самі лихо!» та ін. І нині привертає до себе увагу його стаття «Розум і нерозумне серце», спрямована проти філософії Ніцше та Шопенгауера. Автор закликав прогресивну інтелігенцію «трудитися невпинно в тім напрямі, щоб чимось прилучитися до будови ідеального світу, де не буде ні пана, ні підданого, ні жодних різниць і противностей».

Улітку 1914 р. розпочалася перша світова імперіалістична війна. Скоро її тереном стали західноукраїнські землі. У лютому 1915 року російська армія вступила до Чернівців, а невдовзі відступила. При цьому було взято немало заложників з української інтелігенції, серед них був і Д. Загул. Спершу він жив у Нижньому Новгороді, там і одружився. Згодом переїхав до Одеси, а звідти — до Києва. Тут зустрівся з товаришем своєї юності, поетом Володимиром Кобилянським, який утік з підневільної Буковини ще в 1912 р. До речі, він тоді активно перекладав російських символістів В. Брюсова, К. Бальмонта, А. Белого. Їхніми творами зацікавився і Д. Загул. Заробляти на хліб довелося на різних роботах — був бухгалтером, санітаром, учителем, редактором. У той же час писав нові вірші, перекладав з російської та зарубіжних літератур, виступав із публіцистичними статтями, серед них і російською мовою.

Лютнева революція 1917 р. повалила самодержавство, появилася можливість друкувати книжки українською мовою. і Загул відразу ж скористався цим. Він зібрав

вірші, написані в 1914—1915 рр., і видав їх книжкою «З зелених гір». Датована вона 1918 р. Як писав пізніше О. Білецький, «і ритм вірша, і образна символіка майже не підносяться в цій першій, сіренькій на вигляд, книжці, вище за середній сіренький рівень українського модернізму».

Відірваний від зруйнованої воєнним лихоліттям Буковини, від рідного села і родини, поет переважно відтворював особисті тужливі почуття й «безсилі зітхання». Він уявляє колишнє передвоєнне село, злиденне, бідне і голодне. Тепер же воно здавалося поетові мало не раєм...

Коли на долоню наклоню чоло,
То все привиджається рідне село.
І стежечка кожна, і кожний куточок,
Де серце, не знаючи злиднів, жило.

(«Коли на долоню наклоню чоло»)

Окремі вірші збірки відбивали впливи символізму. У них відчувалася зневіра автора, що на землі може настати краще життя, і він «справляв у душі похорони сподіванням і снам золотим». Образи були абстрактними, метафори ускладненими. Часто використовувалася релігійна лексика («Моя душа — то ангел раю, упавший херувим»; «в нашому серці дзеркало раю, відблиски неба, вічна краса» тощо).

І все ж Д. Загул часу війни не ховався у «башті з слонової кістки», вглядався в життя, переймався мотивами народних пісень, лірики Ю. Федьковича. Його романтичні настрої, душевна ніжність, любов до народної пісні особливо виявлялися в ліриці про кохання.

Він писав:

Мрії ззеліяні, сни перемріяні
Довго я в серці складав,
Сльози колишнії, ночі невтішнії
Я на пісні перелляв.
В них поскладалося все, що кохалося.
Все, що прожито колись.

(«Мрії ззеліяні, сни перемріяні...»)

Ряд Загулових поезій стали народними піснями. Це «Із буйнесеньким вітром в погоні», «Ти приходиш до мене щоночі» та ін. З ніжністю писав поет про чарівну красу карпатського краю, яка облагороджує впливає на його ліричного героя.

Після перемоги Жовтневої революції почалася тривала кривава громадянська війна. Сили, що намагалися повернути старий буржуазний лад, прагнули потопити в крові революцію. У Києві протягом трьох років дванадцять разів мінялася влада. Справжньою трагедією був прихід армії під командуванням колишнього підполковника Муравйова. Відомий державний діяч В. П. Затонський пізніше згадував: «Тоді розстрілювали всіх, хто мав якийсь зв'язок з Центральною радою, просто на вулицях». Муравйов влаштував на Україні криваві оргії, виявляв огульне недовір'я до української інтелігенції, буквально змітав пам'ятники української культури, принижував національні почуття народу, поведився як запеклий великодержавний шовініст. «Революционная месть,— хвастася згодом в Одесі Муравйов.— заставила нас быть беспощадными. Я велел артиллерии бить по самым высоким и богатым дворцам, по церквям, попам, монахам»¹. Це робилося в той час, коли з воєнних цілей нищити їх не було жодної необхідності. Вандалізм, беспощадність великодержавного шовініста виявлялись у цинічному руйнуванні всього того, що для Д. Загула, як одного з активних творців культури, було національною святинею.

На Україні особливо часто мінялася влада, й кожна її зміна супроводжувалася кривавими розправами. Ріками лилася кров, часто гинули невинні люди.

Багато представників демократичної інтелігенції були вражені розмахом терору, загибеллю невинних людей. Вони з осудом ставилися й до розправ червоних, намагалися

¹ Див.: «Ілюстрований Український Національний календар на рік 1928».— Перемишль, 1927.

переконати їх, що розстріли людей без суду не сумісні з уявою про новий суспільний лад. Відомо, що в 1917—1918 роках М. Горький публікує цикли статей «Несвоєчасні думки», в яких закликав не відштовхувати від революції демократичної інтелігенції сліпим озлобленням, виявами дикунського звірства. В. Короленко, який жив тоді в Полтаві, у листах до А. Луначарського гостро засуджував «обопільне звірство», яке «досягло вже крайніх меж», ставало змаганням у жорстокості. Криваві вакханалії насильства викликали розпачливий зойк молодого П. Тичини в циклі віршів «Скорбна мати» (опублікованому в грудні 1918 року): «Не будь ніколи раю у цім кривавім краю». Тужливими нотами пронизаний і його «Золотий гомін». У збірці «Замість сонетів і октав» (1920) поет писав: «Прокляття всім, хто звіром став!» Його глибоко вражало, що «звір звіра їсть», те, що «людина, що казала: убивати гріх! — на ранок з простреленою головою. Й собаки за тіло на смітнику гризуться» («Терор»).

Подібні настрої в час громадянської війни виявилися й у творах Д. Загула. Він створює цикл віршів «Вогні». В хаосі боротьби поет не завжди міг усвідомити, «хто брат, а хто нам ворог, як розібратися в імлі». Громадянська війна видавалася йому «кривавим весіллям», на якому «п'яний раб і пан» («Вгорі лопочуть шарфи»). Д. Загул закликав ворогуючі сторони до примирення, радив присипати «попелом кров, що помсту накликує». Але боротьба все більше загострювалася. Від неї в поета «лезо в грудях студене». Він прагне зрозуміти її суть.

Брехать не в мойй натурі...
Яку — чи оцю, чи ту?
Я мушу знайти в цій бурі
Світлу мету,
Я мушу збагнути добре,
Я мушу пізнати все!
Де світлосяйний обрій?
Куди отой вир несе?

(«Очі заплющу і бачу»)

А зробити це було непросто, і не лише Д. Загулові, якому серце розривав «жах від божевільних драм».

Ой, що не крок, то крик!
Ой, що не зір, то звір!
Крізь зуби зойк і зик
Рветься з грудей до зір.

(«Гине день на ножах»)

В окремих письменників виявлялися занепадницькі настрої. Одні від жажів земних намагалися втекти в світ містичних уявлень, інші вдавалися до таємничої умовності, незрозумілих натяків тощо.

Такі настрої Д. Загула досить помітні у збірках «На грані» та «Мара», виданих 1919 року. Першу з них автор збирався назвати «Розп'яття», а потім змінив назву. Збірку ж «Мара» опублікував під псевдонімом Г. Юрисіч, а пізніше й не згадував про неї в «Автобіографії».

Оглядаючи життєво-творчий шлях Д. Загула, О. Білецький писав, що збірка «На грані» виявила в Загулові високий поетичний хист, майстерність вірша, цілісність і своєрідність поетичного світовідчужання. Разом з цим це одна з найстрашніших і безнадійних книг, що її створив український модернізм... Ціла книжка — дійсно безупинна панахида, що її проспівав поет собі самому і своїм однодумцям¹. Дійсно. «На грані» і, додамо. «Мара» — останні модерністські книжки поета. Але і в них та віршах, опублікованих тоді ж у періодиці, автор виявляв уже й незадоволення, що «увійшов до чужої каплиці», що він піддавався містичним настроям. У поезії «І не вже ж це правда, що напередодні» він навіть полемізував із занепадниками:

Ні! Я вам не вірю, що кінець так скоро.
Що й оця надія згине з нами враз.
Що впаде остання нетривка опора
І безодня чорна поховає нас.

¹ Див.: Загул Д. Мотиви.— С. 15—16.

Ні, я вам не вірю, що даремна праця,
Запал і завзяття довгих поколінь,
Що діждатся щастя нам таки не вдасться
І прийдеться впасти трупами в глибинь.

Після закінчення громадянської війни на Україні Д. Загул активно включається в громадське життя, в культурно-освітню роботу. Його все більше полонять Шевченкові погляди на художню творчість як зброю в боротьбі за визволення і краще життя трудящих. Він пише кілька статей про Т. Шевченка, вірш «Читали ми твої слова».

У зруйнованому Києві спершу було важко інтелігентам знайти роботу. І частина з них виїхала в навколишні села вчителювати. Д. Загул став викладачем літератури на педагогічних курсах у містечку Ставище. З вересня 1922 р. спершу вчителював, а потім став директором школи села Саварка. Через рік переїхав до Києва на посаду редактора сценарного відділу «Українфільму», згодом зайняв посаду наукового працівника Академії наук (ВУАН). Активна участь у освітньо-культурній роботі, зв'язки з трудящими допомогли поетові долати «серця сум віковий», перейнятися усім новим. Рівняючись на П. Тичину, В. Сосяру та інших, Д. Загул і сам пише революційні вірші. Вони з'являються в альманахові «Червоний вінок» (1919), журналі «Мистецтво» (1920), газеті «Галицький комуніст» і збірникові «Гроно» (1920) та ін. Як читаємо у його передмові до творів В. Кобилянського, він радів, що «народжуються нові поети, не тужливі фантазеримрійники, не втікачі од життя — тверезого, реального, прекрасного і вільного життя. Що ж може бути кращого за те, як допомагати в нашому соціалістичному будівництві? Наша сьогоднішня пісня — пісня про єдиний творчий порив трудових мас».

У 1925 р. виходить у світ збірка поезій Д. Загула «Наш день», скомпонована з віршів 1919—1923 рр. Вона свідчила про сприйняття її автором пролетарської ідеології, повний розрив із символізмом й утвердження на реалі-

лістичних позиціях. У віршах оспівувалися ті великі суспільні зміни в країні, що сталися за Радянської влади. Збірка містила три розділи з такими промовистими назвами: «Жовтневий вихор», «Сурмач», «Ранкове сонце».

Поет захоплений будівничою працею робітників і селян, які трудилися в ім'я майбутнього «без панських пут і тенет»,

Де буде серцю і рукам просторо
І легко так для працюючих мас...

Ім і будованому ними новому ладові він присвячує свою поетичну творчість:

Майбутнє, ти мотив моїх пісень.
До тебе ритм і кожна рима кличе —
Й вони твої надійні будівничі.

(«Майбутнє»)

Те майбутнє творить «селянин із плугом у руках», робітник, «що глиби скелі коле», «військовий, що спокій береже»... А в «Авіапісні» він нагадує, що «шикуються сили ворожі за тином колючих дротів», тому закликає пілотів:

Будьте всі на сторожі!
Вартуйте волю братів!

Відчуваючи себе «тривожним поетом» усіх незаможних людей землі, Д. Загул закликав трудящих капіталістичних країн спільно порвати «чужої держави ржаве ярмо, що довго на шиї держали...» («Братам поза межі»). Він вірив, що й інші країни «переживуть наш буйний Жовтень. побачать наш червоний світ» («Ворожим городам»). Зрозуміло, що найбільше турбувала Д. Загула доля поневолених панською Польщею і боярською Румунією кровних земляків на західноукраїнських землях, зокрема і його родичів, що страждали у неволі, «як у плузі ті буковинські воли». Він звертався до них:

Дерзайте! Ще не все до решти
Пропало в нашій стороні,
І хутко, бачиться мені,
Пропадуть «Буки та арешти».

(«Над Черемош»)

В окремих віршах Д. Загула відчувалися відгуки попередніх модерністичних захоплень, траплялася ускладнена символіка тощо. Це передусім поезії «Попіл і полуміння палахкотить», «Реквієм», «Чотки часу» та ін. Вказуючи на них, деякі критики принижували і його революційні твори, які нібито писалися на замовлення, як «агітки». Мав рацію О. Білецький: «важко повірити, що її написало перо, яке колись викреслювало ледяні мережива віршів з циклу «На грані»¹.

І тим, хто докоряв Д. Загулові за «грішне минуле», і тим, хто осуджував його відхід від «чистої краси», поет відповідав:

Може, й так.
Я не справдив надій
і малого гуртка...
Але знаю:
в праці важкій
не скривила рука.
Може, й так.
Я одсталий для вас,—
віра моя замала...
Але знаю:
любов до пригноблених мас
в моїм серці росла і цвіла.
(«Може, й так»)

Кращим віршам Д. Загула був властивий революційний пафос, навіть патетика.

Мали певну рацію ті критики, які доброзичливо зауважили деяку схематичність окремих віршів і оголену тенденційність

¹ Білецький О. Двадцять років нової української лірики.— Х.: ДВУ, 1924.— С. 29.

їх, вказували на використання архаїчного словесного реквізиту. І все ж треба сказати, що збірка «Наш день» забезпечила Д. Загулові почесне місце у лавах талановитих поетів. Поет, за його висловом, прагнув грати на арфах душі трудящих («Ранкове сонце»). І це йому вдавалося. Зокрема став популярною пісеню-маршем вірш Д. Загула «Грими, грими, могутня пісне!», покладена на музику В. Верховинцем. На різних зборах тоді її часто співали, співали і на мотив «Інтернаціоналу».

Дмитро Загул — ніжний поет-лірик, він зробив і кілька вдалих спроб у написанні ліро-епічних творів. Це, найперше, революційна балада «Будка 440» та поема «Марійка». У них відтворено героїзм трудящих у боротьбі з контрреволюцією. Герой балади «Будка 440» — боєць Червоної Армії, що охороняв залізничний міст по дорозі в Крим. Будучи смертельно пораненим, щоб знешкодити закладену білобандитами міну, вартовий

Приліз під міст на колінах
І мертвий звалився з ніг.

Загиблого помітив машиніст, що під'їхав до моста, знешкодив міну й повів поїзд далі. Ідея балади виражена тричі повтореним рефреном:

А кожен лицар — не хлоп!
Попам'ятають барони
Червоний Перекоп!

Поема «Марійка» — це схвильована розповідь про селянську дівчину, яка працювала коректором у газеті. Денікінці, тимчасово захопивши Фастів, схопили її і повісили на семафорі.

1927 р. за редакцією та з передмовою О. Білецького вийшла в світ нова, підсумкова книжка віршів Д. Загула «Мотиви». До неї включено твори, написані з 1923 до 1926 р. До збірки була додана поетова «Автобіографія» і стисла бібліографія його творів. «Мотиви» засвідчили

дальший ідейно-творчий гарт автора. Він підносив важливі соціальні проблеми, досягав глибших узагальнень, удосконалював поетичну майстерність, позбувався іноді властивої йому раніше декларативності й оголеної тенденційності. Провідний настрій книжки — сприйняття бурхливої дійсності, трудових звершень народу.

Д. Загул роздумує про місце поета в будівничому строю й, по суті, виголошує власну декларацію поета і громадянина. У ті роки з подібними деклараціями виступало чимало поетів. На думку Д. Загула, поет повинен перебувати в гущі мас. «серед праці титанів, зоряних сердець», гартуватися в горнилі соціальних звершень народу:

Живий поет — не класик, не естет,—
Він дійсний світ одбити в пісні мусить!
Життя, як море, змінне і бурхливе,—
Він мусить знати всі його мотиви.

(«Різні мотиви»)

Поет звертається до трударів:

Беріть мою силу!
Беріть її!
Дарую, що маю.—
Свою любов!

(«Дифірамб водоспаду»)

У «Дифірамбі пісні» висловлюється думка, що поет своєю піснею має гуртувати людей у колектив. Д. Загул був переконаний, що «справжньої нової лірики не буде в нас до того часу, доки революція не ввійде в нашу кров і кість»¹. А тим, кому не вистачало нових сюжетів і тем, він радив:

Візьми число щоденної газети —
Там тисячі не виспіваних тем.

(«Даремно ти турбуєшся, поете!»)

¹ Тиверець Б. (Загул Д). Спад ліризму в сучасній українській поезії // Червоний шлях. 1924. №№ 1-2.— С.166.

В країні починалася індустріалізація. Будувався Дніпрогес. Письменники починають писати епічні твори й драми. Але першими відгукуються поети. Йому присвятив свій вірш «Дніпрогес» В. Сосюра, його славив у вірші «Україна» В. Еллан-Блакитний... Д. Загул присвятив цій темі поему «Геліополіс» (1927).

Погляди Д. Загула на історичне минуле й сучасне України розкриває поема «Минулий сон», написана під впливом історичних пісень, народних дум та «Слова о полку Ігоревім».

Підневільному життю трудящих Буковини і їх боротьбі проти румуно-боярського поневолення Д. Загул присвятив цикл «Heimweh» («Туга за рідним краєм»). Поет всім серцем співчував їх долі і підтримував надії на скоре визволення й возз'єднання з єдинокровними братами. Водночас радив їм бути пильними, не вірити облудним словам буржуазних демагогів про вічний мир та порядки, узаконені там духовною і світською владою.

Не вірте в згоду! Не вірте в спокій!
Не вірте в довгий облудний мир!

(«З-за буйних річок»)

Він запевняв буковинців, що недалеко той час, коли дождана воля «засяє маєвом вогнів» і над Карпатами, і над смужками селянських нив:

Тоді-то принесем ми
На гони панських нив —
До тебе, люба земле,
Свій переможний гнів.
Розтрощим ваші ярма,
Розвієм зойк і біль;
І зникне штик жандарма
Із наших вільних піль.

«Heimweh»

Гірка туга Д. Загула за рідним краєм, звідки «з-під панських оборогів, з просяклих кров'ю піль несеться довгий

стогін». носила в цей час політичний характер, бо «в тюрмах гинуть брати і сестри». А тому поет бажав:

Хай буде буря — той гніт рознести,
Хай прийде ще раз рішучий бій!
(«З-за буйних річок»)

Він знав, що очі поневолених західноукраїнських трудящих звернені з надією на схід. Вселяючи їм віру, поет писав:

За панські межі, за Збруч і Дністер
До вас лунає мій братський клич:
Ловіть ознаки! Чекайте звісток!
Гартуйте зброю в бурхливу ніч!

Після 1927 р. власні вірші Д. Загула окремими книжками не виходили, хоч у періодичній пресі час від часу з'являлися. Це поезії «Як замовчать на тротуарах звуки», «Яка ж то буря буйно грас» та ін.

Багато сил і натхнення поет віддавав перекладам. Крім того, з 1927 до 1930 рр. він редагував альманах «Західна Україна», де часто виступав із статтями.

У свій час Д. Загул був одним з найпопулярніших перекладачів віршованих творів світової літератури на українську мову. Цьому сприяло досконале знання світової літератури, уміння вибрати для перекладів яскраві й співзвучні часові твори, блискуче знання іноземних мов, версифікаційна вправність. Особливо високо цінувалися його переклади творів німецьких поетів.— Й.-В. Гете, В. Шіллера, Г. Гейне, Й. Бехера, В. Газенклевера, А. Ліхтенштайна, Л. Брахман, Л. Уланда, А. Гріна, А. Германа, Ф. Геббеля, Е. Зейделя та ін.

Своїми перекладами Д. Загул сприяв розширенню горизонтів рідної культури, будівництву мостів дружби між народами, задоволенню всезростаючих духовних потреб народу, який успішно опановував грамотністю й тягнувся до світла та знань кращих здобутків світової літератури.

Більшість Загулових перекладів приваблювали важливістю тем і яскравістю образів, поетичністю й красою мови, вдалим відтворенням змісту і форми творів.

Д. Загул писав цікаві статті й передмови до власних перекладів, наукові розвідки. Свого часу високо цінувалися Загулові дослідження «Фауст в історії всесвітньої літератури», «Ідеологічні злами в творчості В. Гете», «Генріх Гейне», «Життя та творчість Ф. Шіллера», «Дещо про баладу», «Жорж Занд», «Георг Брандес», «Сучасна лірика в Данії» та ін.

Цікаве повідомлення з'явилося в альманасі «Західна Україна»: «Д. Загул редагує та наново перекладає для ДВУ¹ повну збірку творів Г. Гейне в шести томах. Готуються до друку переклади творів Гете (в десяти томах) та твори Шіллера в шести томах. До збірника пам'яті В. Маяковського переклав декілька його віршів, між ними «На повний голос» і «Лівий марш». Працює також над шостою збіркою своїх поезій та над прозовим твором «Моя Одиссея»².

Але, на жаль, ці задуми лишилися не доведеними до кінця.

Плідно працював Д. Загул і на ниві публіцистики та літературної критики. Він як поет і як літературний критик займав проміжне становище між пролетарською й попутницькою літературою. Але, як справедливо пише Л. Коваленко, він «досить швидко еволюціонував у бік марксизму і радянського мистецтва. Тому поява його серед діячів пролетарської літератури вже в кінці громадянської війни була цілком природною»³. У своїх статтях і прилюдних виступах Д. Загул виявив турботу про високий ідейно-естетичний рівень творів, про їх служіння справі трудящих, про роз-

¹ ДВУ — Державне видавництво України.

² Див: Західна Україна, 1930, № 10.— С. 49.

³ Коваленко Л. На світланку української радянської критики // Рад. літературознавство, 1962, № 4.— С. 60.

ширення тематичних обріїв літератури й художню майстерність.

Кілька статей Д. Загул присвятив Т. Шевченкові, муза якого, зокрема, відіграла важливу роль у пробудженні соціальної і національної самосвідомості на західноукраїнських землях.

Немало зробив Д. Загул і для розвитку українського радянського літературознавства. При цьому іноді припускав окремі помилки, певне, неминучі при шуканні нових шляхів у науці. Але основними в його працях були турботи про успішний розвиток нової української культури на шляхах реалізму.

У перші пореволюційні роки вульгарні соціологи проголосили війну інтимній ліриці, вважаючи її суб'єктивістською й нігілістичною, несумісною із завданням будівництва соціалізму. Д. Загул у ґрунтовній статті «Спад ліризму в сучасній українській поезії» (1924) піддав критиці такі погляди, засуджував примітивізм, схематизм і антихудожність. Він закликав молодих авторів учитися поезії й революційності в П. Тичини, В. Еллана-Блакитного, В. Чумака та ін.

Позитивну роль у розвитку молодого тоді радянського літературознавства відіграли Загулові наукові праці «Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка» (1924), «Стара й сучасна строфіка» (1926), підручник з теорії поезії «Поетика» (1923), статті «Зріст і сила творчості П. Тичини» (1925), «Сосюра вчорашній і Сосюра сьогоднішній» (1927), «Літературно-мистецька спадщина В. Еллана-Блакитного» (1925) та ін. У 1930 р. Д. Загул підготував і видав із своєю передмовою збірку творів В. Кобилянського.

Не все з написаного ним витримало іспит часом. Але й сьогоднішній дослідник може знайти в нього чимало раціональних думок, точних спостережень над літературним процесом, вдалих оцінок окремих творів.

У 1933 році Д. Загул був безпідставно звинувачений у націоналізмі і висланий у Сибір. У байкало-амурських

таборах його призначили редактором багатотиражної газети «Строитель Бама», що виходила на станції Урульга. Був літературним оформлювачем в агітбригаді. Після підлого вбивства С. М. Кірова справу Д. Загула переглянули. Його перевели в північно-східні табори на Колимі. Тут він займав різні «посади»: був асистентом у фельдшера, помічником у маркшейдера, дровозаготовлювачем, обліковцем на вивезенні торфу і золотоносних пісків, обмірником забоїв, днювальним у бараці і просто різноробим,— всього не перелічити. Загальні роботи вимагали твердих мускулів, живучості, фізичного здоров'я. З роками, коли Дмитрові Загулові перевалило за п'ятдесят, почались різні хвороби. Стало важче заробляти на черпак кандьору.

Однаке він навіть у нелюдських умовах каторги продовжував віддавати те, що в нього залишалось. Треба відчутти трагізм долі, щоб зрозуміти велич духу цієї насильно пригнобленої Людини.

У різних статтях і довідниках зазначається рік смерті Дмитра Загула — 1938, коли відбувались масові розстріли репресованих. Але є свідчення теж репресованого російського літератора Ф. І. Тихменьова, який добре знав останні роки поета, що ця дата смерті помилкова. Ф. Тихменьов згадує, що, відбувши в 1943 році визначений йому десятирічний термін, Д. Загул зажадав від начальства законного звільнення, але йому, як і іншим, сказали: «Сидіти далі до особливого розпорядження». Після того, згадував Ф. Тихменьов, Дмитро Загул отримав додатковий (і вічний) термін. Звичайно, упав духом, фізично ослаб на «мускульних» роботах і «дійшов». Помер Дмитро Загул, як свідчить Ф. Тихменьов (листи-спогади про це зберігаються у співавтора вступної статті С. Далавурака), від паралічу серця влітку 1944 року на Колимі у таборі десь між «Палаткою» і «М'якитом» на шляху між Магаданом і Ягодним — значному пункті районного типу. Там і похований.

Творчий шлях Дмитра Загула був сповненим невинних пошуків, він став одним із талановитих співців революції. Були на його шляху і високі творчі злети. Кращі твори Д. Загула є окрасою нової української поезії, вони зберегли й понині пізнавальне й виховне значення.

Степан ДАЛАВУРАК,

Василь ЛЕСИН

ЛІРИКА

ІЗ РАННІХ ПОЕЗІЙ
(1909—1912)

З циклу «Думки»

* * *

Гнуться високі тополі
З вітром буйним до землі;
Гнуться народи в неволі,
Вічно блукають у млі.
Не нарікають на долю,
Ані на себе самих;
Ждуть на обіцяну волю,
може, натрапить до них.
Ждуть... а століття минають,
Гаснуть довжезні віки,
Та воленьки їм не вертають
Лінивi, погані роки...
Ждуть, чи колись не загляне
Сонечко волі й до них?
Ждуть на новенькі кайдани,
Злиднів чекають нових...

* * *

Крила ночі світ закрили
І закутали в туман...
І собою оповили
Ліс, село і довгий лан.

Ніби в море потонуло
Небо, світ, цілий простір,
А на небі спалахнуло
Непроглядне стадо зір.

А між тими зіроньками
Місяць котиться блідий,
Над полями, долина́ми
Сипле за́сів золотий.

* * *

Власні смутки, власні болі
В пісню переллю
І розвію ген по полі
Думоньку мою.
Там вітрець її посіє
В полі золотім
І квітки дрібні обвіє
Гореньком моїм.

І квіткам дрібненьким скаже
Думонька моя,
Як я плачу, сльози трачу,
Як сумую я...
З золотими колосками
Розмовлятиме,
Не словами, а слізками
Вповідатиме,

Що немає в мене долі,
Ні надій нема,
Що на мо́їм довгім полі
Холод і зима,
Що немає в мене втіхи,
Ні ніжних квіток,

Нема з чого для потіхи
Заплести вінок.

Муть дівчата жито жати
Золотим серпком.
Муть пісень моїх співати
Тужним голоском.
Колосочки в чистім полі
Посхиляються
І на мене в своїй долі
Нагадаються...

Як прийде сніпки в'язати
Та, що я люблю,
Колоски їй муть казати.
Як то я терплю...
Може, зронить хоч сльозинку
Із своїх очей,
Може, спаде на хвилинку
Біль з моїх грудей.

* * *

Я не для вас оцю пісню співаю,
трупі живі!
Я вас не знаю! Вам не складаю
сльози мої.
Тим я співаю, що в небі шукають
кращих зірок,
Кращої долі родині бажають,
тим цей вінок.
Серце в них чисте, душа у них щира,
гей би алмаз,
Їм ще дзвенить срібнострунная ліра,
їм кожний раз!

З циклу
«Весняні мрії»

* * *

Кину жаль і смуток лишу,
Власне лихо заколишу
І братам співати стану
Про любов, красу весняну.
Дам їм світло серед ночі,
Просвіщу їм сонні очі,
Серед пуші стежку вкажу
І про рідний край розкажу.

Поведу людей до бою
Із неправдою лихою
І про волю в ріднім краю
Браттям-другам заспіваю.

* * *

Ніби гріб, хатинка нязька,
Де на світ родився я;
Там була моя колиска,
Там живе рідня моя.

Я родився серед смутку,
Виростав я в морі сліз...
В кождім кутику-закутку
Чув прокльони, зойки скрізь.

Чим ми, бідні, винуваті,
Що гризе нас вічний біль?
Голод, холод в нашій хаті,
А по стінах бруд і цвіль?!

Я родився серед болю.
Хоровитим виростав,
Туча вбила хліб на полі,
В хату голод завітав.

З нүжди батько в гріб звалився
І лишив нас без часу...
Я в широкий світ пустився:
Може, щастя принесу...

* * *

Ждуть нас тучі неминучі,
Непривітний жде нас час;
Ждуть нас бурі, дні понурі,
Темні тюрми ждуть на нас.
Та ніщо нас не злякає,
Сили духу не злама...
В нас страху в серцях немає,
Ні зневіри в нас нема.
В нас охота до роботи,
В серці свіжа, чиста кров;
Всі щоденнії турботи
Вкриє нам свята любов.

Та любов для всіх єдина,
Що розбудить рідний край
І неволю з него скине,
Попровадить нас у рай...

* * *

Відшукаю і освічу
Кожну стежку чоловічу,
Відшукаю кожну душу,
З грязі виведу на сушу,
І направлю блудні ноги
На дороги, на розлоги.
Я розвію пільму ночі,
Всім обмию сонні очі...
Я розвію пільму чорну
з їх очей,
всіх людей
Я притуюлю і пригорну
до грудей.

* * *

В моїй груді дужа сила
В'ється, б'ється, пресь надвір.
Вже ростуть легенькі крила,
Щоб летіти на простір.
Я окроплю їх росою,
Змию з себе бруд і пил
І полину ген до бою!
Є відвага, доста сил!

Не страшні мені кайдани,
Не ляка лиха судьба!
Йду боротись з ворогами!
В мене втіха — боротьба.
Я добуду волі-долі,
Зна́йду щастя, зна́йду рай,
Втихнуть плач і людські болі,
Усміхнуться сёрця кволі,
Усміхнеться рідний край!
Доки в серці дужа сила
Ясним полум'ям горить,
Доки кровця не застила,
Для родини¹ хочу жити!..
Гей, до бою з ворогами!
Плач і смуток занехай!
Розірвем тяжкі кайдани,
А з неволі вольний встане
І щасливий рідний край!..

* * *

Пісні не списані,
Сни заколисані,
Лийтесь рядком на папір!
Думки весняні,
Мрії кохані,
Нумо, летімо до зір!
Найдемо доленьку,
Найдемо воленьку,
Найдемо щастя і рай!

¹ Батьківщини.

Сльози забудемо,
Долю добудемо,
Всюди засіємо май!
В сонці купайтесь,
З хмарами грайтеся,
Жемчуги сійте свої,
Росами сійтеся,
Щастям засмійтеся,
Пісні веселі мої!

* * *

Між межами жваво, живо
Жовте жито жнуть жінці.
Розпочалося нині жниво,
Серп аж пріє у руці...
Сніп за снопом ув'яває,
Он лежить цілий покіс!
Жарту жвавий жнець не знає.
Ляже трупом жовтий ліс...
Пісня радісна лунає
Довгим полем золотим,
В небі жайворон співає
Свій журливий довгий гімн.
Світ на сонці в спеці мліє,
Світить золотом стерня...
Легкий легіт полем віє,
Дише запахом земля...
Золотими серпанками
Заслонилися ліси...
Линуть співи над цвітками
В честь роботи та й краси...

* * *

Чорна хмара сонце вкрила,
Грім гуркоче з-за гори...
Ніч простерла чорні крила;
В'ються вихрами вітри.
Я злетів би понад села
І пігнав з вітрами вмить...
Як хóроше, як весéло:
Вітер віє, грім гримить!..
Серце радістю обвилось
І тріпочеться в грудях.
Де те горе, що приснилось?
Де неволя, де той страх?
Я не бачив їх, не знаю!
Серцю втішно на полях,
Я з буйніми враз літаю,
Я орел, відважний птах!
Гей, на волю! на простори!
Злину з вітром в кращий світ,
Понад поле, понад гори
За красою юних літ.

* * *

Розвійтеся з вітром, думки невеселі!
До мене назад не вертайте!
Повійтеся в гори між бори та скелі
І там, кілька воля, гуляйте!
В душі молодій розвиваються квіти,
Весéло співають пташата,
Я хочу співати, гуляти, радіти...
Душа моя щастям багата.

А горе задавлю словами шумніми,
Піснями веселими вкрию,
А плач заглушу я грудьми голосними.
Росою всі бруди обмию.
Я хочу любити, весь світ цілувати.
Я жити бажаю на волі!
Я хочу радіти, співати, літати
З вітрами буйніми по полі.
Гей, що мені тамки князі і престоли?
Їх час в порошину оберне...
Загине їх слава, і щастя поволі
Загине і більше й не верне!..
А ми — до життя, до життя та роботи!
Розсіймо пісні по долині!
Покиньмо щоденні плачі та турботи!
Не плакати, а жити нам нині!..

* * *

Грай, легкокрилий вітре, на полі
Думку тужливу-сумну —
Я ж защебечу, як пташка на волі,
Пісню веселу-чудну!
Що мені доля, та мачуха люта?
Я своїй долі творець!
Що мені горе, недоля, отрута?
Всьому наступить кінець!
Горе скінчиться, осушаться сльози!
Щастя заблісне нам знов!
З серденька шезнуть холодні морози,
Серце зігріє любов!
Хмари ті чорні, що небом несуться,
Геть розбіжаться кудись!..
Трави й квітки по полях розів'ються,
Доля прилине колись!

* * *

Співала пташка на гіллі
Про долю давних днів,
Стелився-слався по землі
Її веселий спів.

Лунала пісня голосна,
Шумів дрімучий ліс...
Співала пісню вся весна,
А вітер голос ніс.

Я слухав пісеньки весни
Про рай весняних днів.
Згадалися давні злоті сни,
Що я в колисці снів.

Світило сонечко з небес
Промінням золотим...
По нім летів я в край чудес,
Весéло грався з ним...

* * *

Віє казкою чудною
З зачарованих гаїв...
Ти ходила враз зі мною,
Ти співала, я радів.

Ти співала так чудово,
Чарувала той гайок,
Заплітала слово в слово.
Ніби цвіти на вінок.

Я ловив слова веселі
І про щастя в серці мрів,
І твої пташині трелі
Я затримати хотів...

Та слова мене дурили
І втікали в синю даль,
В хворім серці полишили
Тільки смуток, біль і жаль.

З циклу
«В темряві»

* * *

Співи мої легкокрилі,
Воркітливі голуб'ята,
Вас родила в тужні хвилі
Доля-мачуха проклята.

Невеселі мої пісні,
Діти смутку та й недолі,
Тихим вітром понесіться
І розсійтеся по полі.

Невеселі мої пісні,
Я обвію вас тугою...
Линьте в сторони незвісні
І не жалуйте за мною!

Там барвінком, синьоцвітом
Постеліться по дорозі,
Та не зрадьтеся, чиї то
На листочках ваших сльози!

Міліїв. 28. VIII. 1909.

* * *

Не сумуй, душе зболіла,
І не плач, не голоси!
Час узятися до діла,
Най не линуть марно дні!

Рада б я весь світ обняти
І до серця притулить,
Та недоленька проклята
В день і ніч мене в'ялить.

Що подіяти, не знаю!
Відки взяти тільки сил,
Щоб полинати до раю,
Змити з себе бруд і пил?

В смутку виросла і в тузі,
А за щастем ні слідү.
Най працюють душі дужі,
Я співати їм буду.

* * *

Не слухають мене дзвінкії рими,
Не мож акорду вивести зі струн;
Розсіявсь спів дорогами пустими...
Нема веселих дум!..

Прощай мене, високий Аполлоне,
Що в землю я зарив святий талан!
Не винен я, що в грудях жар холоне,
Що в серці тисяч ран.

Прости мені, небесная богине,
Що я тебе ненароком завів!
Не винен я, що бог у мені гине,
Що нидіє мій спів...

Нема на мені божої окраси,
Я зёмний чоловік!
Прости мені, оспіваний Парнасе,
Що я від тебе втік!

* * *

Ой підю ж я в чисте поле,
Вкрите рожами надій.
Там розвіється на волі
Нерозлучний смуток мій.

Там розсію дрібні сльози,
Сльози-перли розіллю
І покошені покоси
Слізоньками відживлю.

Оживуть шовкові трави,
Кожна квітка ожие;
Щезне горенько лукаве,
Чорне горенько моє.

Ой підю ж я в чисте поле,
Вкрите рожами надій;
Там розвіється поволі
Невимóвний смуток мій...

* * *

На небо хмари налягли,
Розсипались дощами,
На землю море розлили
Погоями-ріка́ми.

Літає смуток над селом,
Під стріхи заглядає,
Широким і тяжким крилом
Віконця заслоняє.

Холодний вітер на полях
Дрібні квітки толочить,
Селом розносить сум і страх.
Із серця кровцю точить...

* * *

Чорний ліс, убогі села,
Людські ниви, довгий лан
Темна ніченька покрила
І закутала в туман.

В подірявленій одежі,
Непритомний і блідий,
Я блукаю через межі
І прокльони шлю з грудей...

* * *

Гей! Та доки сумувати?
Доки сліз потоком лить?
Геть же, смутку, з мої хати!
Я веселим хочу жити!
Я для пісні струни строю
На новий, веселий лад.
Своїм співом, сею грою
Хочу серце вколисать.
Люлі, серце нещасливе!
Хоч на мить одну засни!
Вже заснули довгі ниви
Сном чарівної весни.
Вже заснули квіти в полі.
Луг, село, діброва спить...
Вснули верби та й тополі,
Сонна річенька шумить...
Чи також собі спочити,
Щоб весело завтра встать.
Ярке сонце, красні цвіти
Втішно, любо привітатъ!

* * *

Де ти, сподівана доле?
Де ти, надіє свята?
Вже проминають поволі
Ті молодії літа,
Гасну і в'яну поволі,
Серце щоднини болить...
Де ти, сподівана доле? —
Тихо! Бо доленька спить!..

Де ти, сподівана доле?
Чом тебе й досі нема?
Вже наступає поволі
Добра холодна зима.
Серце в грудях леденіє,
Камінь на серці тяжить...
Де ти, рожева надіє? —
Тихо! Надія мовчить!..

Де ти, сподівана доле?
Де ти, надіє моя?
Сохну і в'яну поволі...
Вічно скитаюся я.
Щастя не мав я ніколи...
Гаснуть надії мої.
Вже не віднайду я долі,
Не дочекаюсь її!..

* * *

Ніби хмара наді мною,
Вісить чорний смуток мій;
День і ніч я жду спокою —
Не приходить супокій...
Великанською скалою
Горе душу прилягло...
Серця смутком не загою,
Не загоїть лиха зло!
Невеселі мої пісні,
Невідрадний сей мій спів,
Бо в журбі гіркій, навісній
Гарний голос занімів.
Породило його лихо,
Колисав глибокий жаль;

Виростав він тужно-тихо
І розплився морем фаль.
Зашуміли в лузі лози,
Вільха з вітром шелестить,
А у мене ллються сльози.
В груди серденько болить...

ЗАГРАЛИ ДЗВОНИ

Заграли дзвони, заграли дзвони,
заграли...
Із буйним вітром на перегони
помчали.
Несуть розраду, несуть потіху
з собою
І під мужицьку обдерту стріху
спокою...
Принесли щастє, принесли волю,
свободу,
Прийшла надія на кращу долю
народу...
Заграли дзвони, веселі дзвони
воскресні,
Несуться світом шумливі тони
небесні...
Коли ж для тебе заграють дзвони,
народе?
Коли замовкнуть твої прокльони
й незгоди?
Коли ласкаво на наші рани
те сонце
Крізь чорні хмари хоч раз прогляне
в віконце?
Шумлять лісочки, шумлять потоки
весняні...

Коли згояться наші глибокі
ті рани?
Заграйте дзвони, хоч раз до бою
весело!
А прийде щастє і прийде воля
між села!
Ударте, громи, ударте, сильні
перуни,
Воскреснуть, може, раби безсильні
із труни!
Воскресне, може, народна доля
з могили!
Її тирани посеред поля
зарили.
Заграли дзвони, веселі дзвони
воскресні.
Несуться світом шумливі тони
небесні.
Коли ж для тебе заграють дзвони,
народе?
Коли замовкнуть твої прокльони
й незгоди?..

1913 р.

ІЗ ЗБІРКИ
«З ЗЕЛЕНИХ ГІР»
(1918)

З циклу
«Лірика І»

* * *

Пісня — то мрія про щастя майбутнє,
Полумінь перших огнів,—
Перше кохання вівік незабутнє,
Пісня — то щастя зрадливе, облуднє,
Повне привабливих снів.

Пісня — голос страждання безмірного,
Першого смутку туман,—
Пісня — то стогін зітхання вечірнього,
Серця безсилоого, серця покірного,
Біль незагоєних ран.

Пісня — то спомини щастя колишнього.
Згадка надій і весни,—
Відгомін серця сумного, невітшного.
Що серед галасу й реготу грішного
Снить незабутнії сні.

* * *

З глибин руїни і пустелі,
З долини смутку і плачу
В краї надзоряні, веселі
На крилах пісень і я лечу.

Думками лину над землею.
Мені так тісно на землі!
А разом з піснею моєю
Летять у вирій журавлі.

Їх крик бентежить мою душу,
Та з ними враз не закричу!
Ще вище вилетіти мушу
Від журавлиного плачу.

Лечу на сонячнім промінню,
А в серці за́пал молодий.
І недотепному квилінню
Не дам я вирватись з грудий.

* * *

На арфі господній колись увірвалася
Найтонша, найкраща струна.
І так до сьогодні та арфа зосталася
Без радісних згуків, сумна.
І в нашому серці єсть арфа розбитая,
І в серці чогось не стає.
Пісенька кожда журбою вповитая
Ще більше жалю додає.

* * *

Багато акордів на струнах моїх,
Душа їм і ліку не знає,
Життя повнозвучно торкається їх
І звуки пісень викликає.

Ловлю невловимі хвилини життя,
Лечу за святою красою,
Пісні переливні — ті діти чуття —
Посію до сонця росюю.
Пряду павутинки тонесенький льон,
Я тчу і мережаю ткани.
Життя повнозвучне перейде, як сон.
Зістануться співи весняні.
Гори, сподівайся і в нічку, і вдень!
О серце, будь сміливим, гордим!
І виспівай душу потоком пісень,
І вмри за останнім акордом!

* * *

Гей, на гори! Гей, на скелі!
Віє вітер з гір.
Киньмо доли невеселі,
киньмо край зневір!
Серед мертвої пустелі
непривітні дні.
Киньмо заспані оселі
на сумній землі!
На небесній ясній стелі
міриади зір.
Там заграють нам веселі
струни дивних лір.
Нас чекають ніжні трелі,
радісні пісні.
Годі, годі в підземеллі
сльози лить рясні!
Хто не хоче — зоставайся
між мерців і трун!

Хто ще дужий — не здавайся!
Слухай віщих струн!
Не давайте відлітати
золотим часам!
Не давайте пропадати
молодим серцям!
Хай летять безповоротні,
безпросвітні дні!
Хай лежать в німій безодні
співи жалібні!
Перейшли, прогуркотіли
блискавки небес.
Ми так близько долетіли
до нових чудес!

* * *

Слова недоговорені, приборкані пісні,
Летіть в краї надзоряні, як пташки голосні!..
І мрії недомріяні в буденщині життя,
Словами неопірені, летіть без вороття!

З грудей моїх, як з кліточки,
пускаю вас у світ,
До листячка, до квіточки з росою припадіть!
За снами сподіваннячка, що снилися давно,
Летіть, мої зітханняячка,
як пташки крізь вікно!

* * *

Як душа до душі заговоре
Про далекий і страчений рай,
То здригаються скелі і гори
І змовкає журливий ручай.

Вони знають той смуток душевний,
Що в піснях виливають серця.
Вони чують той голос таємний,
Що шепоче до серця співця.

І того так здригаються гори,
І того затихає ручай:
Їм знайоме всесвітнє горе
І за згубленим раєм одчай.

* * *

Ніччю в полі, на просторі
я зітхаю до зірниць...
Розгадайте, вічні зорі,
таємницю таємниць:
Перед вами розгорнули
небеса свої знакі,
Ви ще щастя не забули,—
де лежать його стежки?
Роз'ясніть, таємні зорі,
тайну чорних наших днів,
Чом в нескazanому горі
божий світ закам'янів?
Нащо, нащо нас создала
всемогучого рука,

Коли долі нам не дала,
тільки слабість до гріха?
Доки будемо блукати
серед темряви і тьми?
Розкажіть! Вам легше знати
все, чого не знаєм ми.
Ніччю в полі на просторі
припадаю до землі...
Не говорять ясні зорі,
вічно ясні, та німі.
Я даремно жду хоч слова,
в небо дарма я кричу.
І стиха моя розмова
серед зойку і плачу.

* * *

Будьмо, як літом зорі вечірні,
Мрійні і тихі в сяйві німім!
Всім заповітам предківським вірні,
Тайни великі в серці храним!

В нашому серці дзеркало раю,
Відблиски неба, вічна краса,
Там заховали вічність безкраю,
Ясні та тихі нам небеса.

В серці без ліку тайн нерозгадних,
Сил непропащих, вічних чудес...
Хай нам довіку в зорях принадних
Світить найкращий образ небес.

* * *

Я не знаю, де то було,— може, снилося мені,
Тільки серце не забуло про колишні,
кращі дні.
Десь в країні невідомій в щасті,
в radoщах я жив.
І, з журбою не знайомий, я не плакав,
не тужив.

Там я мав кришталюну душу,
як дзвіночок голосну,
А тепер тужити мушу, без зітхання не засну.
Може, щастя і не було, тільки снилося мені...
Серце! Чом ти не забуло про колишні,
кращі дні!

* * *

Як на серці літо, а в душі весна.
Єсть і в мене пісня, пісня голосна.
Сонячне проміння, дощики рясні
В серці залишили радісні пісні.

Як на серці осінь, а в душі зима,
Серце так голосить, а пісень нема.
Дощики осінні та й сніги рясні
В серці придушили радісні пісні.

* * *

Не гудуть похоронні дзвони,
І з кадьниць не куриться дим:
Я справляю в душі похорони
Сподіванням і снам золотим.

Прощавай, моя весно прекрасна!
Прощавайте, надії мої!
Вас зірвала зима передчасна,
Що зморозила серце мені.

Без ридання, зітхань, голосіння
Поховав свою чисту любов,—
Домовиною нічка осіння,
Чорне небо — жалоби покров.

Дрібних сліз проливати не треба —
Не допоможуть безсилі плачі!
Замість мене з осіннього неба
Заридають холодні дощі.

* * *

Тихше, серце моє!
Хай остання хвилинка кохання
Пролетить, прошумить непомітно!
Хай остання пісня-зітхання
Загомонить і пропаде безслідно!..
Тихше, серце моє!
Тихше, серце моє! — То не смерть,
то не смерть наблизилась.
Лиш розбилися мої сподівання.

Казка-щастя так гарно скінчилась,
І проспівана пісня остання...

Тихше, серце моє!

Тихше, серце моє! —

То розбилась найкраща надія

І розсіялось світло химерне...

Вже ніяка рожевая мрія

Пережитого більше не верне...

Тихше, серце моє!

З циклу
«Лірика II»

* * *

Голубонько мила, не сердься,
Читаючи скарги мої,
Бо кожний удар мого серця
Про тебе говорить мені.

Тобою живе моя пісня,—
Ти кожної пісеньки тканьь.
Голубонько мила, не смійся
З моїх нерозумних зітхань!

О, якби ти тільки кохала,
То ти не сміяла б ся, ні!
А вкупі зі мною зітхала,
Читаючи скарги мої.

Голубонько мила, не сердься,
Що тужно по струнах я б'ю;
Ті струни тужливого серця
Виспівують тугу мою.

* * *

Ти чудова, як вечір весною,
Ти чарівна, як нічка в маю.—
О, з якою гіркою журбою
Я дивлюся на вроду твою!

Як вечірня зоря над горою.
Так твій погляд веселий горить,—
Я багато хотів би з тобою
Про любов, про печаль говорить.

Наче сонечка захід рум'яний,
Твої щічки принадні горять...
Я тобою, красо моя, п'яний
І ні слова не можу сказати.

Як вечірня імла за рікою,
В'ються коси розкішні твої,—
Нерозгадним жалем і журбою
Оповіла ти душу мені.

* * *

Мене твій погляд ловить
З-під тих шовкових вій.
І чистим сріблом дзвонить
Веселий голос твій.

Твій ніжний голос
В'ялить мене щодня.
Від нього, мов той колос,
Хилюсь до тебе я.

Від погляду одного
Я таю, мов той віск,
А ти — холодна скеля,
Бездушний обеліск.

* * *

Де взяти слів таких жагучих,
Таких нечуваних проклять?
І біль тих ран моїх пекучих
В слова співучі переллять.

Щодня, щовечора, щоранку
Зітхає серце те слабе
І хоч квилить безперестанку,
Не може зрушити тебе.

* * *

Моя душа — то ангел раю,
Упавший херувим.
Чужим між рідними блукаю,
Даремно щастя тут шукаю...
Не тут, не тут мій дім!

За недосяжною красою
Блукаю серцем скрізь;
Щодня вмиваюся сльозою,
А смутку, смутку не загою
Росою власних сліз.

* * *

Вечірньою годиною за мрією огнистою
Душа моя окрилена здіймається, летить
За білою хмаринкою, хмаринкою вовнистою.
Що крилами незримими прорізує блакить.

Хмаринка вже до обрію рожевого долинула,
І крильця позолочені розтанули в імлі.
В годиноньку недобрую душа моя покинула
Доріжки протолочені до щастя на землі.

З вечірніми росинками, сльозинками прозорими.
На землю безпросвітню душу моя паде,
І скаржиться на доленьку,
і в небо б'є докорами,
Що щастя заповітного не бачила ніде.

* * *

Із буйнесеньким вітром в погоні
Я до милої ввечері біг,—
Мов несли мене бистрії коні,
Під собою не чуючи ніг.
Моє серце, як лист, затремтіло,
Як в садочку побачив її,—
А вона невесела сиділа
І не глянула в вічі мені.

Лиш головку склонила в долоні,
Похилилась, як в лузі лоза,
Задрижали устенька червоні,
А по личку скотилась сльоза.

* * *

Мов та лілія ніжна і біла,
Що росте на дзеркальній воді,
Так і ти в моїм серці зацвіла,
Пелюстки розгорнула бліді.

Нахилила маленьку головку
І до серця шепочеш: люблю...
І листками м'якенького шовку
Оповіла ти душу мою.

Я з кохання і сохну, і млію,
Та ніколи його не згашу,
Бо в душі я твій образ лелію,
Мов лілею ту, в серці ношу.

* * *

Мрії зеліяні, сни перемріяні
Довго я в серці складав,
Сльози колишнії, ночі невішнії
Я на пісні перелляв.
В них поскладалося все, що кохалося,
Все, що прожито колись.
Звуки їх носяться, з серця так просяться,
Рвуться у далеч кудись.
З вітром розвійтеся, росами сійтеся,
Линьте по рідній землі!
З хмарами грайтеся, в сонці купайтеся,
Співи весняні мої!

* * *

Не ходи, моя квіточко, в садочок,
Де пахучі троянди цвітуть!
Не зривай там весняних квіточок
І троянд не пришпилюй на грудь,
Бо на грудях вони помарніють
Без проміннів, тепла і роси...

І дрібні пелюстки почорніють,
І не стане святої краси.
Не ходи, моя мила, в садочок
Під листочки розквітлих вишень!
Я сплету тобі, квітко, віночок
З невеселих любовних пісень.
А вони не загинуть ніколи.
Не змарніють без сонця листи,
А між ними і ти, моя доле,
Будеш вічно чарівно цвісти.

* * *

Ти приходиш до мене щоночі
В ту хвилинку, як міцно я сплю,
Зазираєш в заплакані очі
І шепочеш: не плач... я люблю!..

Я слова твої чую душою
І крізь сон усміхаюсь тобі,
Твої очі горять надо мною
В невимовній, глибокій журбі.

Ти жагуче мене обнімаєш,
В тих обіймах я млію вві сні,
Поцілунками душу виймаєш,
Виринаєш ти серце мені.

Відкриваю заплакані очі...
Навкруги — порожнеча німа.
В тишині таємничої ночі
Мого щастя нема як нема...

* * *

Я спитав, чи ти кохала,
Чи пізнала вже любов?
Чи щовечора зітхала
Після зустрічей, розмов?

Ти на жовтому пісочку
Пишеш пальчиком: люблю...
Змиє хвиля по часочку
Першу відповідь твою.

А моя любов не перша...
Але все забуду я,
На скрижалях свого серця
Я вписав твоє ім'я.

З циклу
«З Підгір'я»

* * *

Коли на долоню наклóню чоло,
То все привиджається рідне село.
І стежечка кожда і кождий куточок,
Хатинка старенька і темний садочок,
Де серце, не знаючи злиднів, жило.

Он там моє щастя безжурне цвіло,—
Над чистим потоком вільшина схилилась,
Самітна смерічка на лан задивилась;
Під нею веселе бурлить джерело...
Лиш там, тільки там моє щастя було.

* * *

Зеленими листками шумлять старі ліси,
Деь линуть над вершками таємні голоси.
Вітри лісам шепочуть казки зелених гір.
Тихесенько бренькочуть на струнах
срібних лір.

Я в смутку та в задумі блукаю по гаю,
В тім шелесті та й шумі слова чийсь ловлю.

Хтось тужить за красою, зітхає по весні,
І срібною росою падають слізки рясні.

Колишуться смереки, гойдається сосна,
Про щастя недалеко говорить їм весна.

* * *

В дзеркалі Черемшу скелі високії
Ломлються, кришуться, б'ються.
Хвилі нестримнії річки глибокої
З гордощів скель тих сміються.

Змалечку ріс я над хвилями смілими,
Хвилям подібним зробився...
Образ реального з вічними цілями
В серці в кусочки розбився.

* * *

Далеко від рідного краю,
На лоні розлогих степів
Злітає у далеч безкраю
Журбою окрилений спів.

Як пташка за літом у вирій,
Летять і кигочуть пісні
І хочуть в розмовоньці щирій
Розвіяти смутки свої.

До тебе, моя Верховино,
Зелене Підгір'я моє,
Я їх посилаю щоднини,
Як сумно на серці стає.

* * *

Розіслалась далека дорога
В непривітну чужину мені...
Прощавай, моя хатко убога!
Прощавайте, достатки мої!

Я не знаю, коли ще побачу,
Як сьогодні покину я вас.
Та дрібними сльозами заплачу
На чужині за вами не раз.

* * *

Ти звідки, пісенько весела,
До мене пташкою прийшла?
— Перелітала рідні села,
Твоє коханнячко знайшла.
— А що там, пісенько, чувати?
Що діє дівчина моя?
— Переказала привітати
Тебе лебідонька твоя.
— А як без мене проживає?
Чи дуже журиться вона?
— В пісні журбу переливає,
Тебе чекаючи щодня.
— А може, гарний подарунок
Передала вона мені?
— Один гарячий поцілунчик
Тобі в далекій стороні.

* * *

Забудь, що серце пережило,
Ті сни, що снилися колись!
Минуле спогад залишило,
Само ж розвіялось кудись.

Хай вічним порохом припаде,
Що вже не вернеться вовік!
Навіщо знову викликати
Пісні, проспівані торік?

Забудь, що серце пережило,
Забудь, що марилося колись!
Щоб серце знов не затужило
І сльози вдруге не лились!

* * *

Як затихнуть на серці печалі,
Як замовкнуть примари мої,
Розгортаються яснії далі
Наді мною в святій вишині.
І здається, що з мене сміються
Лазурові простори небес.
А легенькі хмаринки несуться
Десь далеко, до царства чудес.
І захоплене небом блакитним
Забувається серце моє.
І таким недотепним і блідним
Моє горе безмежне стає.

КОЛОМИЙКИ

* * *

Як деколи здрімається, то сниться Підгір'я,
І думонька вертається на рідне подвір'я.
Там ненечка старесенька засмучена ходить,
Щовечора, ріднесенька, як пташка, заводить.
Сльозинками дрібненькими подвір'ятко росить,
На серденьку тяженькеє каміннячко носить.
Щовечора вбивається сестричка Катруся
І в матінки питається, чи я ще вернуся.
Давно мені змережана сорочечка біла,
За сволоком залежана сопілочка мила.
А братчик мій прочитує щосвята папері —
Про мене він розпитує і спить без вечері.
Я з рідними розлучений, заплакані очі,
Від досвіта засмучений до темної ночі.
А пісенька,
 як пташечки легесеньке пір'я,
Летить собі до хаточки на рідне Підгір'я.

* * *

Покотилися по заріночку
Та бистренькі хвилі,
Зажурилися, мій легіничку,
Твої сестроньки милі.
«Хто ж то буде нам на сопілочку
Коло кичери грати?
А хто ж буде там у неділочку
Нас увечері ждати?»

Розіслалися полониною
Та біленькі тумани.
Ой зісталася сиротою
Твоя дівчина в мами.

* * *

Ой полиньте, мої думи, на зелені гори!
Задзвоніть, тремтючі струни, зашуміть,
як море!
Розлетіться по Бескиді на шовкові квіти,
Покотіться по рокиті, як слова трембіти!
Привітайте темні бори, жалібні ялиці,
Поклоніться Чорногорі, сніговій цариці.
Над рікою зупиніться, що пливе до Прута,
І в хатинку подивіться, де недоля люта.
Та як тамки вас пізнають мої сестри милі,
Білі ручки заламають і впадуть безсилі.

Із збірки
«На грані»
(1919)

* * *

Білий мармур, ніж зі сталі,
І блискучий молоток...
Хутче, хутче! Далі й далі!
В білий мармур цок та цок!

Може, вирізьбиш істоту,
Даш їй розум, почуття;
Може, з крапель твого поту
Ти створиш нове життя.

Може, знайдеш в ній розгадку
Власних болів і страждань.
Глибину свого упадку,
Далечінь своїх зітхань.

* * *

Не схиляйтеся, стебельця,
серед спілих піль!
Розливайся, пісне серця,
виливай свій біль!

Грайте, дзвони великодні,
в цей великий день!
Хоч сьогодні, хоч сьогодні
дайте нам пісень!
Розіслалась перед нами
далечінь ясна.
Смерть і холод над ланами,
а в душі весна.

* * *

Я йду в країну мрій,
Де жив перед віками,
Де перший крок дрібний
Несмілими ногами
До щастя вів.
Я в тій країні мрій
Несправними руками
Віночок золотий
Сплітав перед віками
З веселих снів.
А в тій країні мрій
Нема ні сліз, ні горя,
Ні болю, ні нещастя,
Ні того зла.
Бо в ту країну мрій
З життя — страшного моря
Фантазія квітчаста
Ще сліз не занесла.

* * *

Велика мить! Таємна мить!
Тобі, як богові, молюся;
Перед тобою я схилюся,
Як тільки подих твій злетить.

Люблю твій образ, той незримий
Ні для думок, ні для ідей;
Кохаю голос невловимий.
Такий нечутний для людей.

Хотів би я тобою бути,
І стати іскрою, як ти,—
І метеором промайнути.
І в вічність миттю перейти.

* * *

З шелестом листя кроваво-осіннього
Відходить музика літа...
В глибині простору кришталево-синього
Втіха весняна розлита.

Прощай, прощай, колишнє літо!
Будь здорова, весно забута!
Серце смутком важким оповито,
Душа в стражданнях закута.

* * *

І невже ж це правда, що напередодні
Вічної руїни, повного кінця,
Освітило сонце на краю безодні
Променем надії змучені серця?

Ні! Я вам не вірю, що кінець так скоро,
Що й оця надія згине з нами враз,
Що впаде остання нетривка опора
І безодня чорна поховає нас.

Ні, я вам не вірю, що даремна праця,
Запал і завзяття довгих поколінь,
Що діждатся щастя нам таки не вдасться
І прийдеться впасти трупами в глибінь.

* * *

Бувають хвилини спокою порожнього,
Без бурі, без болю, без волі...
В безодні знесилля німого
Дрімають придушені болі,—
А серце байдуже до всього
Непевного, злого, тривожного.

Здається, що ти десь далеко закинутий
Від радощів, суму та й горя...
Здається, що все тільки сниться
На споді глибокого моря —
А десь над тобою сміється
Світ сонця, тобою покинутий.

ДЕКОЛИ

Деколи хочеться серцю
Квіткою бути пахучою,
Деколи хочеться в небі
Зіркою стати горючою.

Деколи хочеться серцю
Стати терном чи кропивою,
Хочеться впасти на землю
Раптом потопою-зливою.

* * *

Хочеться ніжний подих вітру
На тонкострунну схопити арфу,
Хочеться взяти на палітру
Ніким ще не відану барву.

Хочеться серцем розбагнути
Країн незримих всі таємниці,
Чулою душею хочеться почути
Нечутний спів німої криці.

* * *

Згасає день за синіми лісами,
За синіми лісами лягла імла;
Пливуть рожеві хмари небесами,
І тихо з небесами злилась земля.

Стоять квітки, окроплені росою,
Окроплена росою, тремтить трава.
Мої думки захоплені красою,
Захоплені красою мої слова.

* * *

Я чую пісню, мов крізь сон:
Далекий Черемош гуркоче;
Мені вчувається щоночі
Той шелест листя, шум сосбн.
І щось тій пісні в унісон
Так ніжно в серці зашепоче...
Я чую пісню — мов крізь сон,
Далекий Черемош гуркоче.

То спів засмучених флюяр,
То стогін журної трембіти, —
Зашелестять шовкові квіти,
І з серця скотиться тягар.
Туди, де скелі аж до хмар,
Хтів би соколом летіти,
Де спів засмучених флюяр,
Де стогін журної трембіти...

Я бачу кичери в імлі,
Зелені сосни та ялиці,
Сумні смерічки-жалібниці,
Гірські потоки голосні.
Там грають мавоньки лісні —
Дівчата вільної цариці.
Я бачу кичери вві сні,
Зелені явори, ялиці.

* * *

Як тільки на арфі плачевній
Замовкне останній мій спів,
В глибокій скарбниці душевній
Багато ще лишиться слів.

Слова ті намистом коштовним
Осядуть, мов перли, на дні.
Вони тягарем невимовним
Давитимуть серце мені.

Та більше ні скарги, ні жалів,
Ні сміху зі струн не збуджу,—
Намиста найкращих коралів
Не вкину в безодню чужу.

Збірка
«Наш день»
(1925)

Ж О В Т Н Е В И Й В И Х О Р

ЖОВТНЕВИЙ ВИХОР

Вихре, радісний вітре!
Товаришу вільних верхів!
Рвійно грає в повітрі
Твій розколиханий спів.—
Б'є в блакитні пюпітри,
Дзвонить у цитри дротів.

То ж ти в навальному зрості
Звалив стародавній лад.
Хто запрохав тебе в гості
До наших трухлявих хат?
Хто в щиросердному тості
Випив до тебе «віват»?

В убогих серцях, похилих,
Тебе сподівались давно...
І ось — ти сієш по селах
Нової надії зерно,—
Бродиш у жилах веселих,
Мов молоде вино.

Ні, ти не млявий легіт,
Ніжний, мов панський шовк!
В жовтневу бурхливу негідь
Голосиш довго, як вовк...

Твій переможний регіт
Ще й досі в нас не замовк.

Не всі розсіяно хмари...
Розгонь їх, вихре, розгонь!
Наслухай зойки та скарги.
Роздмухай ясний вогонь —
На чорної ночі примари.
Дарунки панських долонь!
Затоплюй хвилями груди,
Захоплюй потопою дух!
Хай прокидається всюди
Нестримний, надземний рух!
Хай вільно дихають люди.
Забудуть панський обух!

Замай, мій вітре, над нами
Огнями червоних плахт,—
Зламай міцними руками
Плетиво дужих ґрат!
Зітхають за вільними днями
Лицарі фабрик, шахт.

Ще не одна країна
Стогне волом у ярмі:
Коли надійде зміна?
Чи швидко той час борні?
Приходь, золота, надійна —
Воле! царівно землі!

Вихоре, вільний вітре!
Хмари розгонь, розвій!
Тільки твоя рука зітре
З людини порох старий.
О вітре! Видери, вирви
З серця сум віковий!

(1923)

МАЙБУТНЄ

Тобі, надіє трудящого люду,
До ніг падуть турботні наші будні;
І з голоду, з безладдя, з цього бруду —
Простуєм шлях у мрійливе майбутнє.
Бо ця доба, що з нами настає.
Цей рік і місяць, день і ця година —
Співають нам про владарство твоє,
Що тільки ти — надія їх єдина.

Батьки вмирають, родяться сини.
Ростуть вони і прийдуть на готове.
Чи не для них натужувались ми?
Чи не для них пролляли стільки крові?
І заснемо, як листя восени,
Одійдемо, як ті хмарки на небі...
Про тебе снили дивовижні сни,
До тебе прагли, гинули за тебе.

І селянин із плугом у руках.
Що борознами ці поля мережить.—
І той літун, що наче дужий птах.
За ворогом з далекогляду стежить.—
І робітник, що глиби скелі коле.
І військовий, що спокій береже.—
З них кожний творить, кожний молить:
Приходь уже! Приходь уже!

Чи не для тебе родяться співці.
Що в холоді убогої кімнати
Збирають вирази та образи багаті,
Виносять їх на площі й вулиці?..

Вони, — самітні все своє життя. —
Виховують, захоплюють борця,
Бо ритмом днів твоїх зворушують серця.
Тобі ж і я оддав свої чуття.

І маляри малюють без кінця —
Картини, краєвиди та портрети,
А потім з рук голодного митця
Оті ескізи, радісні сюжети
Так ваблять і милують очі,
Бо це про тебе наші сні пророчі,
Ти зміст пісень, картин і всіх поем,—
Основа всіх різноманітних тем.

Дивлюсь на фільму в кілька тисяч метрів,
На Гігінса, Некрополь чи на Газ,—
Мене виводить із сучасних нетрів
Чиясь рука у той майбутній час,
Де буде світло, радісно, прозора,
Де буде серцю і рукам просторо
І легко так для працьовитих мас...
Вже близько він, отой веселий час!

Як віоліна чи п'яніно дзвонить,
Мов з леготом у березні фіалка,—
А балерина голову наклонить
Чутливим жестом, мов сумна весталка,
Про тебе марю, марю ніч і день.
Майбутнє, ти мотив моїх пісень,
До тебе ритм і кожна рима кличе —
Й вони твої надійні будівничі.

Тобі складаю цю весільну оду,
Майбутня втіхо змучених сердець,
З мільйонами розкутого народу
До тебе ротом молиться й співець:
Приходь уже, надіє цього люду!
Зроби вже раз минулому кінець!
Тобі одній співати буду,
Тобі сплету останній свій вінець.

(1923)

БРАТАМ ПОЗА МЕЖІ

Флейтою плаче серце до вас,
Сопілкою схлипує:
Покинуті. Пасерби долі.
Любі. Рідні. Безвольні.

Зараз не вперше, а в сотий раз
Я odkриваю для вас
Десятилітні болі мої
На рідній чужині...
А з ними разом — тисячолітні
Страждання мої — болі людини
В хащах і пущах землі.

До вас, безпорадні, до вас,
З віковічних тенет
Кличе ввесь час
Вільний поет:

Люди! Брати з тавром на чолі,
Робітники — раби землі,
Повстати час,
Порвіть же враз
Ганебні пута.

Ловлю ваш запит очима:
Що за причина?
Звідки цей біль,
Цей журний мотив
У світі?

Друзі! Брати! Звідкіля —
Відповідаю — не я.
З ваших хат, з ваших піль,
З фабрик, і з шахт, і з городів...

То плаче ваша земля,
То вашого рабства мотив.

Хай крапле крапля по краплі
Плач мій на плащ
Вулиць і площ,
Наче осінній дощ,
У ваші серця.

Ваші серця — з кров'ю мерця.
Порозривалися нерви,
Що сполучали нас.
І я... І ви — наче засохли,
Наче померли враз.

Погасли сили,
Порожні жили.
Засох мозок кісток...
Ви мій шлях загубили,
Я — ваш крок.

Криком сопілки кличу до вас:
До спілки час! До спілки.
Ми ж потратили стільки...
Але станемо в спільну лаву,
Станемо щільно й порвемо
Чужої держави ржаве ярмо,
Що довго на шиї держали...

І створимо вільну спілку,
Таку, як тут, —
 без панських пут і тенет,
Ви — незаможний люд,
І я — ваш тривожний поет.

(1922)

ГІМН-ПРОКЛАМАЦІЯ

Благословенний піт.
Благословенний труд.
Благословенна рука
Трудівника.

В поті чола здобуваємо хліб.—
Надії його не дадуть.
Ти до праці прилипла,
Як той поліп,
Роботяща людино,
Ти працювати привикла.
Хто не працює — той осліп,
Бо праця — добро єдине,
Хто не працює — хай гине.

Товаришу мій, селянине,
До твого серця про спільну працю —
Я, співець України.
Складаю оцю прокламацію.
Я — твій найближчий друг,
Що дбає про спільне добро,
Хоч у тебе знаряддям коса і плуг,
А в мене папір і перо.
А третій між нами — брат-робітник,
Що змалку до молота звик,
Своїми руками в крицю б'є —
І плуг, і перо він кує.

В поті чола здобуваємо хліб.
Як тільки злізе останній сніг,
Висушить сонце болото,
Виходь, селянине, на свій переліг,
Виходь — на роботу,
Цупко обіруч тримайся чепіг,
Не шкодуй ні рук, ані ніг.

Ні м'язів, ні поту.
Ори!
Сій!
Жито, ячмінь і пшеницю
І жди благодаті — дощу згори,
Повен надій
На врожай, на сторицю.

Благословенний плуг і коса
І вчасна на полі роса,
Що зернистий вирощують сніп,
Благословенний труд,
Благословенний піт.
В поті лиця здобувається хліб.

Вставай до сходу сонця.
Виходь надвір —
Дивися, як блідне вогонь сузір,
Погоду вгадує і мір.
Дивися, кільчиться, сходить
Посіяне зёрно.

І вір —
Уродить воно —
Не тільки твоїй рідні,
Не тільки твоїй сім'ї,
Не тільки для твого дому,
А більше нікому —
Ні.
Плід матері-землі —
Зусиль і твоїх, і моїх —
Для тебе, для мене, для всіх.

Хай хвилюється колосом лан —
Ти доглядач, робітник того лану,
Ти сторож його, а не пан —
Ми покінчили з панами.

Ти зерен не кільчив,
А сонце і дощ.
Не ти зогрівав його,
Праця — тільки твого.

Хай не зменшається сила
Могутнього плеча,
Щоб доля на поле твоє не носила
Вогню і меча.
Доглядай добра землі.

Ти вартовий, ти не пан.
Хай зникне з голови твоєї
Той власницький дурман.
Хто має більше, як треба,
Той, певне, грабіжник,
Хто хліба голодним не дасть —
Той братовбивця.
Дивися, мій брате,
Щоб ти біля поля і хати
Зі спільної стежки не збився.

Дорога єдина, дорога одна
У селянина і робітника:
Кривдників-трутнів між нами нема,
Бо в кожного з нас роботяща рука.
Праця, любов і знання —
Одвіку трійця свята.
А наша спільна мета —
Праці всесвітнє єднання.

Не вічний розклад,
Не розбрат,
Не ворожнеча і не війна.
Наша мета — не та.

Наша мета свята,
Прославлена здавна.
Світла і славна —
Спільне єднання
Праці, любові і знання.
Будь не рабом,
Громадянином будь.
Слухай, читай
Слово моєї любові
І руку свою подай
Співцеві-робітникові.

Благословенний піт.
Благословенний труд.
Благословенна рука
Робітника,
Хай буде трійця свята:
Праця, любов і знання.
Їхнє єднання — наша мета.

(1920)

ПРИВІТ ОСІННЬОМУ

...А було тихо. Було журно,
Аж доки з нетрів городів,
Мов свіжий вихор в хату кўрну,
З потужним криком, грізно й бурно,
Ти в наші села залетів.

Прийшов у стомлені оселі
З юрбою радісних пісень.

Заколихав трухляві стелі,
Переорав сухі пустелі
І засвітив веселий день.

Вітай, великий чародію!
Тобі, осінньому, хвала!
Перетворив ти в дійсність мрію
І справив зоряну надію,
Що в серці од віків цвіла.

Вже шостий жовтень, як пройшов ти
По наших селах і містах...
Тепер тобі, чарівний Жовтне,
По віки вічні не замовкне
Хвала на радісних устах.

І кожне свіже покоління
Неперебіжних сотень літ
Оддасть тобі свої горіння.
О революції осіння,
Тобі щороку мій привіт!

(1923)

ОБЖИНКОВА

Нехай гуде дзвінка
Мелодія дротів,
Як пісня юнака
На радісний мотив,
Потужно, як рука
Селян, робітників.

Дзвони, дзвони. о музику дротів,
Над го́родом, над селами, простором...

Бо в мене стільки сестер і братів
Із серцем хворим і байдужим зором,—
Хай їх розбудить цей потужний спів,
Хай скаже їм, що кволим бути — сором.
Ще тиждень-два... Степи вже половіють,
Колишуть їх засмажені вітри.
Вони на ниви рос-дощів навіють...
Тож радісно обличчя обітри
І заспівай, зогрій свою надію.
Твій урожай дозріє до пори.

А ждуть його — не тільки ти та діти.
По всіх світах брати-робітники.
З тобою разом будемо радіти,
Бо ти підпора нашої руки.
Твій урожай по всіх широкім світі
Прославить труд мозольної руки.

За той твій хліб здобудемо машину...
Вона піде просторами степів.
І будеш менше гнути свою спину,
І веселіше забринить твій спів.
В собі самому знайдеш ту причину,
Що двигає могутній крок віків.

Нехай гуде дзвінка
Мелодія дротів,
Як пісня юнака
На радісний мотив,
Потужна, як рука
Селян, робітників.

(1924)

АВІАПІСНЯ

Пливіть, полумінні пілоти,
В повітрі — плинному склі —
До сонця на зальоти
З півсонної землі!

Линьте з леготом-вітром,
Своєвільні лицарі мрій,—
Розвійте прозорим повітрям
Попіл серця старий!

На вас майбутнії надії,—
На вас, герої висот,
В кожному серці зоріє
Ваш понадземний льот.

Шикуються сили ворожі
За тином колючих дротів...
Будьте всі насторожі!
Вартуйте волю братів!

Що вам границі-кордони?!
Що вам ріки й моря?!
Вільні птиці червоні,
Під вами вільна земля!

Київ. 1923 р.

НАД ЧЕРЕМОШ

Товариші мої далекі
Під гнітом панської руки!
До вас, до вас мої думки,
Як у вирій лелеки.

Кому свій смуток передам?
Кому його повірю?
А там, на рідному Підгір'ю,
Хто допоможе братам?

Ніхто й не згадує про тебе,
Така ти вбога і мала.—
Ах, скільки сил для тебе треба,
Буковино моя!

А тільки деколи нотатка
На шпальтах київських газет:
Арешти, тюрми, кров і крапка.
Не вирвешся з лабет.

А ви, мої далекі друзі,—
До кого ви? Про віщо ви?
Чи мовчки гнетесь, як у плузі
Ті буковинські воли?

Дерзайте! Ще не все до решти
Пропало в нашій стороні,
І хутко, бачиться мені,
Пропадуть «Буки та арешти».

(1920)

СУРМАЧ

СУРМАЧ

Не крик архангельської сурми
(Не вірю я в небесний суд),
А тут ідуть народи бурні,
Червоні маєва несуть.

Хіба ж це не жертовна барва?
В вогні і крові прийде він —
Та не Христос! (Надія марна!)
Не великодній ясний дзвін.

То з робітничого кварталу
Непереможна сила йде —
Руйнує вицвіле —
 без жалю,
Будує світле, молоде.

І вже вгорі над димарями —
Не Магомет, Мойсей, Ісус —
Над королями, над царями
Потужний поклик розітнувсь.

Вставай, пригноблений віками!
Ламай трухлявини віків!
Безмежний простір перед нами,
За нами полумінь і гнів.

Вставай, скликай людей до штурму!
То дзвонить зброя, вихрить дим.
Із рук господніх вирвав сурму
Земний, нестримний херувим.

Він має зілля чародійне
На лемент і на плач.
Минуле вирите, розвіяне,
А над сьогоднішнім Сурмач!

(1919)

НАШ ДЕНЬ

Наш день — як маків цвіт,
Що сок його — отрута...
Кувались наші пута
Не дні, а тисячу літ.

Наш день — як маків цвіт.
Отрута в ньому й сім'я...
Вбивали нам у тім'я
Ті цвяшки вже з давніх літ.

Наш день — мов маків цвіт,
Того-то ми мов сонні,
Мов сонні-непритомні,
Мов п'яні тисячу літ.

Наш день — як маків цвіт,
Неначе сонне зілля...
По жилах божевілля
Буяло вже стільки літ.

А зараз він такий,
Як мрія златокоса,
Як пісня стоголоса,
Як промінь сонця золотий.

(1919)

ДОДОМУ!

(Україна мовить)

Голос тучі цвинтарної,
Голої, обірваної...
Верніться, діти бунтарні,
Сини непокірні мої!

Кому готувати страту
За брязкіт чужого сріблА?
Побачили вашу зраду
І брат ваш і сестра.

Хто ж вам обмиє рани
Без мене без рідної?
Схаменіться, мої тирани,
Отямтесь, діти мої!

Вертайтесь на лоно матері
З порогів ворога,—
Не грійте рук при ватрі
В притворах його!

Навіщо стали кордони
На тілі єдиної нації?
Чую зітхання і стогони...
Годі! Додому! До праці!

МОЖЕ, Й ТАК

Може, й так.
Я не справдив надій
і малого гуртка...
Але знаю:
В праці важкій
не скривила рука.

Може. й так.
Я одсталий для вас,—
віра моя замала...
Але знаю:
Любов до пригноблених мас
в моїм серці росла і цвіла.

Може. й так.
Помилявся, схибив,
Згайнував,
змарнував свій час...
Але руки свої
Потом солоним кропив
Не раз і не раз.

Тільки брехня:
Я не кликав ніколи назад.
Не покличу й тепер!
До останнього дня
Свого поту з чола
Не обтер.

(1923)

ПАМ'ЯТІ ДРУГА
(В п'яту річницю смерті
В. Кобилянського)

Втіхи ні крихти,—
а скільки терпінь!..
Душа до одчаю самотня...
Ти тільки сон,
перебіжна тінь...
Ти тільки тінь скорботна.

А хто розкаже?
Хто розповість
Про все, що в душі наболіло?
І втіха гість,
і смуток гість...
Прийшов і піде несміло.

Стоїш у задумі,
мов сонний ліс...
Стоїш і шумиш помалу.
Не треба зітхань!
Не треба сліз!
Не треба смутку, ні жалю.

Пролетить зима,
прошумить весна,
Пробіжить-одлетить і літо.
Осінь надійде,
осінь сумна —
без пахощів і без цвіту.

Прощайся з усім.
І з нею простись,—
і сам одійди супокійно!
Може, й вона заспіває колись
цю пісню твою,
цю елегію мрійну.

(1924)

НАСТРІЙ

Друзі мої!
Вороги мої!
Люде!
Яка прекрасна —
вільна земля!
Хай вічно
благословенним буде
її ім'я!

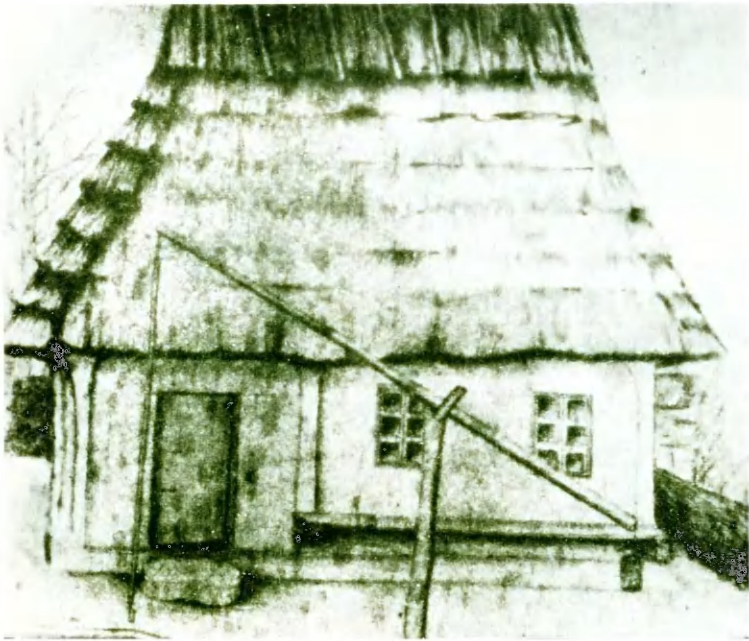
Скільки радощів!
Скільки втіхи
в кожній дрібниці малій!
В низеньких вікнах
сільської стріхи,
як у столиці
світовій.

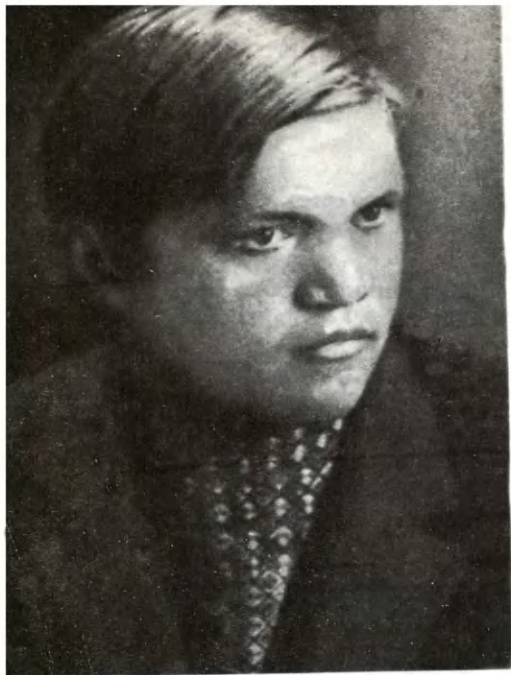
Гойдай, лелій
наші радощі, земле,
в колиці своїй
кільцем вогневим!
Хай наше життя —
працьовите, буденне —
буде святом одним!

О вільне буття,
прекрасне і ясне, —
мов сонце надземне!
В далеких віках
ти будеш благословенне.

(1923)

*Малюнок хати в с. Мілієве
Вижницького р-ну на Буковині,
де народився Дмитро Загул.
Зараз на цьому місці школа.*

*Д. Загул — учень
Чернівецької гімназії.
Фото 1909 р.*

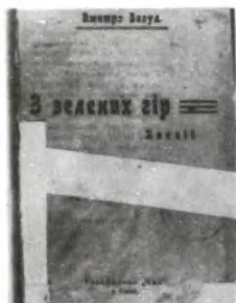
*В цьому будинку містилася Чернівецька
німецько-українська гімназія, де навчався поет.
Зараз тут — середня школа № 23.*

*Колишня бурса ім. Ю. Федьковича у Чернівцях,
де з 1903 по 1912 рік жив Д. Загул.
Зараз тут — політехнічний технікум.*

*Учні шостого класу
німецько-української гімназії.
Перший зліва
у першому ряду — Д. Загул.
Фото 1909 р.*

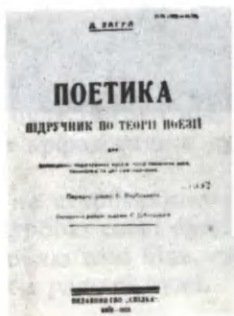

*Д. Загуба.
Обкладинки видань
поета різних років.*

*Обкладинки видань
у перекладах Д. Загула.*

*Д. Загул. «Поетика»
(Підручник по теорії поезії).*

Д. Загул. Фото 20-х років.

3 циклу
«Ранкове сонце»

РАНКОВЕ СОНЦЕ

Ранкове сонце — серце моє,—
Дзеркальна глибінь тепла.
З прозорим ранком воно встає...
І гляньте! Імла втекла!

Вам не чужа моя душа —
В ній плюскіт і ваших хвиль...
Хоч вас обігнала її межа
На сотні, тисячі миль.

Убогі душі я збагачу
Барвами ніжних фарб,
Жebraцькі торби позолочу...
Беріть мій світ, мій скарб!

Скільки німих у вас пісень!
Тільки торкнись! Поруш!
Я буду грати і ніч, і день
На арфах ваших душ.

Я не стурбую спокійних дум
Журбою своєї душі.
Люблю ваш біль, люблю ваш сум,
Як і радощі чужі.

Хіба ж не сонце — серце моє?
Душа — прозора глибінь?
В повітрі замки вона снує
Над царством ваших терпінь.

(1919)

* * *

Серце одчинене. Слухаю.
А сум — вітчим —
Присікався до серця гадюкою
Причин.

За мурами ворога-настрою
Марно час мій ішов...
Я вірив одному пастирю
На ймення — любов.

А він гармонійною зливою
Сіяв на серце лік —
І з ноткою журливою
Прорік:

«Знай, що в кривавих подіях
Направиться кривда стара,—
Вся, що навколо — мелодія,
Радісна гра.

Дивися на все з любов'ю,
Пізнай очима втіх!
Бо ниткою шовковою
Зв'язало усіх».

А там, у найдальшому кутику,
Ховався великий гнів —
Не хотілося смутку,
А вогнів.

(1919)

ЧОТКИ ЧАСУ

Нечутно падають чотки часу,
Як вічність молиться,
Приймає жертовну красу,
Як часточку од богомольця.

За нас невтомно молиться час
В небеснім притворі.
Вічність пропустить колись і нас
За обрії зоряні.

Чекаю на чатах початку дня.
Тепла і сонця.
Я знаю: вродить моя цілина,
Стодоли наповняться.

Несу животворну, чарівну росу
За двері притворені.
Нечутно падають чотки часу
На ниви неорані.

Київ. 1919 р.

* * *

Сьогодні я не той, що вчора,
І ватра мрій — не та сама,
Бо впала непрозора штора
За тим, що було і вже нема.

Моїх вражінь вчорашні свідки
Хильцем майнули за поріг...
Не буду ждати їх. Бо звідки?
З яких країн, з яких доріг?

Я випив пиво до крихітки,
Промчав, мов сон, останній гріх...
Повиливав над ранком зідки —
Бо хто б минулого беріг?

Між ним і мною — ніч безодні,
І згадка — як якась брехня...
Вітаю радісне сьогодні,
Чекаю завтрашнього дня.

(1919)

БАБИНЕ ЛІТО

Упали приморозки ранні
На молоду озимину...
Берези в білому убранні
Гудуть мелодію сумну.
В ці дні, задумливо-багряні,
Я свого серця не збагну.

Снується біле павутиння;
Тоненька нитка павука.

Струна настроєна осіння,
Така струнка та нетривка.
Чиясь рука — прозоро-синя
Щодня розмотує клубка.

Там, де пройшли серпи та коси,
Що оголили чорну грудь,
Тепер щоночі вічні сльози
Сріблястим інеєм падають,
А в день вітри, голодні... босі,
Журливі арії ведуть.

Де простягнулись чорні смуги
Недавно зораних левад
І де зазеленіло вдруге
Озиме жито поміж хат,
Тремтять нитки моєї туги,
Сумні мелодії бринять.

На тускле золото полови,
На сірі, вицвілі стіжки,
На ті садки, на ті діброви
Аж до лінивої ріки,—
Нитки снуються павукові,
Шовкові, срібні ниточки.

На мокрі луки, на бадилля
Лягає осені сріблo —
І молоде татарське зілля
Молочним цвітом процвіло...
Його кохання і весілля
Вже одлетіло, одгуло...

Вже попрощалися лелеки,
Вже оджурились журавлі —
І дні жаги, сухої спеки
Вже не дошкулюють землі...

Вона заслухана в далекі,
Якісь невиразні жалі.

Чекаю зимнього спокою,
Міцних морозів і снігів,
А хтось незримою рукою
Торкає в серці скорбний спів...
О скорбна осінь. Із тобою
І я до болю посумнів.

(1920)

ЗГАДКА

І.

Бувало: в сутінку вечірнім,
Як обрій кров'ю догорить,
Стаю невпевненим, покірливим...

І туга пережитих літ
Закряче вороном настирливим:
Не варто марити про цвіт!

Хіба таким, мізерним, хірлявим,—
Чекати кращого чогось?
Щоб потім згинуть неприміреном?

Та скільки ж поту пролилось
І скільки витрачено сили.
Щоб перебитися якомсь!

Чекай спокійної могили
І не турбуйся про людей!
Їм тільки власне, власне миле.

Ти не герой, не Прометей.
Хай інші, в кого більше віри,
Життя кладуть задля ідей!

А струни порваної ліри
Нехай про смуток і любов,
А не про голод, не про діри
І не про сон брудних голів!

II

А догорить похмурий вечір,
І ліхтарі замерехтять,
То й настрій туги недоречний
Втікає, як вечірній тать.

Засвічу лампу електричну —
Зітхання радісне з грудей —
І сяду за роботу звичну —
Бадьорий, свіжий, молодий.

І радий, що позбувся туги,
Що позабув одразу знов
Оте маріння недолуге,
І віру, й ліру, і любов.

Я не герой, не цвіт, не геній.
Я звичайніський робітник,
Що в обстановці цій буденній
Ще змалку працювати звик.

І скільки сили, скільки вміння,
І скільки вистачить часу.
Я все вкладу в одне горіння.
В одне терпіння все внесу.

Бо праця, праця од живого —
Серцям гарячим, золотим,
А не мерцям життя нового.
Що мріють про минулий дим.

Київ. 1920 р.

ЗБІРКА «МОТИВИ»

(1927)

МОТИВИ

РІЗНІ МОТИВИ

Motto:

Es bildet ein Talent sich in der Stille.
Sich ein Charakter in dem Sturm der Welt.

(Талант поета дозрівас в тиші,
А вдача тільки в бурі життєвій).

(Гете)

Не в тишині формується поет,
Не в самоті німих чернечих келій.
В юрбі людей, бурхливій і веселій,
Він розіслав барвистий свій намет.

Його життя — це брук, а не паркет,
Його палітра — площі та панелі,
Де ловить він життя високі трелі
І рух юрби до невідомих мет.

Ні тріолет, ні станса, ні сонет
Сучасного не вдарить, не зворушить.
Живий поет — не класик, не естет,—
Він дійсний світ одбити в пісні мусить!
Життя, як море, змінне і бурхливе,—
Він мусить знати всі його мотиви.

1926 р.

ДИФІРАМБИ

ДИФІРАМБ ПІСНІ

Вільно ритмована мово,
Найкраще з земних чудес,
Що слово складаєш до слова,—
Ти не дарунок небес!

Тебе створила людина
В сиву давнінь віків,
Щоб ти, мов таємна пружина,
Торкала то втіху, то гнів.

Ти родиш сили могутні,
А часом безсилий плач;
Мотиви твої незабутні,
Хоч забудеться твій сіяч.

Хто твій творець, о пісне?
Не «я», не «він» і не «ти»...
Родишся ти не навмисне
І вільно летиш у світи.

І всі ми — мрійні пііти,
І всі ми — віщі співці,
Бо любимо словом горіти,
Хоч і без міри в руці.

Пісне! Скільки мелодій
Ти в наших серцях плетеш!
Закрадаєшся в душу,
як злодій,
Хвилюєш її і ведеш.

В мотиві одного малюнку
Одкриваєш багатий скарб
І звичайну, буденну думку
Зодягаєш у тисячі фарб.

Дрібний, невловимий натяк
Ти перетвориш на крик,
Примусиш спомин заплакати,
Чекати в майбутньому втіх.

Всі надра нашого серця
Ти розгортаєш до дна,
Показуєш, чим воно б'ється,
Чи ясна його глибина.

Виносиш на світло, в свідоме,
Всі таємниці життя,
Всі щонайтонші заломы
Настрою, думки, чуття.

В серцях засипаєш провалля,
Вириваєш терні й бур'яни,
Щоб завжди вищим моралям
Місце давали вони.

Торкаєш у різних душах
Щонайтонших струн-тетив,
Робиш їх рідних і дужих,
Гуртуєш їх в колектив.

Наставляєш на діло корисне
Рядками ритмованих слів.
Хвала тобі, вільна пісне,
Оздобо нових віків!

1925 р.

ДИФІРАМБ ВОДОСПАДУ

(За І. Голем)

Води і люди!
Ви вічний, могутній рух!
Нестримні діти природи,
Спонука спонук.
Ви — дух!
Ви — сила!
Води і люди.

Ні гори, ні скелі —
Не стримають ваших
Стромих доріг,
Не вдержать
Навальний ваш біг —
Ні простори пустелі,
Ні примари богів угорі,
На хмарній небесній стелі.

Не вдержаться гори,
Де ваша сила пройде —
Звуться сині простори.
Бог упаде,—
А рух ваш не згасне ніколи,
Ніколи!..
Ніде!..

Перед променем вашим —
Кришиться криця,
Кремій, граніт,—
Перед поглядом вашим —
Зникає запона тисячоліть,—
Перед голосом вашим —
Мовчання смерті стоїть,—
Розкриті — одверте.

О водоспаде,
Танцюристе перлистий!
Зі свого стрімкого
Водяного стовбура
На твердому пні
Ти вічно цвітеш свій танок
До сухої землі,
Мільйонами струнних гілок —
Міриадами перлів-квіток.

Оддаєшся траві,
Кропиві отруйній
Над рівчаками доріг,
Гониш стрункі водограї
Соковито-зелених пальм догори.
Мерзне дрібна незабудка
В холодній твоїй росі,
А сіра маслина —
Дерево Сходу —
Мідяними помпами-смоками
Висисає твій сік,
Вічний коханку землі.

Отже ж, і я, —
Я, твій безсмертний коханець,
Люба земле моя —
Розіллюся потопою-зливою
На просторах твоїх
І нестримною повіддю
Людство заллю.
Донизу!
До низу з верхів самоти!
Додолу!
Додолу лети,
Буйний Дунаю!

Шумом кохання
В долах розтану,
На скелях високих
Оком своїм
Глибінь долин я зміряю.
Розженусь, розбіжусь —
І в море голів увіллюсь,
Де злидні,
Де горе нужденних.

До темних проваллів
Поборених, зморених,
Закутих, пригноблених,
До сірих пустель,
До безодень безплідних,
До безкраїх степів-бідняків,
До задимлених гаваней вигнанців —
Скрізь розіллюсь,
Зіллюся з морем
Зітхань і сліз.

Униз! Униз!
До скам'янілого глибу,
В засохлу скибу,
Водоспаде, спустись!
Мушиш слухатись
Вічного трибу:
Униз! Униз!

Хто роздаровує силу свою,
Непомітно стає багатцем.
Каскадами вуст,
Джерелами очей
Дарунки свої розіллю —
Я велику любов
Уночі роздаю.

Беріть мою силу!
Беріть її!
Дарую, що маю,—
Свою любов!
Буду розтрачуватись до краю,
Знову і знову,
Бо знаю я:
Невичерпні глетчери землі,
Невичерпні джерела серця!

1925 р.

ДИФІРАМБ ВЕСНІ

«Весно, ти мучиш мене...»

(І. Франко)

Весно! Облудна оmano!
Твоє чародійне вино,
Заправлене соком дурману.
Ми щороку, щороку п'ємо.

Ти повинь свою розіллєш,
Розбуркаєш давнє,
Що впало на дно,—
Захлюпаєш хвилями
В наше вікно —
І ми захвилюємось теж.

Ти розцвітаєш, і ми цвітемо
Мохнатими сон-квітками.
Весно, злудна mano!
Що дієш ти з нами?

Твою цілющу, одвічну міць
Ми всисаємо в серце з повітрям
І пускаєм зітхання за вітром.
Повні глибоких твоїх таємниць.

Ось підлітки-дівчата
Дивляться в далеч,
У мрійний світ,
Де солодко вабить,
Як мушку мід,
Криниця втіх непочата.

Так, так, зітхання дівочі!
Знаю ваш сум, ваш сон...
Бо серце і в мене туркоче
З серцями вашими в тон.

Бо й мої замріяні очі
Поглядом ловлять день,
А душа заспівати хоче
Нових, невідомих пісень.

Од дотику сонця
Ми всі тремтимо
(Десь у серці
Одкрилися рани...).
Весно, облудна mano!
Що ж це ти робиш із нами?!

СОНЦЕ І СЕРЦЕ

Високе сонце! Золотий вогонь
Ти вічно сієш у світи холодні.
Вони беруть тепло з твоїх долонь,
Як жебраки, обдерті та голодні.

Як жебраки, обдерті та голодні,
Беруть вони життя з твоїх долонь,
Хоча й нічим оддячитись не годні
Тобі за твій дарований вогонь.

Але в тобі, бездонне джерело,
Того тепла незглиблені безодні.
І скільки ти його вже розлило
Поміж серця убогі та холодні.

Та скільки б ти його не роздало,
Не вилляло на всі світи й безодні,
А вічно в тебе огненне чоло.
Нутро твоє гаряче й до сьогодні!

Роздарував і я свою любов,
Аж серце стало вбоге і студене.
І довго жду, чи не поверне знов
Хоч крапелька тепла того до мене.

1926 р.

НА ВІДПОЧИНКУ

НА СЕЛІ

I.

Лежать покошені, порожні
Поля безлюдні вдалині,—
Ховаю погляди тривожні,
Бо тут невесело мені.

Бо думку давить і стискає
Вороже небо в вишині,
А в грудях тане щось і тає,
Мов грудка воску на вогні.

II.

Такі ж убогі ви і прості,
Сумні, покошені поля!
Чого ж до вас прибула в гості
Душа зажурена моя?

Давно вже ниточка порвалась,
Та, що єднала нас колись,
І гуркіт міст, і крик, і галас
В мою мелодію влились.

Мені чужий ваш дикий спокій,
Безмежна прѳсторінь — чужа,—
Бо покохав я вир'глибокий,
Де тоне камінцем душа.

Бо на дахах і щоглах міста
Я серце розіп'яв своє,
А ваша ніч — нудьга зловісна —
Мені заснути не дає.

Якесь шемрання невиразне
З села до серця доліта...
Щодня, як заграва погасне,
Я — безпритульний сирота.

III.

Яка глибока тиша скрізь!
Не шелестить достигле поле;
На свіжозрошений покіс
Летять метелики і бджоли.

Єдиний невідомий птах
Вгорі крилом повітря крає,
Мій погляд блудить по степах,
І думка губиться в безкраї.

А лінь повільна налягла
На всіх, на все, мов сон глибокий,
Давно відвик я від села,
Чужий мені цей дикий спокій.

Бо ні трамвай, ані авто
Повітря рухом не сколише.
І не зворушить тут ніхто
Лінивої глухої тиші.

Хіба рогатий чорний жук
Крильцем торкнеться до бадилля, —
Тоді глухий і низький звук
Згадає шум автомобіля.

Глухої ж ночі надворі
Згадаю світло електричне,
Коли засвітять ліхтарі
Гнилі тваринки фосфоричні.

Дивлюсь на довгий, голий шлях —
Куди ж то тягнеться він далі?
Коли б Вергілій у руках,
Читав би римські пасторалі.

Такий нестерпний довгий нуд!
Куди подітись од безділля?
Пішов би по книжки в сельбуд —
Та ба! сьогодні не неділя.

1926 р.

ДВА СВІТИ

— Розкажи мені, сивий діду,
Про свої парубоцькі дні,
Чи ганяв ти по білому світу,
Як ось довелося мені?

Я бачив далекі країни
(Ганяли мене по фронтах) —
У вихрах війни і руїни
Забув я свій рідний дах.

Палали вогні повстання —
Поїхав і я на панів...
А потім — воля настала
(Діду! чого посумнів?).

І я молодими ногами
Переміряв гори й степи, —
Не знаю ні батька, ні мами.
Ми росли, як у лісі гриби.

Тепер по всій Україні
Багато таких, як я,
І в великій оцій переміні
Є крапля крові й моя.

Я люблю велетенські заводи,
Залізниці, мости, літаки,—
А ти —
 «на лоні природи» —
Грієш холодні кістки?

Я приїхав і знову поїду,
Заглядаю в кожний куток,
Не лишаю глибокого сліду,
Не збираю думок і згадók.

Бо не жалко колишнього світу,
За минулим не тужно мені.
Розкажи ж мені, сивий діду,
Про свої пережиті дні.

— Розповів би тобі, юначе,
Та чи ти зрозумієш мене?
Ти не знаєш, як вороном кряче
Старече життя сумне.

Розбіглись юнацькі надії,
На дрібницях розбилися дні...
Ні одної важливої дії
Не вдалося чогось мені.

Натрудив і я свої ноги
Об каміння далеких доріг...
Промайнули давно ті дороги,
А не скажу я, скільки пробіг.

І тепер, коли сили немає,
Коли все розгубив без причин,—
Ні про віщо душа не згадає,
Не затужить уже ні за чим.

Це життя, мов гнила нетеча,
Болотяна, цвіла, мілка...
На серці глуха порожнеча
І втома така важка.

А в тебе — ти більше бачив,
Ти більше див пережив,—
Розкажи ж мені ти, юначе,
Чи за чимось ти в світі тужив?

Чи гірку відчував огиду
До всього, що було і є?

.
.

Ех! марно ж ти, сивий діду,
Промарив життя своє!

ВЕЧІРНЄ

Мить по заході сонця.
Монотонно шумить очерет,
І трава, мов сонна,
Хилиться, клониться...
Спить степ.

Зеленою лінню,
Розтопленим оливом
Пливе повновода Рось...
І хочеться теплим словом
Зворушити когось.

Чого ж це ти прагнеш,
Вечірня думо моя?
Тужиш чогось — за чим,
Не наздогониш минулого дня,
Не доженеш нічим!

Співай про розбуркані сили,
Будь, як широкий степ,
Що на ньому козацькі
Чи скітські могили,
А над ними — зоряний склеп.

Мовчи про те, що минуло,
Минулі могили мовчать...
Село ще не спить,
Воно не заснуло —
А сторожко слухає пісню дівчат.

Хай місяць — мрійник банальний —
Згадає на стернях
Татар-монгол,
Ти слухай, як біля читальні
Сміється з них Комсомол.

Хутко прокинеться вечір.
Не стане історії, дум...
Почнуться веселі,
Радісні речі,
Як молоді діброви шум.

Ой знаю ж я, знаю,
Чого це ти тужиш,
Запізнена пісне моя!
Що голосом не надолужиш,
Бо що Комсомол — то не я.

Що нудно-марудно
Тягнеться праця...
А так швидко літа летять...
Ех, коли б мені двадцять,
Або хоч — двадцять і п'ять!

Ні, не мені гомоніти
Про давні та славні дні!
Ще буду шуміти,
Як радісні віти,
І горіти, як буйні вогні.

Тільки би скинути з себе
Настрій вечірніх хмар,
Безміри степу,
Шум очерету
І лінивої річки чар.

Сили ще стільки,
І запал ще є!
Я — не сумний очерет.
Д'горі, д'горі, серце моє!
Я ще живий поет!

1925 р.

СОН ЛІСІВ

Мохнаті зітхання дерев —
Шелест, шурхіт, шум...
А десь недалеко машини рев,
Що розриває цей сум.

У вершках кучерявого листя
Губиться посвист, гнів —
Веселий гудок машиніста...
Вдарив по нервах і занімів.

А до вокзалу — вісім верст
По тонкій колії коліс...
Там деколи брязкіт, і гамір, і вереск,
А далі — по-давньому — ліс.

Тисячоліття поважний тон.
Це вітер — античний поет —
Грає на струнах струнких сосон
І грубих дубів — на стежці в степ.

Чорні дупла ротів
Позіхають — порожні, нудні...
Сядеш на трухлому пні,
Забудеш, чого ти хотів.

А навколо — діди без надій,
Інваліди понурі,
Що забули, чи були колись молоді,
Чи тільки їм снилися бурі.

А колись боротьба була й тут,
Вихори рвали буйні чуби,
Там лежав труп і тут був труп...
Та пройшла вже доба боротьби!

І зараз — задума... сум.
Мов сонна пульсує кров...
Прокинеться трохи — і знову:
Шелести, шорохи, шуми...

1925 р.

ОСІННІЙ ВЕЧІР

Der Ströme Seelen, der Winde Wesen... (с. Heym)
Душа потоку, суть вітру...

Плюскоти річки і шелести гаю
Тонуть прозоро в замислений вечір.
Де чисто і ясно, неначе в нетечі,
Горючі осінні ліси дотлівають.

Плинуть хмаринки у течінь гарячу,
Де сонце на заході обрій стрічає,
А сиві верби галузки печалі
Схилили в воду і довго плачуть.

Вже вересневі дощі сполоскали
Нив непривітних поорані смуги.
А коси берізок, що жовтими стали,
Розчісує вітер гребінчиком туги.

Вечір осінній — спокій прозорий,
Обрій глибокий, мов очі дитинні.
Далеко на сході вже дивляться зорі:
Коли ж той вечір погасне в долині?

За літом не плачу, за днем не зітхаю,
Я серцем сміюся, бо жаль не до речі.
Як верби з одчаю — я рук не ламаю,
Хай гине літо! Хай гасне вечір!

1925 р.

ОСІННІЙ МОТИВ

І знов я стою
У поживклім гаю,
Що серцю про старість нагадує,
А зісохле і тлінне
Листя осіннє
Крутиться і падає,
Крутиться і падає...
В душу мою.

І щомить моє серце щемить
Од натуги осінньої туги,
Бо знову до серця
Шелестом б'ється
Одірване листя,
А серце тремтить,
Воно б'ється і рветься
Й за листям поживклим летить.
А в садках,
Що відходять у тишу,
Кров'ю горить
Золотаве вмирання,
Ходять алеями тихі зітхання
І вицвіле листя на гіллі колишуть.

Завмерло кохання
Між сосон крислатих,
Зараз там холод осінній
І випрілий запах...
Зелена галузка
Махнула, мов хустка,
Комусь на прощання.
А на безлюдних стежинках,
Покритих мерцями,—

Німа самота
І запущена пустка.

Я самотній стою
У пожовклім гаю,
Зітхаю —
Вдихаю і п'ю,
Легені наповнюю
В'ялим повітрям —
І на захід,
За сонцем у путь,
За шелестом вітру
Пускаю зітхання
І тугу мою.

Я замовк і стою
У пожовклім гаю.
Де щохвильки
З осінньої гілки
Бронзові сльози падуть.

І щомить
Моє серце щемить
Од натуги
Осінньої туги,
Що її до весни,
До весни не спинить,
Доки зеленню гай
Не одягнеться вдруге.

1926 р.

НАД МОРЕМ

Похмурий, гордий кобзарю,
Море понурих дум!
Шумом летить попід хмару
Рокіт розгойданих струн.

Ні, то не Чорне море,
Не біла пінява хвиль!
То струн голубих перебори,
Дум стародавній стиль.

Вічно поважні гори,
Весела зелень верхів —
Заслухані в синє море,
Як кобзарський спів.

Стоять кипариси горді
І мрійно дивляться вниз,
Де буряні, довгі акорди
Громом грози пронеслись.

Поеми пам'яті Понту!
Про вас гомонів Гомер. —
Колись ви гули Ксенофону
Так, як мені тепер.

Буряні борода бардів
Покрили рокоти струн.
Море! похмурий кобзарю
Довгих лицарських дум!

ДАЛЕКІ ЗАКЛИКИ

(Фрагменти)

I.

Прозора мла довкола,
В задумі деревá...
Над морем захолола
Хмаринка льодова.

З замисленого парку,
Далеко від людей,
Дивлюсь на білу хмарку
Крізь просвіт голубий.

Як вітер шелевіє
Між листям угорі,
Встають нові надії
І спогади старі.

І заклики далекі
З далекої землі,
Летять, мов ті лелеки,
Мов легкі журавлі.

II.

Забудь за бурю й за турботу!
Забудь любов, і страх, і гнів!
Хай серце буде — крига льоду,
Щоб тільки дух полумнів.

Лети в світи за вільним льотом
Одвічних зір, ясних вогнів,
Ти будь співцем,
ти будь пророком
Минулих і майбутніх днів!

Угору дух. у вічність очі! —
Хай зникне з обрїю земля,
Нехай бринять слова пророчі,
Мов журний клекіт журавля.

III.

Ні! Я ненавиджу спокій!
Краще вже вихор і вир!
Хай бурі та буйні потоки
Зів'ються й поллються в простір!

Ненавиджу плоскі порядки
І лінії рівних доріг.
Хай через кручі й рогатки
Летить мій нестримний біг!

Люблю підійматися вгору
І раптом — падати вниз,
Знаходити знову опору
І бігти крізь гори і ліс.

Люблю провалля і скелі,
Де грають веселі струмки,
Розгублені в горах оселі,
Оази і дикі піски.

IV.

Нема спокою без турботи,
Нема життя без чорних бур,—
Бо серце може й захолати,
Як на воді холодна хмур.

Коли ні крихточки любови,
Ні зненависті, ні страху,—
То про красу не буде й мови
На вбогім життєвім шляху.

О любя земле, рідна земле,
Пилинко в бурі світовій!
Далекі заклики даремні,—
Бо я до смерті — тільки твій.

1926 р.

Н Е І М В Е Н¹

НЕИМВЕН

Десь до осель далеких,
Аж за Дністер і Збруч,
Летить наш тужний клекіт,
Як журавлиний ключ,
Летить, як той трикутник
Над зеленню озер,
До друзів незабутніх,
До стомлених сестер.

До нас їх крик донісся
І зойк їх прилетів,
Як невесела пісня
Невільних наймитів.
З-під панських оборогів,
З просяклих кров'ю піль
Несеться довгий стогін
Про їх нестерпний біль.

¹ Heimweh (нім.) — туга за Батьківщиною.

Куди ж той сум подіти?
До кого понести?
Ми наймитів тих діти,
Тих наймичок брати.
Як нам плачів не чути
За сотні довгих миль,
Коли просвердлив груди
Різкий колючий біль?

Його ми й тут зібрали
На вільному степу,
Мов кулі й самопали
На люту боротьбу.
Брати мої в неволі,
Батьки мої в ярмі,
Ще бути там, на полі.
Запеклій боротьбі!

Тоді-то принесем ми
На гони панських нив —
До тебе, люба земле,
Свій переможний гнів.
Розтрощим ваші ярма,
Розвієм зойк і біль;
І зникне штик жандарма
Із наших вільних піль.

До гір, до сіл далеких.
До кинутих земель
Нехай летить наш клекіт,
Як вічний журавель.
До друзів незабутніх.
До стомлених сестер —
Летить, мов ключ-трикутник —
За Прут і за Дністер.

З-ЗА БУЙНИХ РІЧОК...

З-за буйних річок, де степ і воля,
За панські межі, де гніт і кров,
До тебе, темна, голото гола,
Летить за вітром моя любов.

Де в тюрмах гинуть брати і сестри.—
В очах зневіра, а в серці біль,—
Хай буде буря — той гніт рознести,
Хай прийде ще раз рішучий бій!

Хай пронесеться потоп широкий
По наших селах і вздовж, і вшир!
Не вірте в згоду! не вірте в спокій:
Не вірте в довгий облудний мир!

Тобі, нещасна, голото гола,
Недовго ждати ясних вогнів.
По наших горах, по наших долах
Горить ненависть, палає гнів.

За панські межі, за Збруч і Дністер
До вас лунає мій братський клич:
Ловіть ознаки! Чекайте звісток!
Гартуйте зброю в бурхливу ніч!

З-за буйних річок, де степ і воля,
За панські межі, де брязк оков,
До тебе, темна, голото гола,
Летить на захід моя любов.

ЧЕРЕМОШ

У великому місті,
Серед степів,
Як на серце насунеться сум,
Я чую твій рокіт,
Твій вільний спів,
Я чую твій вільний шум.

З льодових верховин,
З полонин Чорногори,
В романтичнім дикім краю,
Несеш ти на доли
Гуцульське горе
І вічну тугу свою.

А в тій тузі,
В великому смутку,
Я впізнаю і ловлю
І спогади друзів,
І ту незабутню
Молодість буйну мою.

Я нудьгую без неї,
Як хатній вазон,
Що листки простягає до світла,—
До тебе щоночі
Злітає мій сон.
Гуцуліє привітна!

Я не знаю, що значить твоє ім'я...
Бо не знайду ніде в словнику,—
Але думку твою
Добре вгадую я,
Таку рідну мені
І глибоку таку.

1924 р.

СПОМИН

I.

Скільки, скільки довгих років,
Років горя і турботи,
Проминуло з того часу,
Як по горах я ходив!
Чотирнадцять довгих років...
А в душі моїй ще й досі
Дзвонить стогоном скорботи
Тужний пам'ятний мотив.

Наче я ще й досі чую
Звук скорботної флюяри,
Що старий вакар пускає
За вівцями по ґруні;
Наче й досі зачуваю
Голос матері старої,
Що про Довбуша співає
За куделею мені.

І ввижаються малому
Чорні постаті опришків,
Що на Косів чимчикують,
До Вижниці чи до Кут,
А між ними — славний калфа,
Збуй-легінь Олекса Довбуш...
Люту помсту він готує
За залізо панських пут.

Впізнаю його одразу:
Байбарак,
 черчені гачі,
Дубелтівка і тобівка,
Ще й блискучий топорець.

Погляд блискавкою грає,
А за чересом пістолі —
Не одній поганій ленці
Гримнули вони: кінець!

Капелюх ув огальонах,
Пистик павиноного пір'я —
Чи ж не гідна це оздоба
Отаманській голові?
У руках — ведмежа сила,
Груди — спіж, а дужі ноги
Незатертий слід лишають
На отаві лісовій.

II.

Ходять шепоти лісами,
Шелестять високі трави,
Дзвонять сосни і смереки,
Верховинський бір гуде, —
Весело журчать потоки.
Беркут високо кружляє —
То наш Довбуш, наш отаман,
На криваву справу йде.

То не сосни, не ялиці,
Не тонкі, стрункі смереки,
То співає веретено
В вутлій маминій руці,
В каглі вихор завиває.
Дика фуфела лютує,
Каганець блищить з опецька.
Кіт мурличе на печі.
То снується довга нитка
Ніччю з білої куделі,
Що єднає чорні думи
З мріями веселих днів;

І снується довга казка
Про опришків, чорних хлопців...
Чом не золота оздоба
Чорних заробітних днів?
Витвір мрійної уяви,
Що любовно накидає
На страшні криваві справи
Лицарський, містичний флер.

А слова тієї пісні
І мотив її тужливий
Змучену, зболілу душу
Заколихує й тепер.

1925 р.

ОТЧИЗНО ДОРОГА!

*(Пам'яті
Володимира Кобилянського)*

Отчизно моя дорога,
Мріє великої туги!
Чи колись моя трудна нога
До тебе вернеться вдруге?

Чи на скелях, на грудях твоїх,
Змучене серце спочине.
І полетіть безжурний сміх,
Щирий такий, без причини?

Ти снишся мені уві сні,
Розкішна, зелена колиско,
І часом здається мені,
Що ти осьде, що близько.

І здається тоді, що нема
Поміж нами кордону.
Почекай лишень — згине зима,
І весною повернеш додому.

А встану...

Де дівся той сон?
Розтанули сині гори!..
Ні плаїв, ні ґрунів, ні сосон!..
Тільки степ та простори.

Ні плаїв, ні ґрунів, ні сосон!..
Не запахне смерека,
В бутині не спалахне вогонь,
І така ти далека!

Стою один серед степів,
Як без рідного друга...
На заході день догорів,
Вже гасне кривава смуга.

Стою один серед степів —
Це в мене отчизна друга...
О краю наруги, країно рабів!
До тебе летить моя туга.

Повіє вітер з верхів'я гір
І вдарить у серце докором:
«Ти покинув рідню і вбогий двір
На нужду, на ганьбу, на сором.

Ти покинув братів, ти забув сестер,
Проміняв їх на вільні простори...
Хіба ж серце твоє не боліє тепер?
Воно вбоге ж і хворе.

Воно вбоге і хворе, як я,—
Прибита твоя Буковина,
За тобою тут тужить щодня
Більша твоя половина».

Отчизно моя дорога,
Мріє великої туги!
Коли ж моя трудна нога
До тебе повернеться вдруге?

1921 р.

ЛІРИКА СКРУТ І ТУРБОТ

ЛІРИКА СКРУТ І ТУРБОТ

1.

Не про сині волошки дівочих очей,
Не про білі лілеї долонь...
Од солодко-ніжних і тужних речей
Давно вже я став осторбнь.

Впав під попіл на дно
Неспокійний вогонь,
Що мрійну ловив далечінь...
Погасає?.. Нехай!
Бо сьогодні йому
Залишилось одно:

завмирай!
захолонь!
відпочинь!

2.

Хай вмирають невдахи,
Переводяться мрійники,
Що свідомо знижують льот.
Як над морем натомлені птахи.

Але деколи втома
Знову так тягне до лірики,
До вбогої лірики
Злиднів, скрут і турбот.

«Замовкай!
Замовкай, моя пісне!
Про чулі серця вже не мар!
Хай давить нестерпно,
Хай настрій мій тисне,
Мов камінь-тягар.

Хай терпить серце!
Хай терпне воно!
Бо з якого ж тепер джерела
Зачерпне цілюще вино?
Де відпочине хоч би на мент?»
Бринить оця пісня зневіри
На струнах колишньої ліри:
«Не пролетар я...
Інтелігент!»

Мов зграя примар,
Що в темряві зросла,
Обступили буденні турботи,
Позбігались на герць до поета,
Як вампіри розтерзаних серць,
Розкинули всюди тенета,
Затягнули цупкого вузла.

3.

Спазмами скривлений рот,
Серце — роз'ятрена рана...
Руки і ноги — холодний льод,
І кожна думка — мов п'яна.

Турботи висушують кров...
Без кінця... без перерви,
Засмоктують душу...
Висотують нерви...

Голод мій світ розколов.
Розбив на черіп'я.
Од гуркоту глухну, сліпну од світла...
Я мушу!.. Я мушу знизити льот!..»

4.

Кому ж тепер
Твоя лірична сповідь?
Для кого ж цей
Такий нестримний спів?
Коли навколо вир,
Коли навколо сповідь,
Що затопила просторінь степів.

Адже ж пісня оця фахівцям нецікава,
А для маси вона — горобця «цвірінь»...
Буйна вода
Вже змела, сполоскала
Головешки нудних особистіх квилінь.
Ти крізь бурю кричиш,
Крізь вихор гукаєш до когось,
Кличеш, благаєш когось,—
А шум водоспаду,
А гамір народу
Приглушує голос
Твоїх безпорадних сльоз.

Не квили, не тремти,
Як од вітру бадилля,
Що безсилля додолу гне!
Затопила світи революції хвиля,
Закрутила в собі і тебе, і мене.

5.

«Так, так!
Не підходь ні до кого з журбою,
З гримасою болю
І чорною масою дум!
Прикривай золотою габою
Свою скруту і смуток,
Розпуку і сум.

Залишай в своїй темній коморі,
Де голод, холод і цвіль,
Свої злидні та горе,
Надірвані нерви хворі
І вутлих легенів біль!
Хай гріє усміх привітний
На сполотнілих устах,
Бо кого це болить,
Що ти безробітний?
З каменю люди,
Камінь — міста...

Будь гострий, як влучний дотеп,
Кидай навколо крилаті слова,
Хоч під грудьми нявкає котик
І з болю тріщить голова.

А дома, як замість вечері
Вип'єш свій вічний чай,
Розмалюй собі сам на папері
Свою скруту і смуток,
Одчай і печаль.

Тільки знай:
Не винось їх із дому! —
Про заробіток забудь!
Не показуй, будь ласка,
Ніколи, нікому,—
Бо скажуть:
— Для кого ця казка? —
І, повір,— засміють!»

6.

Не збагнути, туго, чого ти прийшла?
Чого тобі знову од мене?
Я чую твій голос, мов плюскіт весла,
Що хлюпає в серце студене.

Цей час гомінкої борні —
Не для тебе, ой ні! не для тебе.
Елегійних прикрас тут не треба.
Не потрібні зітхання марні.

Питаєш, куди тобі йти?
Де в хвилини трудні супочинок?
Не питай!
Свого серця тобі
Зараз ніхто не одчинить.

Лети на холодні поля,
Де грають ворони та круки,
на осінні сади,
на покошені луки. —
Там спочиває чорна рілля,
Там відпочинеш і ти.

Де марять крізь сон полудня
Лози над лоном води.
Отам ти, моя незабутня,
Знайди самотню оселю
Й осінню куделю пряди!

Оплакуй останню зелень
Безлюдного, сонного лугу...
Чого тобі зараз од мене,
Настирлива туго?

7.

Одмахали крильми лелеки,
Одлетіли в далекий край...
О життя невеселе,
Непривітне, нелегке!
Зболілого серця не край, не край!

На горизонті без сонця холоне
Неба прозорий край...
На гілках посідали ворони
І каркають, крячуть:
— Літові край, радошам край!

8.

Будні, безрадівні будні...
Ганчір'ям з неба висять,
Вийду в алеї безлюдні,
В облетілий осінній сад,

Сяду на зламану лавку,
Цигарку скручу —
І зіпрусь на селянську палку,
Як лицар-сам на мечу.

Не цвітуть уже квіти на клумбі.
Прибив їх осінній дощ...
Горобці на забрудненій тумбі
Гомонять,
як мітинг на площі.

Ще ходять по парку тополі
Струнких жінок і дівчат,
В їх руках — радощі волі,
Але ж очі мої мовчать.

Пасмо вечірнього сонця
Вже літа не воскресить,
А тінь моя з вечором клониться –
Цить, моє серце, цить!

Пробігають вечірні хвилини,
Пробило шість годин...
А з-за річки, ген-ген, із долини
Насувається сивий дим.

Пройшло непомітно літо,
Ще трохи — і осінь мине.
А серце моє не зогріто,
І зима заморозить мене.

Чого ж до парку прийшов ти,
В сумний і самотній сад?
Завтра закінчиться жовтень,
Холодний іде листопад.

1924 р.

Р І З Н Е

ДІВОЧА ТУГА

Голосом горлиці
серце туркоче —
тремтить, як оголена
гілка в гаю...
О моє бідне,
стурбоване серце.
як зустрічаєш ти
весну свою?

Біле, пругке
моє тіло дівоче —
блискуче, мов перший сніг,
зворухнулося,
затріпотіло,
як перший листок молодий...
Затремтіли дикі волоконця
щонайтонших нервів моїх.

Од променів сонця
розтанув мій сніг,
і тоскно, і млосно,
і тужно мені...
Скажи ж мені, весно,
чим напоїла ти,
чим отруїла ти
нерви мої?

Весно! Ти жінка —
хитра, як ми.
Ти чарівниця землі.

Ти знаєш-розгадуєш
мрії дівочі,
ти одкриваєш
серця молоді...
Зраджуєш всі таємниці мої.

Ми чуємо, знаємо
владу твою.
Весело грають потоки,
стелеться ряс у гаю,
уверх підіймаються соки —
і всі ми спросоння,
мов п'яні, блукаємо —
і я нетвереза
з постелі встаю...

Горять мої щоки,
хвилюється груди...
До кого зітхають,
кого вони ждуть?
Непевна ти, весно,
Заплутана, весно, —
темна-таємна
твоя каламуть!

Сполохано слухаю я,
підвівши здивовані очі,
як б'ється півсонна земля
в обіймах гарячої ночі.
І всі ми, дівчата, в цей час
неспокій тамуємо в грудях...
О весно! Це ти серед нас
шумиш і в деревах, і в людях.

Я змучена, стомлена —
ночі не сплю,
мов непритомна,

з постелі встаю —
чогось моя воля надломлена.
Я не встою... не встою...
Прийде буряний вихор,
закрутить душу мою.

Туга наповнила
трави та квіти,
соком червоним
забарвила кров,—
а все, що прекрасне,
що любе на світі,—
то все через тугу,
весну і любов.
Як радісно в серці
відчути весну,
почути замріяний голос,
що кличе кудись!
Кохати, зітхати до когось
і вабити в маревах сну
злеліяний образ,
що мусить явитись колись.

Приходь!
Для тебе розвилась
дівоча краса!
Приходь!
Розплелася пахуча коса.
Приходь!
До грудей прихились головою!
Я тужу за тобою...
Приходь!

Щодня — все ближче старість,
щодня — все ближче осінь...
Приходь! Я довго жду.

Доки журчать потоки,
доки палають щоки,—
приходь! Я жду, я жду!
Щодня ми старієм і в'янем —
приходь, доки серце в цвіту!

Голосом горлиці
серце туркоче,
тремчу, як оголена
гілка в гаю...
О розхвильоване
серце дівоче!
Хто заколише
тугу твою?

О МОЯ ОСТАННЯ
СВІТЛА МРІЄ...

О моя остання світла мріє!
За тобою мій співучий льот.
Може, ще раз промінь твій зогріє
І розтопить кількалітній льод.

Ти вкриваєш млосною імлюю
Мій осінній неспокійний сон...
Я так тужно тягнусь за тобою,
Як зимою крізь вікно вазон.

І уста в жагучому тремтінні
Притуляю до тонкого скла,
І збираю тремотливі тіні
Деревин,
що ти повз них пройшла.

А мій погляд — боязливий злодій —
За тобою... за тобою вслід.
До країни золотих мелодій.
До минулих молодечих літ.

Ніжних весен незабутні зграї.
Виринайте, встаньте з забуття!
Хай самотнім серце не вмирає,
Як на бруку вбогий сирота.

Бо щодня, як заграва погасне
І одійде мій турботний день,
Серце стане холодно-нешасним
Серед білих снігових пустель.

О моя остання світла мріє,
Хто розтопить думи крижані?
Як не ти, то хто ж його зогріє,
Буде сонцем бідному мені?

ПЕРЕД ОСІННЮ

Люба! Літо минуло,
Осінь холодна йде...
А мені з тобою зустрітись
Не довелося ніде.

Де ти тепер — не знаю,
З ким ти проводиш дні,
Що на мої привітання
Не відповіла мені?

І тільки спомину промінь
Єднає наші думки;
А туга до серця дзвонить,
Як дотик твоєї руки.

Довго на тебе ждав я,
І жеврів огник надій —
Тлів од зеленого травня
По серпень золотий.

Вставало сонце на сході...
День був не мій, нічий.
Тільки б єдиний погляд,
Один промінчик очей!

Тільки б єдиний погляд,
Як сонце літнього дня!
Зраділи б разом зі мною
Повітря, сонце й земля.

Гриміли грози та бурі,
Плакав і хлипав дощ...
Чи то ж не мої були сльози,
Як горло схоплював корч?

А хмар темно-сірі смуги
Тягнулись на захід кудись...
Хіба ж вісники туги
До тебе не донеслись?

Інколи буйний вітер
Листя зривав із топіль —
Розліталось те листя по світі,
А тут залишався мій біль.

Люба, куди його діти,
Коли відцурались вітри?
Посилав я свій біль до тебе,
Як до матері, як до сестри.

Але ти — далека, далека,
Як веселка, що воду п'є...
І знов поверталася спека,
Що серце в'яліла моє.

Поверталася давня туга,
Обгортала мене самота...
О, як важко без рідного друга
Нести непривітні літа.

Як знову настане осінь,
Куди я подіну свій сум?
З ким же ділити я буду
Райдугу світлих дум?

Небо чуже, вороже...
Порожня, гола земля...
Чи ж вона зрозуміти може,
Чого так сумую я?

Ти одна, ти одна зрозумієш,
Ти на світі — одна не чужа,
Бо разом із моєю горіла
Весною твоя душа.

Люба! вже літо минає...
Холодна осінь іде,
А нам із тобою зустрітись
Не довелося ніде.

Ти на мої привіти
Не відповіла мені...
З ким я почну коротати
Похмурі осінні дні?

ВНОЧІ НА ВУЛИЦІ

Тускло ліхтар мигоче,
Наче крізь чорний шовк,
Будинки заплющили очі,
І вуличний гамір замовк.

Давно продзвонив біля парку
Порожній трамвайний вагон,
Вартовий докурив цигарку
І голову хилить на сон.

Відпочивають дороги,
Сплять тротуари і брук,
Бо не топчуть колеса і ноги.
Не глушать їх крик і гук.

Лягла сірокрила втома
На схили сонних дахів.
Щасливий, хто в себе дома
Осіллю хату нагрів.

Збитошні вихори з поля
Ввірвалися в цей квартал.
Отут їм утіха і воля
Справляти свій довгий бал!

А ось під холодним муром
Хлопчина, сільський злидар,
Поглядом нудно-понури
Ловить нічний ліхтар.

Од холоду тіло зібгало
В брудний, обдертий клубок.
Він за день дощовий немало
Продрог, промерз і промок.

Щасливий, хто в теплій постелі
Про завтра мріє вві сні,
І бачить пригоди веселі.
І чує веселі пісні.

А хлопець на розі дилькоче
І так винувато замовк,
Що тільки блимають очі,
Наче з логóвиська вовк.

Вітер засмикав волосся
І холодом гладить чоло...
Вчора йому довелося
Покинути рідне село.

Там не було чого їсти,
Кожен од хати гнав,—
І ось у далекому місті
Холод його наздогнав.

Догнав його в місті холод,
І голод за серце ссе,
А великий байдужий гóрод
Забув уві сні про все.

Та як же хлопчині забути
Жебрацьку торбу в руці?
Такі ж безсердечні люди,
Такі непривітні всі.

Тут усі і все проти нього:
І ніч, і вітер, і дощ.
А не зворушиш нікого,
Плач собі, скільки хоч!

Вороже блискають очі,
Наче з логовиська вовк.
І тускло ліхтар мигоче,
А небо, як чорний шовк.

МОЛОДИМ СПІВЦЯМ

Сонячні панелі, ранки золоті,—
Що ж ви невеселі, друзі молоді?

Звідки в вас ті жалі! Звідки той мотив?
Вам одкриті далі неймовірних див.

Ні за чим тужити — перед вами світ!
Вами не прожито й трьох десятків літ.

Киньте непотрібний і нудний мінор!
Задзвоніть як срібний, як веселий хор.

Хай квилить і плаче про важкий тягар,
Хто в душі і вдачі — люмпенпролетар.

ПОЗА
ЗБІРКАМИ

З РІДНОГО ПОЛЯ (VII)

О рідний краю мій! Кривавими сльозами
Я не злегшу твоїх одвічних лютих ран.
Своїми скаргами, зітханнями, сльозами
Не виллю мук твоїх бездонний океан.

Всі святощі твої поругані, розбиті,
Надії по степах розвіялись кудись,
Мовчать сини твої, наругою покриті,
Чужинцям, ворогам, на вірність присяглись.

Навколо мертво все і все заціпеніло;
Але я вірю в день, що встанеш ти колись!
Він близько, глянь лише, як небо заясніло,
Проміння сонця ген на сході зайнялось!

Нехай мої слова, напоєні жалями,
Від берега Дністра до Дону прошумлять,
Останніми словами і криками нестями
Пробудять всіх зі сну, що сотні років сплять!

ПІЗНЬОЇ ОСЕНІ

Засмучене небо на осінь
Окуталось темним плащем,—
Під вікнами вітер голосить
І плаче холодним дощем.

Ліниво волочиться днина,
А вітер листками мете.—
Одна тільки згадка єдина
Про літо снує золоте.

* * *

Тихі води зашуміли,
Розбудила їх весна —
Струни серця забриніли,
Ллється пісня голосна.

Луг співає враз зі мною,
Довгий смуток мій умер —
Все, що марилося зимою,
Хай же збудеться тепер!

* * *

Так любить душа одинока
Далекий і тужний мотив:
Журливе журчання потоку
І шелест пожовклих садів.

Крізь шибку малого віконця
Так любо дивитись мені
В ту мить, як по заході сонця
Конають кроваві огні.

В ту мить я пригадую знову
Колишні щасливі часи,
Пригадую давню розмову,
Про що шелестіли ліси.

І знову в душі невеселій
Встають верховинські згадки,
Ліси, полонини і скелі
У хвилі гірської ріки.

І знов причуваються дзвони,
Що линуть над рідним селом,—
І довго душа не холоне,
Шепоче вечірній псалом.

З циклу
«Вогні»

IV.

Очі заплющу — і бачу:
Летить чорнокрилий птах,
Що хоче кров гарячу
Точити по степах.

Уха затичу — і чую:
— Волі доволі! Я йду! —
І чулим серцем віщую
Ще більшу біду.

Невже ж і я привикну
Дивитись і мовчати?
Нехай осліпну, а скрикну:
Навіщо той чад?

Невже ж тремтіти буде
Сплюгавлена душа?
Не витримає серцю облуди —
Це ж гірш од ножа!

Хочу не знати — і знаю:
Загублено весло!
Несе в далечінь безкраю
Схвильоване русло.

Брехать не в моїй натурі...
Яку: чи оцю, чи ту? —
Я мушу знайти в цій бурі
Світлу мету!

Я мушу збагнути добре,
Я мушу пізнати все!
Де світлосяйний обрій?
Куди ж отой вир несе?

v.

Підкрався кру́ком до душі
І серце розколов...
І крапле кров, сочиться кров
На прапори чужі.

Наш день — вогонь, наш прапор — кров,
Наша борня за всіх!
А хто ж нам голови розсік
І груди розпоров?

Хто сльози ранішні мої
Невпинно п'є і п'є?
Горю в безпам'ятнім огні —
За горе,— за чие?

Казав: несу вам це і те!
І що ж — одна мана.
Коли ж нещасна сторона
На волі розцвіте?

vi.

На варті шляхетської ватри
Герої нових казок!
Танцюють весільний танок
На гробі убитої матері.

Тіло, без жалю пошарпане.
Лежить у сирій землі...
Прикрийте ж хоч гроба її
Червоними шарфами!

В цей день хуртовини дикої
Розвійте стару хоругов!
Присипте попелом кров,
Що помсту накликує!

Щирості! Крихточку щирості!
Бо брехні набридли вже нам!
Там, де отаман і пан,—
Волі народній не вирости!

ІХ.

Прийшов, як звір із нор пустелі,
Як був, як єсть.
І зрушив душі, стер оселі,
Переорав степи веселі.
І честь. І нашу честь...

Зів'яли ранки нерозквітлі,
Стікають кров'ю вечори...
А де ж надії заповітні?
Розлізлися, як воші, злидні.
Вий вовком до зорі!

Не сизі голуби блукали
По небі голубім —
Прийшли вовки, прийшли шакали,
Когось кляли, когось шукали
Крізь ніч і дим.

Прийшли вовки. Прийшли шакали.
Шниряли день і ніч...

Кого вогнем, кого штиками.
Чи хто залічить наші рани?
А ніч — як сич.

Прости синам, скорботна нене!
Мовчи! Твій плач — мій біль.
І рана, нене! Рана в мене,
І лезо у грудях студене —
Влучали звідусіль.

А як на сході зазоріє,
Прощай одчай степам!
Десь там, десь там твої надії,
Твій день на сході десь яріє,
Твоє майбутнє — там!

ЧИТАЛИ МИ ТВОЇ СЛОВА

Читали ми твої слова,
Неначе біблії глаголи,
І впала «істина» нова,
Мов та роса на наше поле.
І в цей святий і велій день
Душа розгублена ширшає
І під удар твоїх пісень
На злого ворога рушає.
Уже повстав найменший брат,
З рабів зробилися герої,
Стікає кров'ю вічний кат
Під громом кованої зброї.
Вже сонце волі устає,
Порозбігалися вельможі,
А слово праведне твоє
Стоїть одвіку на сторожі.

(1920)

1.

Біжить божевільна машина
По степу... по степу... по степу...

Пильно свердлить очима

Пітьму сліпу.

Заhekано стане й затрубить:

— Я йду-у-у!..—

І в поспіху губить клуби

Диму-вогню на ходу.

Летить. А в кожному вагоні

По двісті — триста рушниць,—

То йдуть червоні

На сторону границь....

Стануть, як мур, на кордоні,—

А кожен — лицар, не хлоп!

Попам'ятають барони

Червоний Перекоп!

2.

В будці — чотириста сорок.

Молодий вартовий на посту.

Його черга — вівторок —

Стояти там, на мосту.

«Два роки — ні вістки з дому...

Що там? як там тепер?

Сумно старій і старому,—

Гадають: певне, помер...»

Нагадує зміст газети,

Що вчора читали йому:

Погони та еполети

Ворушаться десь у Криму.

Ідуть туди ешелони —
А кожен — лицар — не хлоп!
Попам'ятають барони
Червоний Перекоп!
За хвильку — перша година...
Так нудно хвилини летять...
Не швидко прибуде машина:
О першій сорок і п'ять!

3.

Посвист... Два силуети...
Третій бігцем під міст...
«Хто там? Куди йдете?
Стій! Ані з міс-!»
Рушницю до ока —
І просто на них!
«Варта... Буде морока...»
«Наганом! Збий його з ніг!» —
«Дурню! Буду стріляти!
Геть зі шляху» —
«Ач, насіння прокляте!
Завзяте! Не знає страху!...»
Вистріл. Бандит упертий —
І руху не встиг зробити —
На рейках розпростертий
Мертвий лежить.
А другий кулькою влучив
У груди і в праве плече...
«Добити шкуру гадючу?
Хай кров'ю, падло, стіче!..»

4.

Біжить божевільна машина.
Вже недалеко й міст...
А там — до неба очима —
Бандит і комуніст.

А там на лицарів волі
Чигає певна смерть —
На степу, на широкому полі...
Ще півверсти... ще чверть.
«Щось чорне... Що за причина?» —
Гадає старий машиніст...
Тормоз — і стала машина
О першій сорок і шість.
«Труп! І світла немає?» —
«Нема вартових на посту?» —
«Варта! Чорт його знає!»
Ні слова на мосту.
Виходять зі світлом з вагону,
До трупа — з наганом лежить.
І вмить командир загону
Під міст залізниці біжить.
«Міна! — кричить він звідти.—
Я вийняв — ще б тільки мить...
Та що це?

Давайте світла!

Тут ще один труп лежить».
То наш вартовий. Він міну
Вийняти мав і не зміг —
Приліз під міст на колінах
І мертвий звалився з ніг.

v.

Свисток! Задудніла машина.
Через міст... і летить по степу.—
Пильно свердлить очима
Пітьму сліпу...
Набито в кожному вагоні —
І кожний лицар — не хлоп...
Попам'ятають барони

Червоний Перекоп!
А в першому службовім вагоні
Лежить вартовий на мішку,
Що в мостовій охороні
Відбув останню чергу.

1924 р.

МАРІЙКА

I.

В вечірню, химерну годину,
Як обрій гине в імлі,
Не раз без руху застигну,
І тужно стане мені.

Згадаю зимовий вечір
І фастівський вокзал,
Здригнуться од холоду плечі,
А в серце ввіп'ється жаль.

І встане знову в уяві
Той дев'ятнадцятий рік —
Розправи, пожежі криваві
І сотні мерців, калік...

Тоді я зустрів на пероні
Дівчину, просто таку...
Вона, як ще були червоні,
Служила в «Більшовику».

Наше далеке знайомство
Недовгий тривало час,—
Вона розмовляла просто
І дзвінко сміялась не раз.

Сьогодні знову під вечір
Чогось пригадав її —
До речі чи не до речі,
Дозвольте вповісти мені.

II.

У Фастові на вокзалі
Марійка з «Більшовика»
Сиділа в третій залі,
Чекала дзвінка.

Не була вона більшовичка —
Дівчина просто така...
Мізерна, невеличка...
Коректорка з «Більшовика».

Вертала до Києва з дому,
З Волині, із села,
А в ногах відчувала втому —
З Житомира пішки йшла.

На лівім боці звисала
Торбинка, як у калік,—
Шматочок хліба і сала
Загорнуто в «Більшовик».

В залі блищали погони
Денікінських сіпак.
Обличчя п'яні, червоні,
А очі — вовкулак.

Марійка вийняла сало
З торбинки і хліба шматок;
Розклала і снідати стала,
Доки не вдарить дзвінок.

Враз за її плечима
Гримнув підпилий крик —
Один з офіцерського чина:
«Ти відіш? Большевик!»

III.

В Фастові на семафорі
Схитнувся маленький труп —
Вітри, мов собаки хворі,
Виють, в дротах гудуть.

Бийте, вітри, телеграму
Туди, в волинське село,
Сповістіть рідню про драму.
Де снігом труп занесло.

Дзвоніть у світи червоні,
Хай знають пригоду сумну,
Хай прийдуть, як буйні коні,
І розпорошать зиму.

У Фастові, на вокзалі,
Розітнувся третій дзвінок —
Потяг вирушив далі,
А в ньому сотні жінок.

Тільки одна Марійка
Сама залишилась тут...
Кров на замерзлих рейках
І на семафорі труп.

.

Я їду до Білої Церкви
І фастівський бачу вокзал —
Згадаю обличчя мертве.
І в грудях загрузне жаль.

МОЯ СЕРДЕЧНА УКРАЇНО

Моя сердечна Україно,
Країно юнацьких мрій!
Не раз я падав на коліна
І кликав: «Я твій! Я твій!»

Про тебе марив я наяві,
Про тебе марив уві сні,
Твоїй кривавій давній славі
Складав свої пісні.

А як брати мої вмирили
В останній боротьбі,
В моїй душі гули хорали
На спомин по тобі.

Там, де цвіли ворожі маки,
З братами й ти була,—
Отам без певної ознаки
Любов твоя цвіла.

Ти знала тих, що десь на полі
Ішли за тебе в бій.
А я співав про власні болі,
Я син невірний твій.

Але од зрадників лукавих
Стояв я осторонь,
І не торкнулося криваве
Срібло моїх долонь.

Моя красуне Україно!
Ти знову процвітеш.
Прийми, прийми в свою родину
Синів невірних теж!

Прийми і тих, що помилялись,
Блукали тут і там,
Одкрий свої обійми зараз
Обдуреним братам.

Хай і вони з тобою будуть,
Радіють, як і ти!
Хто не шукає, не заблудить,—
Забудь і їм прости!

А я — останній поміж ними —
Складатиму тобі
Свої нові співучі рими,
Що вирости в журбі.

ГЕЛІОПОЛІС

Де в сивій млі холодних літ
Спинився скандінавський глетчер
І північний, одвічний лід
Розлився, як бурхлива течинь,
Де вбогий, темний троглодит
Лякливо зустрічав свій вечір —
Тут народився давній міф
Про дивні, незвичайні речі,
Що саме тут, на цій землі,
Де льодовець лишив чорнозем,
Такий придатний для ріллі
На ярину та буйну озим,
Де сонця промені в імлі
Не ставлять опору морозам,—
Засвітить сонячні вогні
Людини переможний розум.

Дніпра непереможний шум
І рев над ребрами граніту
Розхвилював безодню дум
І віру, працею зогріту,
У поступ і в рухливий ум
Людей сподіваного світу,
Яких догадливий дикун
Намітив десь у нетрях міфу,
Де чорна ніч і сіра тьма
В краю, що називався Гера,
Де, вбогі на думки й слова,
Тинялися сини Кімера,
Де сонця й променю нема,
За хибним поглядом Гомера,
Там починається нова,
Для всіх людей щаслива ера.
Дніпре! Ти щодня мілієш,
Ти мілієш день у день
І співати вже не вмієш
Переможницьких пісень.
Стар єси і старомоден,
Невеселий Бористен,
Щоб збагнути вже не годен,
Як потужно ми ростем.
Бористене мілководний!
Чи такі ж то голоси
Костянтин Багрянородний
Чув у давнішні часи?
Не таку співав ти славу,
Рокотавши громом вод,
Молодому Святославу,
Що ходив на Цар-город!
Дніпре, русичів Славуто!
Ви, пороги голосні!
Переспівано й забуто
Стародавні вже пісні.

Закричала над степами
Не навала лютих орд,—
То гудків, моторів гами
Заглушили твій акорд.

* * *

Котить сонний Дніпро
віками зажурені води,
аж доки гранітні пороги
не розгойдають його.

І схаменеться старий,
прокинеться, очі підводить:
хто ж це такий, що посмів
стати мені на шляху?

А!.. Це ж ребра Карпат,
відлоги, пороги, забори,
що супроти діда старого
стали, шикуються в ряд.

Скільки вже їх не гризуть
могутні, розбурхані води,
щоб гомінкому руслу
вирівняти, вигладить путь!

Але ще й досі вони
примушують сердитись діда
так само, як було в віках
сивої старовини.

Ми допоможем тобі,
знесилений, стомлений Дніпре!
Вільно покотиш у світ
хвилі глибинні свої.

* * *

Млинами крутити не важко!
Що таке вбогий млин?
Дніпре! Ти покрути
Сотні динамомашин!

Луки залляти — не штука!
Дніпре! Ти заливай
Ясним, сонячним світлом
Ніччю цілий наш край!

Човни гойдати — дурниця!
В них дерев'яні носи.
Через пороги до моря
Ти кораблі понеси!

Буркать камінням — дрібниця!
Ти сильним напором вод
Розбуркай на вище і краще
Наш заробітний народ!

Про давнє шуміти — набридло!
Дніпре! Ти зашуми
Про вільне і славне майбутнє,
Що зараз будуєм ми!

* * *

Прокенезійський Арістей,
Поет, священик і мандрівник.
Чимало розповів речей
Таких, до жаху неймовірних,
Про неймовірний край оцей,
Якому вже не знайдеш рівних,
Бо з «Арімаспових вістей»
Багато до безглуздя дивних.

А що сказав би цей дивак
Про нашу варварську країну,
«Країну скитів», якби так
Прийшлося вченому елліну
Побути на оцих степах?
Яку б смішну він скорчив міну?
Тепер чи потяг чи літак
Його злякав би до загину.

Тепер на весь оцей простір,
На древню Скитію імлисту
Засяє мільйоном зір
Веселих ліхтарів намисто,
Звідсіль розліле вздовж і вшир
Свою енергію вогнисту
Людини гордий архітвір —
Величне електричне місто.

ПЕРЕКЛАДИ
ТА ПЕРЕСПІВИ

ПЕРЕСПІВИ ЦИКЛУ «НА БІБЛІЙНІ ТЕМИ»

3 «ПІСНІ ПІСЕНЬ СОЛОМОНА»

* * *

Ось зима минула вже,
Дощ перестав, перейшов.
(2, 11—14)

Вже давно перестали морози,
Прошуміли холодні дощі,
Розцвілись виноградні лози,
Зеленіють в садочку кущі.
Стала казкою ніченька ясна,
Голос горлиці чути в саду.
Встань та вийди в садочок, прекрасна,
Я тебе на розмовоньку жду.
Смоківниця листки розпустила,
Вкрили землю квітки запашні...
Чарівниця-весна наступила,
По гаях залунали пісні.
Мов голубка всю зиму на скелі,
Ти ховалася довгії дні...
Покажи свої очка веселі,
Дай почути свій голос мені!

* * *

Піднімися. вітре, з півночі,
принесися. вітре, з полудня,
повійте в сад мій,
і поллються пахощі його.

(4, 16—17)

Повійте, вітри полудневі,
На мій таємничий садок,
Хай пахощі ніжні поллються
З моїх щонайкращих квіток.

З пахучих листочків поллеться
Розкішний весни аромат,
Прийди. мій коханий, в садочок,
Так пишно розцвівся твій сад!

* * *

О, коли б ти був мені братом!

(8, 1—4)

Та чому ти не брат мій рідненький,
Що зі мною укупці зростав?
Ой, чому ти в старенької неньки
Одні груди зі мною не ссав?
Я тебе цілувала би всюди,
Називала би милим своїм,
І мене не судили би люди,
Що приходиш зі мною в мій дім.
Не сварила би ненька рідненька,
І не сердились браття мої...
Я припала б тобі до серденька.
О, чому ти не братик мені?

Ти мене обнімав, цілував би,
Розмовляв би зі мною щодня,
Кожний вечір про щось научав би,
Я тобі наливала б вина.
Ти сказав би дівчатам Салиму:
Не тривожте, голубки, її!
Не будіть, хай доволі спочинуть
Оченьтка сестрички трудні.

* * *

(4. 6. 8)

За мною з Лівана, сестричко кохана!
З Сеніра й Єрмона за мною!
З логовища левів, з вершини Амана
Збіжи молодую сернію.
Ще холодом дише по полі німому
І тіні не щезли з долини,—
Вернися, мов олень, що скаче додому,
На тихі зелені вершини.
Приходь на високу гору мировую,
Де вітер бальзами колише,
Туман розіслався у далеч німую
І день прохолодою дише.

* * *

5. нарцис Саронський,
лілія долин

(2, 1—4)

Я нарцис Саронський, лілія долин,
Що росте на сонці між густих тернин,
Що між колючками лілія одна,
Так між дівочками дівчина моя,
Як між деревцями яблуня долин,
Так між молодцями милий мій один,
Любо так лежати в затінку її,
Яблучка-гранети -- губоньки твої.

* * *

«Заклинаю вас... коли зустрінете
розлюбленого мого...»

(5, 8)

— Я, сестрички, до вас маю просьбу одну
Як зустрінете любого мого,
Заклинаю я вас, передайте йому,
Що я хвора з кохання палкого.

— Чим твій любий, красуне, гарнішим за всіх,
Що його ти так дуже кохаєш?
Чим твій любий, красуне, найкращий за всіх,
Що так дуже ти нас закликаєш?

— Десять тисяч у нас красунів молодих,
А гарніших від нього немає.
Він біленький, рум'яний, і краще за всіх,
І його моє серце кохає.

Наче сонечко, в його ясна голова,
А ті кучері чорні, як ворон;
Оченьтка його — то голубоньки два.
Що кохаю, признатись не сором.

Ароматний квітник — його личко мені,
І троянди на нім розквітають,
А устбонька його — пелюсточки лілей,
Що росу запашну видихають.

Його руки — то два круглячки золоті,
А на них дорогі самоцвіти,
Із слонової кості ті груди тверді...
Як же можна його не любити?

Його ноги стоять, як високі стовпи,
А підніжки у них мармурові,
Мов величний Ліван, його зріст, його стан,
Мов той велетень в лісі кедровий.

З дорогих його уст насолода пливе,
Молоко, і медочок, і мірро.
Ось возлюблений мій, ось кохання моє!
Я призналась, сестрички, вам щиро.

* * *

«Ложе у нас зелень»...
(1, 15—16)

Мій любий з верхів'я, як олень пугливий,
Прилинув в долину до мене.
І знову веселий, як перше, щасливий
Схилився на ложе зелене.

Крислатії кедри нам стелею стали,
Мов кривля, над нами зрослися,
Пахучії трави нам постіль послали,
А стіни — кущі кипариса.
Мій милий рожеві уста відкриває,
Говорить мені без умовку, —
Рука його права мене обнімає,
На ліву кладу я головку.

.....
«Я вас заклинаю, дівчата Салиму,
Маленькими сарнами в полі:
Щоб ви не збудили голубку єдину,
Нехай відпочине доволі!»

* * *

Скажи мені, любий мій, де ти блукаєш?
Чи в горах, чи тут при долині?
Де стадо пасеш ти і де спочиваєш
Опівдні в гарячій годині?

Я так уморилась, я так утомилась,
Що й ніг під собою не чую,
Весь день за тобою, мій милий, дивилась...
І нічку без тебе ночую.

Чи ще мені довго прийдеться тинятись
Поміж не твоїми шатрами?
Боюся, що далі почнуть насміхатись
Твої побратими над нами.

«Як цього не знаєш, моє янголятко,
То йди за моїми вівцями,
Паси свої білі маленькі козлятка —
Щодня не блуди манівцями!»

Цілуй мене, милий, в устонька червоні,
Я пестощів ждала давно;
Твої поцілунки і ласки любовні
Солодші, ніж царське вино.
Мені твоє ім'я — розлитес мірро,—
Впивається серце слабе...
Не дивно, що вірно, не дивно, що щиро
Кохують дівчата тебе.
Візьми нас у царські тереми з собою,
До пишних покоїв своїх,
Щоб нам любитись твоєю красою,
Зазнати солодких утіх.
Щодня нас щось тигне в розкішні палати,
Щоб з любим втішатися знов,
І вина, і масті твої вихваляти,
Твою красу і любов.

ЄРЕМІЯ 9, 1—3

* * *

Хто дасть воду голові моїй і
очам моїм джерело сліз, я би
плавав над прокляттям народу...
мого день і ніч...

Хто подасть голові моїй воду
І очам моїм сліз джерело?
Над прокляттям мого народу
Їх би море з очей потекло.
Хто би дав мені крила орлині,
Щоб летіти за вітром степів?
Я б далеко, в безлюдній пустині
Заховався від вічних рабів!..
Може, там, на широкому полі
Не почую гіркого плачу...
Та даремно! — я й сам у неволі
Невідривне ярмо волочу.

ОСІЯ, Гл. 8.

* * *

Трубу к устам своїм!

Де сурма уст твоїх, пророче?
Де голос велетнів-громів?
Народ мій слухати не хоче,
Оглух, осліп і занімів!

Гряде! Летить орел півночі
На непокірний, грішний край.
До сурми! Праведний пророче!
Тривожну пісню їм заграй!

Вони закинули завіт мій
І потоптали мій закон,
Мій народ — мене не гідний —
Піде до Ассура в полон.

Вже не допоможуть їм нічого
Не мною мазані царі!
Ні образ ідола чужого,
Ні дим кадил на вівтарі.

Вони до Ассура ходили
За власним горем, як осли,
Чужих богів понаводіли,
Додому пута принесли.

ЕККЛЕЗІАСТ

*Слова Екклезіаста,
сина Давидового,
царя в Єрусалимі.*

(1, 1—18)

I.

О суєта над суєтами!
 все создано для тлі.
Все суєта під небесами,
 все порошок на землі.
Яка користь для чоловіка,
 що так працює він,
Як всі діла його од віка
 вкриває тлін руїн?
Бо рід за родом вимирає,
 летить за роком рік,
А небо синє і безкрає
 не рушиться вовік.
На сході сонце рано встане —
 то золото, то кров,
Суєтний мир за дня огляне
 і кане в море знов,
А через ніч воно вертає
 назад на ясний схід,
Де знову день його чекає,
 що йде за сонцем вслід.
Вітри на північ пролітають,
 з полудня йдуть на схід,
І знов на захід повертають,
 відколи божий світ.
До моря ріки йдуть глибокі,
 а море не заллють,
Назад вертаються в потоки
 і в море знов пливуть.

І що минуло, знов настане,
бо вічність та сама.
Під сяйвом сонця, що над нами,
нового вже нема.
Говорять люди, що чимало
нових настало див,—
Та вже те все колись бувало
за давнішніх часів.
Коротку згадку про минуле
змиває згодом час;
Все, що ми бачили і чули,
забудуть після нас.
Всі речі так трудні для духа,
не перекажеш їх!
І не наслухаються вуха,
не стане днів твоїх.
Цю муку дітям чоловічим
послали небеса,
Щоб придивлятися всім річам,
де правда, де краса.
Я був царем в Єрусалимі.
Ізраїль мій народ.
Не знав я горя, ні гордині,
ні смутку, ні турбот,
Та горе в тім мені, що часто
до правди я зітхав,
До всіх багатств, до всього щастя
ще й мудрості шукав.
Багато бачив я і слухав,
розгадував щодня,
Та все те — втома лиш для духа,
все суєта одна.
Кривого вилічить не зможеш
зусиллями ума
І мудрістю не приворожиш,
чого ніде нема.

Бо хто зірве той ряд умовин
короткого життя?
І сам до себе я промовив:
що варта мудрість та?
Усім словам великодумним
не викоринить зла,
Бо між безтямним і розумним
різниця замала.
А скільки смутку і страждання
в премудрості землі!
І хто помножує пізнання —
побільшує й жалі.

II.

І знов до серця я промовив:
Даремний смуток твій!
Я все для тебе приготував:
розкошуй і радій!
Добром засипані комори
для твого живота!
Та я і в тім побачив горе,
бо й радість — суєта.
Нема душевного спокою
і в radoщах моїх.
І я на все махнув рукою.
Що дасть мені мій сміх!
Задумав я нужденне тіло
вином розвеселять,
А серце мудрості хотіло,
хотіло все пізнати.
І так в подвійному стремлінні
плив вік мій молодий...
І я не знав, що без сумніву
найкраще для людей.
Чи краще втіха насолоди,
чи докази ума?

І в першім так багато шкоди,
і щастя в цім нема.
Я став чинить діла великі,
садив і будував.
Що мали всі царі, владики —
я втроє більше мав.
З чужосторонніми квітками
розкішнії сади,
Водопроводи і фонтани,
басейни для води,
Багато слуг у мене було,
невільниць і рабів,
Коров, слонів, верблюдів, мулів,
овець, козлят, волів...
Я мав найкращі колісниці,
побіду на війні.
Царі далекі і цариці
скорялися мені.
В моїх теремах нудьгувало
наложниць без числа.
Срібла і золота немало
війна мені несла,
Дорогоцінних діамантів
з покорених вінків,
Без ліку мав я музикантів
і славних співаків.
Чого б душа не забажала,
я їй не відмовляв,
А серце радощів не знало, —
і все те я прокляв.
Що варта і всесвітня слава
для смертного життя?
Одна мана, одна забава,
суєтна суєта.
Що з того, що моєї слави
ніхто вже не діпне?

Від смерті все добро, що маю,
не викупить мене.
Що варт те золото в коморі
і мудрощі мої,
Як разом з дурнями, о горе! —
згнию і я в землі!
Нащо ж було тоді трудитись,
садити, будувать
І тої мудрості учитись? —
щоб з дурнями вмирать?
Хоч мудрість — сонцем нам сіяє,
а дурощі, мов тьма,—
А все ж однаково вмира?
І виїмку нема.
Не вічно пам'ятають люди
ні дурня, ні мудрця,
І світ розумного забуде
так само, як глупця.
І я з ненавистю гіркою
життя своє прокляв —
Те все, що вдасною рукою
садив і будував.
Бо всі діла і вся наука
під сонцем марнота —
Одна утома лиш для духа,
суєтна суєта.
Бо все, що я зумів придбати
за кільканадцять літ,
Я мушу другому віддати,
кидаючи цей світ.
Яким він буде — ще не знати,
чи мудрим, чи дурним,
І той буде хазяйнувати
над всім добром моїм,
А я трудився не для себе,
і марно йшли літа.

І я побачив: все під небом
суетна суета.
Яка користь для чоловіка
з його турбот і мук?
Скорботні дні його од віка,
даремна праця рук.
Він і над тим не має власті,
що сам собі придбав,
Де мусив стільки сил покласти,
що потом поливав.
І хоч би грішника придбання
до праведника йшло,
То в тім нема ще оправдання,
і в тім велике зло.
І я сказав до свого серця:
Не мучся за життя!
Бо все, до чого ти торкнешся,
нікчемна суета.

III.

Всьому свій час, своя пора є.
На все є слушний час.
І все, що родиться,— вмирає,—
сказав Екклезіаст.
Бо всім під сонцем верховодять
закони смерті, тлі...
І в чорну вічність переходять
всі речі на землі.
Є час родитись, час вмирати,
садить і виривать,
То будувать, то руйнувати,
лічити і вбивать.
Свій час на втіху і на горе,
на сльози і на сміх,
Час засипать добром комори
то руйнувати їх.

Свій час — для співу і розмови,
є час --- боятись слів.
Є час для нестощів любові,
свій час — на лютий гнів.
Є час з усіма воювати,
є час і в мирі жити.
Є час шукати, і збирати,
і тратить, і губить.
О, скільки зайвої роботи
послало небо нам!
Чи ж єсть користь яка з роботи
намученим рукам?
В свій час і добрим і хорошим
создав Господь цей світ.
А ми додуматись не можем,
для чого він стоїть.
І догадатися не вмієм,
де взялося те зло?
Бо й того ми не розумієм,
що в нас самих зросло.
Здається, кращої частини
немає вже для нас.
Як веселитися щоднини,
в добрі прожить свій час.
Діла всезнаючого Бога
не зміняться вовік,
І не додасть до них нічого
ніякий чоловік.
Шукай щось кращого, нового, —
за все життя своє
Прийдеш до висновку одного:
найкраще так, як є.
Віки проходять над землею,
летить за роком рік,
І вічно стогне під брехнею
нешасний чоловік.

Під сонцем ложний суд осудить
без доказу й причин,
Лиш Бог по правді нас розсудить,
не скривдить нас нічим.
Він наше серце добре знає,
всі думи потайні,
Він тайни всі повідкриває
на серця глибині.
Не стало божої подоби
на всіх синах землі —
Вони подібні до худоби,
безпам'ятні і злі.
Вони і родяться і гинуть
не краще від скота,
Землі до смерті не покинуть;
їх доля — суєта.
Що разом жило і зростало,
те разом в яму йде,
Бо що із пороху повстало,
те в порох перейде.
Хто знає, чи душа людини
злітає до небес,
А дух німої худобини
під землю сходить десь?
Бо переваги у людини
над тварею нема —
І чоловіка і скотини —
їх доля та сама.
І я пізнав, що краще буде
на світі для людей,
Щоб не закопувать нікуди
прибуток золотий.
Бо тим, що ти в свій час заробиш,
не треба дорожити.
Себе щасливим ти не зробиш,
як скупю будеш жити.

Зоставиш тут свої маєтки
і з ними ти умреш,
І ні однісінької нитки
з собою не візьмеш.

IV.

Я бачив сльози і поклони
пригноблених людей,
Я чув, як стогони, прокльони
зривалися з грудей;
В руках гнобителя лихого
багато гнулось їх,
А порятунку ні від кого
не бачив я для них.
І я подумав: краще мертвим,
ніж цим, що на землі,—
Немає горя після смерті,
ні кривди, ні брехні.
А щасливіші ті, що й досі
на світі їх нема,
Їм невідомі наші сльози
і грішнії діла.
Я бачив, що діла й успіхи
одного з-поміж нас
Другому не давали втіхи,
а мучили не раз.
І слава зависть викликає,
і заздрість — скарби всі,
І без ненависті немає
нікого на землі.
Та краще жменька невелика
в спокою без гріху,
Ніж пригорщі з чужого лиха,
наповнені страху.
І краще двом, аніж одному
проходить путь життя:

Товариш, друг для твого дому ---
 то цінність хоч яка!
І з ворогом устоять двоє
 скоріше, ніж одно,
А нитка, скручена утрое,
 не рветься ледве що.
Закорінилися од віка
 в серцях задуми злі,
І праведного чоловіка
 немає на землі.
Не будь привабливим для слова,
 чужі слова провір!
А всім промова пустослова
 ні крихточки не вір!
І на раба свого не сердься,
 що злом тебе згадав;
Спитайся сам у свого серця:
 а ти не проклинав?
Над нами царствує випадок,
 вже здавна він осліп,
Бо не в розумного достаток,
 не в роботящих хліб,
не в хороброго побіда,
 і слава не в митця;
І все на світі цім од віка
 суетне до кінця.

Джордж-Поль Байрон

МАЗЕПА

Пісня

I.

В жахливий день біля Полтави
Од шведів щастя утекло.
Навкруг порубане, криваве
Все військо Карлове лягло.
Військова міць, воєнна слава
Така ж, як ми, її раби.—
Майнула до царя, лукава,
І врятувався мур Москви.—
До того пам'ятного року,
До ще жахливішого дня,
Що на ганьбу й різню жорстоку
Ще більше виставив ім'я,
Ще більше військо дав на злім.—
Одному грім, а блиск усім.

II.

Такий од долі жереб впав:
І Карло день і ніч тікав
Через поля, річки, діброви
В чужих і власних краплях крові.
За нього ж тисячі лягло,
А й слова скарги не було
На честолюбця в день заглади.
Як правда не боїться злади

А як загинув кінь його,
Убитий кулею на полі,
Гіета дав йому свого
І вмер у російській неволі.
Та й цей скакун звалився з ніг,
Як чвалом кілька миль пробіг.
І в пущі, в темній глушині,
Де навкруги ворожі чати
Вже розвели свої вогні,
Прийшлося Карлу ночувати.
Чи ж це ті лаври, той вінок
Воєнної потуги й слави,
Що забирав останній сок
З народів шведської держави?
Мов неживого під сосну
Поклали короля до сну.

Тягуча ніч, холодний іній,
Гарячка ран, непевна путь
Йому заснути не дають —
Затерпло тіло, рани сині...
Та мужньо зносить володар
Від долі посланий удар,
Бо підкорив нестерпні болі
Своїй твердій і впертій волі,
Що перед нею всі пригоди
Німіють, як колись народи.

III.

Юрба вождів — яка мала! —
За день ще більше поріділа;
Ця ж решта лицарів була
Хоробра й вірна вже — сиділа,
Німа, понура і сумна,
Круг короля й його коня,

Бо ж у нещасті, наче тінь,
Людину не покине кінь.
А поруч, в лицарській юрбі,
Де звісив дуб гілля дебеле,
Мазепа стомлений собі
З трави тверду постелю стеле.
Гетьман — похмурий і старий
І сам, як дуб той віковий.
Та спершу, хоч стомивсь за дня,
Козацький князь обтер коня,
Розпутав, розгнуздав, обчистив,
Розгладив гриву, ноги й хвіст,
Послав йому трави та листу
І тішився, що карий їсть,
А то журився довгий час,
Що змучений скакун не пас
В нічній росі траву-отаву...
Цей кінь терплячий був на славу,
На їжу й ложе не зважав,
А все робив, як пан бажав.
Кудлатий і кремезний зріст,
Палкий, прудкий, неначе біс,
Він пана по-татарськи ніс.
На клич його бігцем приходив,
Хоча б там тисячі, чи тьма,
Чи ніч беззоряна, німа,
Усюди пана він знаходив —
Цей кінь од смерку аж до дня
За паном біг, мов козеня.

IV.

Із цим упоравшись, гетьман
На землю розіслав жупан,
Списá до дерева припер,
І взявсь оглянути тепер

Рудницю, чи вона як слід
Пренесла важкий похід.
Чи часом порох не промок,
Чи в креміль потрапля курок,
Оддаєш пілву, ще й ефес,
Чи вже не перетерся десь
Його міцний ремінний пас.
Аж погім славний ватажок
Добув торбину й боклажок,
Увесь убогий свій припас.—
І з Карлом і всіма з почоту
Гостинно поділився він
З такою ж гідністю достоту,
Як на бенкеті дворянин.
Король з усмішкою гіркою
Свою мізерну пайку взяв
І, приховавши приступ болю,
Бадьоро, голосно сказав:
«У всіх із нашого гуртка
Відважний дух, тверда рука,
Та хто в цей час маршів, боїв
Балакав менше й більш зробив,
Ніж ти, Мазено?
На землі
Від Олександрових часів
Такої пари не знайти,
Як твій Буцефалос і ти,
Бо й скитську славу топчеш ти
На ріках і просторах степу».
«О, я прокляв.— сказав Мазена —
Ту школу, де я вчивсь їзди»
«Чому ж це так, старий гетьмане?
Чей добра школа то була?»
«На жаль, це повість немала,
А скільки миль ще перед нами
Та сутичок із воріями,

Що дужчі в десять раз од нас...
Залишим це на кращий час,
Аж доки за руслом Дніпра
Ми зможем коней попасти.
Вам, пане, спати вже пора.
А варту буду я нести».
«А я б усе-таки бажав,—
Одрік король,— щоб ти сказав
Свою історію, ачей
Під цю гутірку голосну
Я відпочину і засну,
Бо зараз сон не йме очей».
«Для цього я вернутись рад
Так років з п'ятдесят назад.
Мені двадцятий рік минав...
Ще Казімір королював,
Ян-Казімір... Шість років я
Був паж у того короля.
Це був король! Учений сам —
Він зовсім був не пара вам,
Бо й не збирався воювати,
Щоб набувать чужих країн,
А потім знов їх утрачати,
Тож супокійно правив він,
І крім гризні на зборах сойму.
Так мирно жив, аж непристойно.
Були йому турботи й там!
Він муз любив і гарних дам.
Дошкúлять іноді й вони
Не менш од лютої війни.
Як тільки гнів його минав,
Він книжку й жінку знов міняв
І впоряджав бенкет на славу,
Що дивував усю Варшаву.
Зглядались діти і старі
На блиск і велич при дворі

Він звався «польський Соломон»
У всіх поетів, крім одного,
Що втратив віру в пансіон
І склав сатиру був на нього.
Там був безжурний двір забав,
Де майже кожний був пііт...
Колись і я там віршу склав
І підписав — «сумний Терсіт».
Я знав там графа-воєводу
Славетного, старого роду;
Мов рудня, він багатий був,
А гордий, що й казати не треба,
І на своє шляхетство дув,
Немов зійшов на землю з неба.
Багатством, родом та ім'ям
Рівнявся тільки королям,
Пишався, чванився, гордів,
А врешті, наче в п'янім сні,
Він славу та діла дідів
Попросту видав за свої.
Інакше думала жона...
Молодша щось за тридцять літ,
Все важче зносила вона
Свою нудьгу і графів гніт.
Після безплідного бажання,
Дурману снів, вагань і мрій —
Вона послала на прощання
Сльозу невинності своїй —
І міряти очима стала
Варшавську молодь, танці, спів —
Та часу слушного чекала,
Щоб холод серця хтось зогрів,
Щоб графа увінчать новим
Титулом, що веде до неба...
Навряд чи хтось пишався б ним,
Хто заслужив його, як треба.

v.

Красунь-юнак я був тоді...
Тепер, коли вже сімдесятий
Мені минув, не гріх сказати,
Що в дні юнацтва золоті,
Бувало, кожного вельможу
З мужів чи хлопців переможу
У всій привабній марноті.
Я ж був веселий і стрункий —
І вигляд мій не був такий
Поморщений, як ось тепер,—
То час війни й турботи стер
З обличчя душу, що не годні б
Мене вже й родичі пізнати,
Коли б могли моє сьогодні
З моїм учора порівняти.
Але ж колишніх рис моїх
Іще раніше я позбувся,
Аніж суворий вік торкнувся
Рукою старості до їх.
Літа, як бачте, не вгасили
В мені ні мужності, ні сили.
А то вночі з-під цих гілок.
Під чорним небом без зірок
Я б не розказував казок...
Та далі вже... Терези стан —
Він наче й тут передо мною,
Біжить до мене під каштан...
Я бачу скрізь її живую,
А все-таки я не знайду
Ні барв, ні образів, ні слів,
Щоб змалювати ним оту,
Яку так палко я любив.
В її очах був східний жар —
Сусідство турків та татар

Змішало польську кров... Ті очі
Були чорніш цієї ночі,
Ще й з променем таким прекрасним,
Мов ніжний блиск молодика.—
Глибокі й вогкі, як ріка.—
Вони втопали в сьайві власнім.
В них море туги і вогню —
Мов очі мучениці-жертви,
Що дивиться на блиск в раю
І бачить радощі і в смерті.
Погідне і яснє чоло
Мов літнє озеро було.
Що в ньому навіть сонце з неба
Милується само на себе.
А щічки й рот... та шкода й мови!..
Кохав колись — і зараз теж —
Вогонь подібної любови
В добрі і злі не знає меж.
Бо що для неї злість і гнів?
А мрія серця, нам на зло,
Не гасне й до старечих днів.
Як це з Мазепою було...

VI.

Ми бачились... Ми зустрічались...
А я дивився — і зітхав —
Вона й слівцем не обізвалась,
Та відповідь її я мав.
Є тисячі таких знаків —
Ми й описати їх не можем
Рядками зрозумілих слів.
Хоч їх і чув, і бачив кожен —
Вони таємно з серця йдуть.
Хвилюють радощами грудь.
І з обопільного стремління
Росте німе порозуміння.

Що з іскор — проблисків думок —
Вогнистий зв'язує шнурок;
Це несвідоме поєднання —
І ми ніколи не збагнем,
Як раптом іскорка кохання
Шаленим вибухне вогнем.
За нею стежив я здаля,
Зітхав, дививсь і плакав я,
Аж доки нас удвох звели,—
І відтоді здибались ми
Без підозріння...

Я мовчав.

Я тільки млів, не признавався.
Язик тремтливо завмирав
І голос на вустах зривався,
Аж доки не прийшла пора!..
Є беззмістовна, глупа гра.
Що то за нею завше в нас
Лінивий коротали час.
В цю гру — забув, як звуть її,—
Якось-то довелось мені
Гуляти з нею...

Та не знав я,

Чи вигравав, чи програвав я,
Бо вже й тим щасливий був,
Що близько бачив, близько чув
Істоту, що її кохав я..
Так ревно я її беріг
(Коли б так нас цієї ночі!),
Аж доки враз не спостеріг
Задумою сповиті очі —
Ні щастя, ні невдача в грі
Вже не цікавили її..
Вона ж гуляла без кінця,
Немов пририта до стільця.
Хоч довго не щастило їй.

І щось було такого в ній,
Од чого зрозумів я враз,
Що тут не слід губить надій.
І в мене мова полилась
Яксь нескладна й без прикрас,
А слухала вона мене...
Хіба ж те серце крижане?
Доволі й цього вже мені!
Хто слухав раз подібну мову.
Послуха знову... Перше «ні»
Ще не говорить про відмову.

VII.

Кохав я і коханим був...
Та ви ще слабість цю солодку
Не відчували — так я чув...
Ну що ж! То я й скінчу коротку
Свою поему мук і втіх.
Безглуздя ви назвали б їх!
На трон родитись — не для всіх,
Щоб стати вище від природи,
Перемогти себе й народи!
Я князь... чи то я був такій...
Міг кидать тисячами в бій
На певну смерть... А над собою
Я завше тратив силу й волю.
Та доведу вже до кінця...
Кохав я і зазнав кохання.
Хоч і щаслива доля ця,
А все ж кінець її — страждання.
Ми потай бачились... Той час,
Як ми зустрілись перший раз,
Був повен туги і чекання.
Не пам'ятаю днів, ночей,
Нічого — тільки час оцей
Повік не зможу я забуть.

Я всю віддав би Україну,
Щоб пережить таку хвилину
І знову тільки пажем бути —
Отим щасливим паничем
Із ніжним серцем та з мечем,
Без скарбу — крім дарів природи:
Здоров'я, юності та вроди...
Ми нишком бачились. Це здасться
Для декого потрійним щастям —
Не знаю — я б життя віддав,
Щоб перед небом і землею
Я міг назвать її моєю...
Я так тужив і сумував,
Що тільки потай змогу мав
Десь нишком бачитися з нею.

VIII.

На світі стільки є очей,
Що люблять стежити ночами
Услід закоханих людей...
Так само це було і з нами.
В таких випадках чорт — і цей,
Хоч трохи, а повівся б чемно.
Боюсь, що я його даремно
Огудив... Може, то святець,
Що, втративши нудний терпець,
Дав вихід святобливій жовчі...
І нас двоїх одної ночі
Схопила зграя шпигунів...
Від гніву граф оскаженів —
А я голіруч, як на сміх!
Та тут — один супроти всіх —
Нічого б я, мабуть, не зміг
І в зброї з голови до ніг.
Було це саме на світанку,
Поблізу графового замку...

Підмоги з міста я не ждав,
Бо й не гадав дожить до ранку.
Марію-Діву я благав,
І двох чи трьох святих... а там
Скорився долі... і юрба
Мене у двір поволочила.
Яка Терезина судьба.
Не скажу вам — не знаю й сам.
Отак нас доля розлучила!
Але ж і лютий був, аж страх.
Прегордий воєвода-граф!
На це він досить мав причин.
Не менше вражений ще й тим,
Що герб його дістав цю шкоду
В той час, як він був паном роду...
Він сам для себе був святий
І думав, що в очах народу.
Як і в моїх, він теж такий...
Ах, чорт візьми.

Коли б отут
Застав він пана короля.
То примирився б ще, мабуть.—
Але ж це паж!..

Сьогодні я
Злість графа добре розумію.
Та описати не зумію.

ІХ

«Коня сюди!» — Коня вели...
Це справді був шляхетний кінь —
На Україні виріс він.
Прудкі, мов ті думки, були
У нього ноги... Дикий звір.
Не мав уздечки, ні стремен,
В неволі був один лиш день;

Він їжив гриву, і хропів,
І рвавсь, і сіпавсь мов скажений ---
Дарма! Годованця степів
Ведуть спітнілого до мене.
Мене десяток гайдуків
Йому до спини прикрутив
Тугим ремінням — і пустив...
Свисток, батіг... і кінь побіг,
Що так би й водопад не зміг.

х.

Вперед, вперед! Скажений рух,---
Куди — не бачив я нічого...
Від бігу дикого, прудкого
У мене в грудях сперло дух...
Помалу никли ночі тіні,
А кінь летів, увесь у піні,
Останній звук із уст людських,
Як я помчав від ворогів,
Був дикий, невгамовний сміх
З юрби зухвалих гайдуків,
Що з вітром долетів крізь темінь,
Я рвучко голову підвів —
На кінській шиї тріснув ремінь,
Що горло зв'язував мені —
Я обернувся на коні
І їм прокляття прохрипів...
Але ж за тупотом копит
Мій крик до них не долетів.
Досадно, прикро!..
Я ж хотів
За глум той глумом відплатить,
Та згодом краще відплатив!
Від брами замку я й цеглинки,
Ні камінця не залишив.

З містка також ні деревинки,
А в квітнику ні стебелинки,
Окрім трави на рештці стін,
В покою, де стояв камін.
І ви, йдучи повз тих руїн,
Фортеці б навіть не вгадали...
Ті башти весело палали!
І з тріскотом зубчастих стін,
Що проти помсти не вціліли,
З дахів, що вуглям обгоріли,
Спливав свинця гарячий плин.
Мабуть, не снилось там нікому.
Коли від них лихого дня
Помчав я швидше блиску, грому.
На згубу пущений в поля, —
Що прийде день і я вернусь
З десятком тисяч верхових
І за ганьбу свою помщусь
На тих зухвалих дворових —
І дяку графові складу
За негостинну ту їзду.
Вони пекельний жарт зі мною
Собі зіграли того дня,
Як віддали мене на волю
Палкого, дикого коня,
Прип'явши туго ремінцями
До вкритих піною боків...
Та потім я і їм тим самим
Пекельним жартом відповів.
За все приходить час відплати. —
Зумій лиш час підстерегти!
Ніхто не зможе утікати.
Як серце месника завзяте
Шукає засобів до мсти.

ХІ.

Вперед, вперед! — мій кінь і я
Промчали, мов на крилах вітру.
Міста, і села, і поля...
Неначе в ніч морозну світлу
На небі метеор між зір,
Так ми чекаємо простір...
А на шляху ні міст, ні сіл —
Крім степу, дикої країни
У чорнім обводі лісів.
Лише де-не-де зубчасті стіни
Фортець, збудованих колись
Проти татарської орди.
Безлюдно, скільки не дивись!
За рік проходило сюди
Турецьке військо... Всюди, де
Ступали спагів тих копита,
Там кров'ю вся земля полита.
І зелень довго не росте.
Похмуре небо, сірувате,
Покрите млою... Вітру лет
На мене набігав з риданням.—
Я б відповів йому зітханням,
Та швидко мчали ми вперед,
Що ні зітхати, ні благати...
По кінській гриві пелехатій
Поллявся мій холодний піт,
Немов дощу краплиста злива,
А він скажено, полохливо
Сопа і мчить далеко в світ.
Я ніби згодом спостеріг,
Що він зменшив свій лютий біг,
Та ні! Моє безсиле тіло,
Що зв'язане на нім висіло,
Для диких сил було мов пух.
І кожний мій болючий рух

Звільнити ноги, спину, руки.
Напухлі від страшної муки.
Будили жах його і гнів.
Мов гострий дотик острогів.
Я зваживсь крикнуць — кволе й глухе
Звучав оцей безсилий крик —
Мій кінь здригнувсь від того звуку.
Як від удару. — мчить щодуху.
Неначе вчув фанфари зик.
Так дико кинувся мій кінь...
Просякнув кров'ю вже ремінь.
Бо кров з натертих ран текла;
І سراгу вже почув язик.
Що, як вогонь, його пекла.

xii.

Вже ось до ліса ми добрались...
Це був безкрай, дикий праліс
Кремезних вікових дерсь.
Що вже не гнув їх вітру рев.
Лиш хмиз обламував з дубів.
З сибірських вибігши степів.
Старі дуби росли там рідко.
Та буйно слався поміж них
Густий зелений чагарник.
І листом він пишався влітку.
Аж доки ув осінній млі
Те листя ляже на землі
В криваво-жовтих багрянцях.
Мов кров присохла на мерцях.
Що полягли на полі бою. —
І жовті голови зимою
Так і лежать без похорон.
Такі обмерзлі, задубілі,
Що зграя круків і ворон
Уже й клювати їх не в силі.

Була це дика площина,
Покрита хашчею рівнина,
Там де-не-де росла ліщина,
Могутній дуб, міцна сосна.
Але ж росли вони не вкупі,
На щастя!

бо коли би ні —
Не те судилось би мені!
Тонкі сучки й гілляки грубі
Не завдавали тілу ран.
Бо перед нами розхилились...
І жити я ще силу мав.
В вечірній холод і туман
Помалу рани затягались.
А впасти ремінь не давав.
Крізь листя вітром кінь летів,
Лишав далеко за собою
Кущі, дерева і вовків.
Що ззаду гналися юрбою...
Вночі на тропях лісових
Я чув їх довге плиг та плиг.
Що злість собак перемагає.
І влучні постріли стрільців.
Куди б мій кінь не пролетів.
За ним по п'ятах вовчі зграї.
Що їх і сонце не злякає!
Я вранці зблизька бачив їх.
Не дальше ніж отой сучок,
Вночі ж я чув їх шурхіт-біг.
Злодійський обережний крок
Невтомних, невідступних ніг.
Як прагнув я списа, меча!
Коли судилось помирати
В цій вовчій зграї,

то хоча
Чимало й їх порозтинати!

Як дуже я раніш бажав,
Щоби ослаб скажений біг,
А зараз я тремтів, дрижав,
Що дикий кінь звалиться з ніг.
Даремний страх!

Чимало сил
Дістав від предків він своїх!
Не швидше лине сніжний пил,
Що сліпить очі, валить з ніг,
Заносить снігом селянина,
І хоч він бачить свій поріг,
Але від хуги там загине.—
Там нісся кінь мій по лісах,
Невтомно, дико, без упину,
Такий роз'юшений, що жах,
Немов розпещена дитинка,
Як чимсь не догодити їй —
Ще гірше! — наче люта жінка,
Що вже згубила й розум свій.

xiii.

Опівдні ми той ліс минули!..
Я змерз, хоч червень саме йшов —
Чи, може, в жилах стигла кров? —
Страждання гультяя зігнули,
Я ж був тоді не той, що нині,
А буйний, мов гірський потік,
Не гамував бажань і втіх,
Не розбирався в їх причині,
Який же ж був мій гнів і страх,
Які ж я мусів мати болі —
Одчай і холосд, голод, жах,
Коли-то зв'язаний і голий
Кудись у безвісті летів!
Я мав гарячу кров дідів.

Що від образи хвилювалася
І враз на ворога пускалася,
Мов люта гадина-змія.---
Не диво, що на хвильку тіло
Під гнітом тих страждань зомліло,
Здавалось, що паду вже я.
Бо захиталася земля.
Шалено закрутився обрій —
Та ба! Прив'язаний був добре!
Завмерло серце. тьма в мізку.
Щось хвильку стукало в виску
І стало... Небо і простір
Великим колесом кружляли.
Дерева п'яно танцювали,
Щось блиском осліпило зір...
Я вже не бачив. погибав...
Це смерть була, це смерть достоту!
Безсилий від страшного льоту.
Я чув, як морок наступав.
Я силкувавсь очунять знов,—
Дарма! До себе не прийшов!
Таке відчуєш, як пливеш
На дощі в згойданому морю.
То тонеш, то летиш угору.
І мчиш до диких побереж.
Життя хиталося в мені.
Блищало блудними вогнями.
Що ніччю в неспокійнім сні.
Пересуваються, мов плями
У міцно зімкнутих очах.
Коли в мізку гарячка, жар.
Та хутко відійшов цей жах,
А гірший залишивсь тягар:
Свідомість, що коли при смерті
Це саме треба пережити.
То вже не так-то легко вмерти...

Та доки прийде смерті мить
І тіло в порошок розпадеться,
То нам, гадаю, доведеться
Далеко більше пережити.
Нехай! Та ж я не раз, не двічі
Дивився просто смерті в вічі.

xiv.

Вернулась пам'ять... Де ж це я?
Мені так холодно зробилось
І млосно — в голові крутилось. —
Та з кожним живчиком до мене
Назад верталось життя.
Враз гострий біль мене вколов —
То в серце стомлене, студене
Помалу поверталась кров;
В ушах безладно загуло.
Запульсувало серце мляво —
Вернувся зір — я бачив тьмаво.
Неначе крізь неясне скло.
Почув я плюскіт біля себе.
Вгорі ж мигтіло зірне небо...
Це був не сон: мій дикий кінь
Перепливав ріку глибоку,
Що розливалася широко
І мчала буйно в далечінь.
Ми пливемо серед потоку.
Де найдикіше рве бистрінь.
І скільки сил — гребе мій кінь,
Щоб досягти другого боку,
Що мовчки майорів здаля...
Тут від води й очуняв я. —
Її холодний свіжий дотик
Мене підсилив.

Грудь коня
Могутньо рвала дикий потік.

Що заливав йому хребет...
І ми завзято йшли вперед,
Хоч посувалися помалу.
Нарешті стали на землі...
Але в густій, дрімотній млі
Не міг я бачити причалу.
Бо поза мною — морок, жах.
А перед нами — ніч і страх.
Не скажу, скільки я провів
Серед повільного страждання.
Не розумів, чи я ще жив,
Чи ще живе моє дихання.

xv.

В блискучій шерсті й мокрій гриві
Боками носить дикий кінь, —
По кручі берега стрімкій
Вилазять ноги тремотливі.
Ми вилізли...

В тумані ночі
Степи послалися без меж.
Що й краю їм не бачать очі,
Куди не глянь —

одне і те ж:

Мов ті провалля в темнім сні —
Степи та балки лиш одні.
А де-не-де — білясті плями
Та зéлені густі мазки
У с'яйві місяця за нами.
Що встав від лівої руки.
Ні сліду людської оселі.
Куди б не подивився я —
В цій темній та сумній пустелі
Не блимне вогничок веселий
Ясною зіркою здаля.

Коли б хоч блудний вогник міг
Поглузувати з мук моїх,
То вже й тоді зрадів би я,
Бо серцю б радісно було
Згадати за людське житло.

xvi.

Ми далі йшли — та вже гомалу...
Бо вже стомився дикий кінь,
Ступав невпевнено й охляло —
На ньому ж піни пластовінь.
Він волі й кволої дитини
Покірний був би в ці години.
Але на мене — все дарма!
Хоч як приборканий мій кінь,
Та в мене сили вже нема,
А на руках тугий ремінь.
Та ще раз м'язи я напружив
І слабо силкувався тут
Порвати ремінь добрих пут.
Що був зашморгнутий так дуже,
Даремне! Я не вирвав рук.
Та й спроби кинув надаремні,
Бо дужче стягнуті ремені
Ще більше завдавали мук.
Скажений біг кінчався швидко,
Хоча мети було й не видко.
Десь горстка променів лягла —
О, як те сонце йде поволі!
Мені здавалось — сіра мла,
Що важко налягла на поле,
Не зміниться на день ніколи.
Аж доки враз на весь простір
Червоне подум'я розквітло,
Що розігнало решту зір,
Забрало з їх колясок світло

І з трону ясного свого
Довкола землю залило
Таким, лише йому властивим,
Єдиним сяйвом особливим.

xvii.

Вставало сонце... Біла мла
Здіймалася клубками вгору
І звільна відкривалась зору
Пустеля степова, німа...
Вона без краю розляглась
За нами, перед нами, скрізь.—
Яка ж корість була для нас
Минати поле, річку, ліс?
На ґрунті дикої рівнини
Хоч би де-небудь знак чи слід
Людини чи бодай тварини,
Хоча б відбигок ніг, копит!..
Повітря мовчазне й сумне,
Комаха тут не продзижчить
І жоден птах не прокричить,
З кущів і з тирси не спурхне.
Отак чимало ще верстов
Мій кінь натомлений пройшов.
Хоч важко дихав, що здається:
Ще хвилька — й серце розірветься.
Ми йшли самі, та це здалось,—
Бо враз на за́круті стежини
Десь кінське ржання розляглось
Із хаці темної соснини.—
Чи то лиш вітер з-між листків
До мене шелестом донісся?
Ні, ні! То з тупотом з узлісся
Табун коней до нас летів
Чотирикутником великим.
Хотів я скрикнути — та ні!

Мовчать уста мої німі —
Бо де ж пани цим коням диким?
Їх ціла тисяча, чи тьма —
А вершників на них нема!
Кошлаті гриви розвивались
І розліталися хвости,
Широкі храпи роздувались —
Вони не знали ще вузди,
Що намуляла б рот до крові,—
А на могутніх копитах
Вони не чули ще підкови
Ані острогів на боках...
Табун ще вільних, диких коней,
Що наче хвилі моря враз,
Летіли в дикому розгоні
З гудінням-тупотом до нас.
Коли мій кінь побачив їх,
То наче збувся він безсилля,
Напружив жили кволих ніг
І почвалав... Ще тільки хвиля —
Він хрипло, глухо заіржав,
Здригнувся... і на землю впав...
Він важко дихав і лежав,
Очима мов крізь скло дивився,
Увесь у милі — й не дрижав...
Отак і шлях його скінчився,
Що перший та й останній був!
Табун підбіг — він бачив, чув,
Як кінь заржав, спинивсь і впав.
Вони й мене спостерегли,
Як я лежав на кінській спині
В тугім скривавленім ремінні;
Дрижали, вітрили вони
І в різні боки розбігались,
То знов назад до мене йшли
І знову з жахом відвертались,

Аж доки враз одним плижком,
Від мене кинулись гуртом
Після крутого повороту,
За патріархом свого роду —
Це вороний кошлатий кінь,
Мабуть, зі всіх найдужчий він —
Ні краплі сивого волосся
В блискучій шерсті б не знайшлося...
Ті коні форкають, хроплять,
Іржуть і крутяться круг мене,
Нарешті кинулись шалено
І в ліс назад вони летять,
Бо з жахом дике їх чуття
Людини очі зустрічає.
Тут сам zostався я в одчаї,
Прив'язаний тугим рем'енем
До цього трупа без життя;
Його німі, холодні члени
Лежали щільно біля мене,
Вже без незвичної ваги,
Що то від неї я не зміг
Звільнити ні себе, ні їх,—
І встати не було снаги!
Отак лежали ми прикупі —
Вмираючий на мертвім трупі.
Як мало сподівався я,
Що бідна голова моя
Побачить блиск нового дня.
Від ранку до смерку лежав я,
Отак прикутий до коня,
Й очима сонце проводжав я
Та рахував години дня,
Що йшли повільною ходою...
В мені ще стільки сил було,
Щоб глянути, як надо мною
Востаннє сонце вже зайшло.

В душі відчай — такий глибокий,
Що мирить нас в останній час
Із тим, що в попередні роки
Найгіршим злом було для нас.
Це неминуче —

це не зло.

А дехто й благо в нім знаходить
Не менш від того, що воно
Так рано інколи приходить.
Але ж ми всі цю певну ласку
Дбайливо хочем обминуть,
Бо в ній ми бачимо, мабуть,
Якусь незрозумілу пастку,
Куди обачний не впаде.
А дехто сам на його жде,
До нього молиться з благанням,
Шука його з мечем своїм...
Цей осоружний, темний скін,
Кінець хоч би й яким стражданням,
А завжди непривабний він!
Й сказати чудно: діти втіх,
Що то проводять кожен день
Серед бенкетів та пісень,
Нестримні в забагах своїх,
В багатстві, в розкоші та славі,—
Вмирають легко, легше навіть.
Ніж ті, що мучаться ввесь вік.
Бо тим, що вже дізнали всього,
Що є прекрасного й нового,
Вже кидати нічого тут,—
Нових утіх вони не ждуть!
За чим на світі пожалкує,
Хто все вже звідав на землі?
Хіба крім смерті, що її,
Чи були добрі ми, чи злі,
Уява різно нам малює.

Кінця всіх мук чекає страдник,
А друг його — спокійна смерть,
В очах, що повні болю вщерть,
З'являється, як злодій, зрадник
І нагороду відбирає —
Як деревце в небеснім раї...
За пережиті злидні й зло —
Те «завтра» все б йому дало,
Те «завтра», може, й мало бути
Початком безконечних літ.
Без горя, без плачів і скрути,
І враз йому б відкрився світ! —
Життя привабне і багате,
Що й очі сліпли б від краси,
Було б йому замісто плати,
За сльози, за тяжкі часи.
Він мав би владу, був би в силі.
Блищать і тратить, рятувать —
Невже те «завтра» на могилі,
Аж на могилі має встать?

xviii.

Вже сонце сіло... Все ще я
Лежу, прив'язаний до трупа
Вже задубілого коня, —
Я вже гадав, що в спільну купу
Змішається наш порох тут...
Туманні очі смерті ждуть —
Рятунку я не ждав для себе.
Востаннє глянув я по небі
Пригаслим зором вздовж і вшир,
І бачу, як німим простором,
Уже побачивши свій жир,
Кружляє нетерплячий ворон;
Навряд чи схоче ждати він,
Поки настане жертві скін!

Спускався він все нижче й нижче,
Ще трохи покружляв, і сів,
І знову далі полетів,
І знов сідав — щоразу ближче.
Я бачив тріпотіння крил,—
Так близько був він наді мною,
Що я б дістав його рукою,
Коли б на це мав більше сил.
Та досить і слабого руху,
Одного шурхоту піском
І кволого, хрипкого звуку.
Щоби прогнать його цілком.
А більш нічого вже не знаю,
Хіба одне — в останнім сні
Якась чарівна зірка з раю
У вічі сяяла мені
Із мерехтливого проміння...
А там — холодне отупіння,
Важке, незглибне почуття,
Як я вертався до життя,
То знову наближавсь до смерті...
А потім знов дихання сперте,
Легенька дрож... і забуття...
Що серце й жили похололи —
Вже іскор у мізку нема —
Важке зітхання... гострі болі...
Ще стогін — і... нарешті тьма.

хІХ

Прокинувсь... Де я?.. Чи ж оце
Людське схиялося лице
Ласкаво, ніжно наді мною?
Невже ж це я лежу в покою?
На ліжку я лежу чи ні?
Чиї ж це очі неземні
На мене дивляться так мило?

Тут я свої примкнув на хвилю,
Бо сумнівався ще, чи я
Очуняв дійсно з забуття.
Дівчатко з довгою косою,
Струнке, вродливе і ставне —
Сиділо в хаті під стіною
І пасло поглядом мене.
Як тільки я прийшов до тями,
То стрітився з її очами,
Бо час від часу ці дівочі
Великі й ясні дикі очі,
Повніські співчуття і жалю,
На постіль падали мою.
Дививсь я довго... Аж тепер
Я зрозумів, що ще не вмер,
Що це й не сон, бо хтось не дав
Мене на жир шулік і гав.
Побачила дочка козацька,
Що очі я відкрив на мить,
І посміхнулась... я зненацька
Схопився, хтів заговорить,
Але не зміг... Вона ж на рота
Поклала пальчики мені,
Щоб я не намагався доти,
Аж сили вернуться мої.
За руку узяла з любов'ю,
Щось там поправила в зголов'ю
І до порога навшпиньках —
Когось гукнула... В тих устах
Солодкий голос! а в ході
Звучала музика тоді...
Та ті, кого вона гукнула,
Не прокидались, і вона
З кімнати вибігла сама...
Та перед тим вона кивнула
Веселим поглядом мені,

Що я не сам, що я в сім'ї,
Що нічого мені боятись,
Бо всі близенько, і в потребі
Я їх побачу біля себе,
Готових у пригоді стати,
Що хутко вернеться й сама.
Я бачу, що її нема,
Що вийшла з хати,— і чогось
Мені, нещасному, здалось,
Що я зоставсь такий самотній,
Такий покинутий, безрідний...

хх.

Вона вернулася з батьками,—
Що ще сказать?

Я б не хотів
Надокучати вам згадками,
Як гостював я в козаків.
Вони знайшли мене в долині,
Внесли, мов трупа, в ближчий дім
І врятували...

А потім
Я став гетьманом в їх країні.
Безумний, що в гніві палкому
Помстивсь так люто на мені
І в'язня голого із дому
В пустиню вигнав на коні,
Він путь поклав мені до трону.
Хіба ж ту долю нам збагнуть?
Забудь печаль, одчай забудь!
Ще завтра вгледим Бористен,
Як на його турецьким боці
Спокійно коні попасем...
Як радо стрінуть очі,
Якщо до завтра доживем.

Добраніч, друзі!»

І гетьман

Під дубом, що розвісив стелю,
Простерся на тверду постелю,
Та вже привичну, — спав він там,
Де тільки ніч його заскочить, —
І сон стулив йому вже очі.
Та ви дивуєтесь, чому
Король не дякував йому
За повість? Він причину знав:
Король уже з годину спав.

Із німецької

Вольфганг Гете

ВІЛЬХОВИЙ КОРОЛЬ

Хто їде так пізно у вітрі нічнім?
То батько із хворим синком своїм,
Тримає дитину міцно в сідлі,
До серця горне і гріє її.

— Чом, синку, ти хилиш голівку свою? —
— Он, таточку, глянь, у вільховім гаю
Корона й кирея того — короля? —
— Ні, синку, то мла простяглася здаля.

«Мій хлопчику любий, ходімо в мій дім!
Прекрасні забави в тім домі моїм.
Багато там квітів пахучих росте,
Тобі там одіння дадуть золоте».

— Ой таточку, татку! Ти чуєш чи ні,
Що з лісу король обіцяє мені? —
— Не бійся, мій синку, дитинко, цить!
То вітер у листі сухім шелестить.

«Не хочеш, мій хлопче, зо мною піти?
Тебе будуть доні мої берегти,
Заводити ніччю веселий танок,
Співати до сну лісових співанок».

— Ой таточку, глянь, де чорніє земля...
Ти бачиш?— танцюють дочкі короля.
— Я бачу, дитинко, в імлі, на горі
Стоять, нахилилися верби старі.

«Люблю я, хлопче, вроду твою,
Не хочеш по волі, то сили вжию...»
— Ой татку, він близько! Мені боляче!
Король той тягне мене за плече!

А батько ще швидше... Схопив його жах,
І стогне у нього синок на руках;
Доїхав додому за кілька хвилин...
В руках уже мертвий лежав його син.

МІНЬЙОНА

Знаєш той край, де гай цитрин цвіте,
Де помаранча золота росте,
Де віс ніжним леготом блакить,
Де тихий мирт і гордий лавр стоїть?
Знаєш той край?

Туди! Туди
З тобою, любий, рада б я піти!

Знаєш той дім, що на колонах дах,
Де так блищать світлиці у світлах,
Де промовляє статуя мені:
Од кого ти терпіла в чужині?
Знаєш той дім?

Туди! Туди
З тобою, друже, рада б я піти!
Знаєш той шпиль, де хмари по землі,
Де мул шукає стежечки в імлі,

І нори ті, де проживає гад,
А з круч і скель співає водоспад?
Знаєш той шпиль?

Туди! Туди

В дорогу нас, мій батечку, пусти.

РИБАЛКА

Вода шумить, вода бурлить;
Рибалка повен дум,
Закинув вудку і сидить,
Дивіться сумно в шум.

Сидів, дивився довгий час...
Враз розійшлась вода,
А з хвилі вирнула нараз
Русалка молода.

І сумно мовила вона:
«Чом вабиш ти мій рід
Людською хитрістю зо дна
В жаркий пекельний світ?
Якби ти знав, як рибиці тій
Приємно у воді,
Ти й сам туди б зійшов, як стій.
Одужав би тоді.

Чи ж сонце й місяць з вишини
Не люблять моря хвиль?
Чи не вертаються ж вони
Ще кращими звідціль?

Тебе ж не вабить ця блакить,
Ця люба голубінь?
Ні власні очі — йти спочить
У росяну глибінь?»

Вода шумить, вода бурлить,
Так пеститься до ніг,—
А серце тугою в'ялить,
Він чує любки сміх...

Вона співала і тягла...
Не знав він, як, чого —
Схилився в воду,— з того дня
Не бачили його.

БЛОХА
(З Гете)

Жив раз король преславний,
Що мав одну блоху,
І так їй догоджав він,
Як рідному синку.
Кравців понакликав він
Своїх і з чужини,
Пошить блосі сказав він
І мундір і штани.
Блоха міністром стала —
На грудях три зорі;
Сім'я її придбала
Повагу при дворі.

Як розвелися блохи
В достатку та в добрі,
Начухалось не трохи
Все панство при дворі.
Не сміли ті панове
Тягнути бліх на суд,—
А ми, як тільки зловим,
На ніготь — і капут.

ПЕГАС В ЯРМІ

На кінськім ярмарку, в Гаймаркет,
Де можна й іншим чимсь,
 мов крамом, торгувати,
Пригнав голодний раз поет
Коняку муз за гріш продати.

Тут зично гіпокриф заржав,
На дибки став у натовпі народу,
Що з подивом дивився і кричав:
Шляхетний царський кінь, а шкода,
Що зріст його гнучкий

 плюгавить пара крил,—

Найкращій пошті це була б окраса.
Щоправда, незвичайна раса,
Та хто б із ним ганяв під небосхил?
Ніхто не хоче витратись марно.
Нарешті зваживсь орендар.
Хоч крила, каже, і висять задарма,
Та як зв'язать їх чи підтяти гарно,
Тоді конячка повезе й тягар.
За двадцять фунтів можу помінятись!—
Поет на radoщах не став і торгуватись,
Пристав, і квит! Без зайвих слів
Іван додому коника повів.
Шляхетний звір волочить воза,
Йому незвиклий цей чудний тягар,
Він розігнавсь летіти аж до хмар.
Як горде серце гнівом зайнялося —
Кінь край безодні перекинув воза.
«Гаразд,— сказав Іван,— я б воза не довірив
Скаженому коню. Досвідчений мізок!

На завтра маю пасажирів —
То запряжу його з конячками в візок.
Брикунчик вистачить за добру кінську пару,
З роками дикість ця розвіється у хмару».

Спочатку йшло як слід. Бо легкокрилий кінь
Бадьорив крок шкапин, візок летів стрілою.
Та що ж це знов? Брикун зирнув у височінь.
Не звиклий по твердім вистукувать ногою,
Покинув хутко колію коліс
І, вірний силам вищої породи,
Через тини, ставки, через городи
Своє тягло зо шкапами поніс.
Ні повід, ані крик не пхнуть його до шляху,
І пасажирі всі закам'яніли з жаху,
Поки візок розбитий, нетривкий
Спинивсь на кручі, дикій та стрімкій.

«З оцим конем якесь нещастя!—
Сказав Іван, замислившись на мить,—
Невже ж ні на що він не здасться?
Хіба його втихомирить
Плохенька їжа й чорна праця!»
І спробу зроблено. Небавом гарний кінь,
Ще доки три дні пролетіло,
Змарнів і став, як тіль.
«Придумав гарне діло!—
Кричить Іван,— до плуга притягти,
З биком найбільшим брикунця впрягти!»

Сказав — зробив. Смішний той супряг, друзі!
З конем крилатим бик ступає в плузі.
Не радо гриф іде, всі м'язи напинає,
Щоб знов летіти в ясну височінь.
Та ба! сусід помаленьку ступає —
Скоривсь перед биком бундючий Фебів кінь.

І вже, знеможена від плуга й батогів,
Зникає сила із суставів тіла —
Поник у тузі гордий кінь богів,
Нарешті впав — земля застугоніла.

«Проклята твар! — прорвавсь Іванів гнів,
Посинались удари і наруга,—
То ти не здатний навіть і до плуга?
Оце то шельма! Як мене підвів!»

В той час, як тут зганяє злість лиху
Його батіг, проходить по шляху
Юнак веселий мрійною ходою,
Торкає струн легенькою рукою,—
Його ж волосся над ясним чолом
Пов'язкою обвите золотою.
«Куди, земляче, з грифом і з волом? —
Озався він здаля до мужика.—
І віл, і птиця гнуть у парі спину!
Прошу тебе... (та й упряж тут яка!)
Дозволь мені коняку на хвилину,
Я спробую, чи полетить.
Побачиш чудо тут за мить».
Він швидко випріг брикунця
І з усміхом коневі сів на спину.
Як тільки звір почув, що він в руках митця,
З вогнем в очах погнався без упину —
В зубах аж скреготять вудила —
Як цар, як дух, як божа сила,
Немов не те єство, наш кінь розправив крила
І з бурею летить, і грається на вітрі,—
Піднявся над шпильями гір,—
І доки зміг його догнати зір —
Він зник уже в блакитному повітрі.

ЖУРАВЛІ ІБІКА

На боротьбу коляски й пісні,
В Корінф, куди на площі тісній
Зійшлись елліни всіх округ,
Мандрує Ібік, божий друг.
Пісень прекрасне дарування
Од Аполлона він дістав;
З кийком легеньким на змагання
Він з Рєгіума поспішав.

Здалека бачить він на кручі
Акрокорінфу мур дрімучий;
В гай Посейдона по шляху
Вступає в божому страху.
Навколо тиша. Тільки в вирій
Над ним мандрують журавлі,
І тягнеться трикутник сірий
Кудись до теплої землі.

«Вітайте, мої зграї милі!
Пливли ми разом через хвилі,
За добрий знак беру я вас:
Бо чи ж не спільна доля в нас?
Здалека ми йдемо світами
І просим про гостинний дах.
Хай ласка Зевса буде з нами,
Як захист на чужих шляхах!»

І веселіше йде він далі,
Півлісу швидко пробігає,
Аж два убивці вузьку путь
Йому зненацька застають.
Ставати мусить він до міри.
Та хутко мліє сила рук,
Що напинали струни ліри
Й не звикли натягати лук.

Людей, богів співець благає,—
Дарма! Рятунку тут немає!
В порожній лісовій тиші
Ніде не видно ні душі...
«Невже ж отак мені й померти?
Без рідних слів на чужині
З негідних рук діждати смерти?
Хто ж буде месником мені?»

І впав, пробитий булавою...
Тут шелест крил над головою,—
Почув, бо вже очей не звів,
Тривожний клекіт журавлів.
«Тож вас я, птахи, заклинаю,
Коли не вчує чоловік,
На свідків, як я тут конаю!..»
Промовив і заснув навек.

Знайшли небавом голе тіло,
І хоч од ран воно й зчорніло,
В Корінфі його друг впізнав
Ті любі риси, що кохав.
«Отак тебе я зустрічаю,
Кого побачити хотів?
Вже я тебе не повинчаю
Живим вінком за славний спів!»

На Посейдоновому святі
Сумують гості всі по втраті,
Зжахнулася Еллада вся
Над трупом любого співця.
І до притана входять гості;
Схвильований і грізний люд
Од суддів вимагає помсти:
«За вбивство — смерть! Збирайте суд!»

Та де ж той знак, щоб між народом,
Що котиться, подібно водам,
На місці врочистих забав
Злочинця лютого вказав?
Чи на розбійників вгадати?
Чи з заздросців його хто вбив?
Це тільки Геліосу знати,
Що все наземне освітив.

Може, він тут, поміж юрбою,
Іде зухвалою ходою
І вчинком тішиться своїм
В той час, як помста йде за ним?
А може, на порозі храму
Він насміхається з богів,
Чи осьде в театральну браму
З народом увійти посмів?

На лавах юрби незліченні,
Що аж тріщать підпори сцени,
Зі всіх країн зібрались тут
Народи Греції і ждуть.
Шумлять, як море докола,
Будинок натовпом кипить;
Щодалі — ширші їхні кола.
Сягають майже під блакить.

Хто злічить імена народні,
Що тут посходились сьогодні?
З Атен, з Авлійської землі,
Зі Спарти, з Фокії, а ті
Прибули з Азії, з-за моря,
Зі всіх далеких островів —
І прислухаються до хору,
Що вже почав на сцені спів.

Поважний хор, отак щороку,
Розміреним і строгим кроком
На сцену вийшов із-за стін,
Амфітеатр обходить він.
Жінки земні не так ступають!
Цих не зродив дочасний дім!
Вони понад людським витають
І зростом неземним своїм.

Їх чорна одіж без прикраси;
Горить у їх руках безм'ясих
Червоний смолоскипів жар;
Бліді обличчя в цих примар.
А де в людей привітно віє
Волосся буйне — на чолі —
У них гадюки, довгі змії
Здимають животи свої.

Жахливо крутяться, нестримно
З мотивами страшного гімна,
Що прошиває всі серця,
Злочинця в'яже до стільця.
Дурманить і п'янить без міри
Той спів Еріній голосний,
Не терпить він мелодій ліри,
А жалить, як отрута змії.

«Блаженний той, хто без провини
Зберігся, мов душа дитини!
Бо не зазнає він страху
Од нас на життєвім шляху.
Та горе вбивцям тим проклятим,
Що поховались, мов кроти!
За ними ми йдемо по п'ятах —
Жахливе плем'я темноти.

Вони втекти від нас не в силі,
На те ж ми духи прудкокрилі;
І наш аркан їх звалить з ніг,
Зупинить їх відважний біг.
Їх бачать наші гострі очі,
Нема в нас вух на зойкіт мук,—
Заженемо їх в царство ночі
Та й там не випустимо з рук!»

Отак пройшов їх хор довкола,
Юрба смертельно похолола,
І цілий дім як занімів,
Неначе бог сюди злетів.
І знов з повагою святою
Обходять сцену мовчазну
І хмуро-грізною ходою
Заходять знову за стіну.

На грані правди і облуди
Тремтять сумнівом кожні груди,
Послушні силі тій страшній,
Що судить злочин потайний.
Та сила темна, недослідна
Звиває там клубок життя,
До чулих серць вона привітна,
Хоч і біжить од світла дня.

І враз на лаві щонайвищій,
Серед юрби, чийсь голос кличе:
«Глянь, Тимофею! угорі —
Не Ібікові журавлі?»
І раптом небо потемніло,
А над театром, верх голів,
Мов чорна хмара, пролетіла
Численна згря журавлів.

«Що, Ібікові?» — Ім'я любе
Новим жалем торкнуло груди.
Між людьми хутко пронеслось:
«Про Ібіка сказав там хтось?
Про нашого співця тут мова,
Що впав од лютих розбишак?
Що він сказав? Що це за слово?
І в журавлях тих — що за знак?»

Що раз, то дужчий крик лунає
І блискавкою прошибає
Усі серця: «Глядіть! Це слід,
Це сила лютих Евменід!
Це крик поетової крові,
Убивця сам себе зв'язав.
Хапайте того, хто промовив,
Й того, до кого він сказав!»

А той би хтів у грудях знову
Сховати висказане слово,—
Дарма! Обличчя, мов стіна,
Вказало хутко, де вина.
До суддів тягнуть їх юрбою,—
На сцені вже зробили суд,—
І, влучені стрілою-мстою,
Убивці злочин визнають.

КАССАНДРА

Гомін, гімни в залах Трої,
Рокіт струн і шум забав;
Веселились там герої,
Доки замок їх не впав.
Спочивають їх долоні
Од борні, кривавих бід,
Бо на Пріамовій доні
Оженивсь герой Пелід.

І з лавровими вінками
Йде врочиста низка пар
У святі високі храми,
Під Тимбрійського віктар.
Вулицями буйні герці,—
З гамом котиться юрба,
Лиш в однім зболілім серці
Не розвіялась журба.

То Кассандра ходить тихо
Од надмірного жалю,
Геть обходить шум і втіху
В Аполлоновім гаю.
І в гущавину зелену
Од весілля відійшла,
І зірвала там свячену
Стрічку з віщого чола.

«Всі веселі, все радіє,
Щастям повні всі серця,
І батькам старим надія,
І сестра йде до вінця.
Тільки я сумна й понура,
Бо твереза кожну мить,
Бачу, як над рідним муром
Горе крилами шумить.

Бачу смолоскип, що сяє
Не в Гіменових руках,
Дим до хмари підлітає —
То ж не дим на вівтарях.
Бачу втіху свята цього,
Але дух відушій мій
Чує крок лихого бога,
Що розірве все як стій.

Засміють мій плач веселі,
З мого горя людям глум.
Тож одна в німі пустелі
Понесу сердечний сум.
Од щасливих я далеко,
Біля них мій смуток — сміх!
Боже, честь мені нелегку
Дав ти з рук скупих своїх!

Нащо з цим знанням таємним
Ти жбурнув мене сюди,
В місто це, де вічно темним
Важко слів мені знайти?
Нащо дав мені дізнатись
Те, що годі одвернуть?
Неминуче ж мусить статись,
І жахливе мусить бути!

Чи ж не краще жить в омані
І не бачить певних бід?
Бо життя — в однім незнанні,
А знання — це смерть і гріб.
Що очам незрячим дав ти,
Геть! Воно криваве все,—
Тягаря страшної правди
Смертне серце не знесе.

Темні дні верни колишні
І веселу злуду мрій!
Я пісні забула втішні,
Відколи я — голос твій.
Дав ти час мені майбутній,
Ти відняв сучасний чар;
Одбери назад облудний,
Невеселий божий дар!

Я ж косу свою дівочу
Не квітчаю до зорі
З того часу, як пророчу
На скорботнім вівтарі.
Знаю тільки страх і болі,
Я оплакую всі дні —
Мир країни дорогої,
Щастя любії рідні.

Скрізь утіха, де погляну,
Всі кохаються, живуть,
Тільки я од горя в'яну,
Тільки в мене скорбна груди.
Не для мене травень, квіти,
Бо й весна моя сумна.
Хто ж буде життю радіти,
Як зглибить його до дна.

Щасливіша Поліксена,
Що, мов п'яна од вина,
За найкращого елліна
Вийде заміж цього дня.
Гордо груди їй хвилюють
Радощі, чужі мені;
О боги! вона не чує
заздроців до вас і в сні.

Бачу й я свого друга,
Що душа за ним болить,
В нього погляд — вічна туга —
Серце спрагою в'ялить.
Він для мене — краща пара
І повів би в рідний дім,
Та стоїть страшна примара
Поміж мною і між ним.

Тіні шле мені з туману
Прозерпіна з-під землі,
Де не піду, де не стану —
Всюди духи при мені,
Тут, де граються щасливі,
Закрутився натовп їх,
Скрізь ті привиди жахливі,—
Я з-за них не бачу втіх.

Гострі погляди криваві,
Кров на вбивчому мечу;
Бачу все немов наяві,—
Не сховаюсь, не втечу,
Не одверну те, що знаю,—
Все я бачу і мовчу,—
В чужині сама сконаю
На блискучому мечу».

Це слова її лунають,—
Цить! — то кроки перших бід
З брами храму долітають,—
Вже мерцем лежить Тетід!
Еріс розплела гадюки,
Повтікали всі боги,
А на Іліон, мов круки,
Чорні хмари налягли.

ПОЛОНІНСЬКИЙ СТІЛЕЦЬ

«Синку! Попасеш ягняток,
Що, покірні та слабі,
Люблять над струмком гуляти
І скубти собі в траві?»—
«Ні, пусти вже, рідна мати,
В верховину полювати!»

«Може, підеш із ріжечком
В лісі череду водить?
Так приємно згук дзвіночків
По діброві гомонить».—
«Мамо, мамо! Я полину
Погуляти в полонину!»

«Будеш квітоньки веселі
Поливати на грядках?
Їх нема на голій скелі;
Дико в диких тих верхах!»—
«Хай цвітуть собі здорові,
Ти ж пусти мене на лови!»

І пішов юнак із дому
Полювати в темний бір;
Незважаючи на втому,
Він загнався в нетрі гір.
Перед ним на скруті скелі
Промайнула тінь газелі.

Через кручі голобокі
Між безодень і проваль
Карколомні, легкі скоки
Понесли газелю вдаль.
Та за нею він, упертий,
Вже женеться з луком смерті.

Ось на шпиль якийсь високо
Перескочила вона,—
Загубило стежку око,—
Далі — круча, стромина...
Певна смерть чатує знизу,
А стрілецький лук поблизу.

Тужним поглядом благає
Жертва злого юнака,
Та дарма! Вже натягає
Лука молода рука...
Раптом з темної щілини
Вирнув геній полонини.

Звіра дужою рукою
Захистив і мовив так:
«Нащо аж сюди з собою
Ти приніс і смерть і жах?
Місця на землі багато —
Що ж ти гониш моє стадо?»

ПОДІЛ ЗЕМЛІ

— Беріть цей світ! — гукнув Зевес із неба
До всіх людей,— він буде ваш, беріть!
Я кожному даю, кому що треба.
Тож по-братерськи поділіть!

Хто руки мав, метнувся враз до долі,
Старі й малі заходилися скрізь:
Рільник узяв собі плоди на полі,
Мисливець десь подався в ліс.

Купець набив комори й обороги,
Абат налив коштовного вина,
Король рогачки ставить на дороги,
— Моя,— сказав він,— данина.

Пізенько вже, як поділ закінчили,
Прийшов поет, що здалеку прибрів:
На світі все вже інші захопили,
Вже мало все своїх панів.

— Невже ж з-поміж усіх мене одного
Забув ти, боже? Я ж твій вірний син!—
Жалівся він перед престолом бога
З поклоном низьким, доземним.

— Тебе пісні в країну мрій носили,
Не нарікай на волю тут мою!
А де ж ти був, як землю ми ділили?
— Я був,— сказав поет,— в раю.

Я бачив там ясне твоє обличчя,
Небесний спів зачарував мене;
Я здививсь на небо таємниче
І втратив тут своє земне!

— Ну що ж? Тебе вже нічим наділити,
Жнива, мисливство, площі — не мої.
А хочеш ти зі мною в небі жити —
До мене вільний буде вступ тобі.

ПІСНЯ ПРО ДЗВІН

Vivos voco,
mortuos plango,
fulgura frango.

Форма глиняна, червона
В землю вкопана стоїть.
Нині мусим вилить дзвона!
Гей, челядники, не спіть!
 З лоба гарячє
 Піт нехай тече,—
Діло майстра славним робить;
А талан із неба сходить.
Поважний труд,
 що ми почали,
Хай слово поведе живе;
Бо в парі з мудрими річами
Робота весело пливе.
Отож уважно поміркуєм,
Що з кволих сил повстане тут;
Бо ми недбальців не шануєм,
Що свого діла не збагнуть.
На те ж бо й розум ми дістали,
І вся оздоба в цім людська,
Що ми на серці відчували,
Чи робить добре щось рука.
Дайте хутко дров соснових,
Підкладіть сухих на спід!
Сперте полум'я готове
В горно вдарити як слід.
 Приготуйте мідь,
 Олива візьміть,—
Заваріть хорошу страву,
Хай поллється стоп на славу!

І ось у розкоші дівочій,
З чарівним станом неземним,
Несміливо спустивши очі,
Стоїть красуня перед ним.
Тут невимовна вкралась туга
В юнацьке серце; ходить сам,—
З очей сльоза, за нею друга,—
Чужий він став товаришам,
За нею нишком він блукає,
Щасливий на її привіт,
Він на віночок їй збирає
На луках щонайкращий цвіт.
Солодка туго! Ніжна мріє!
Кохання першого краса!
Як серце щастям променіє,
Очам відверті небеса!
О, чом повік не зеленіє
Весна кохання і надії?

Скільки бріжок забуріло!
Дротик я вмочу на мить;
Якби скло на ньому сіло,
То вже можна буде й лить.

А тепер скоріш
Пробуйте суміш,—
Чи крихке з м'яким спливлося
І на добрий знак злилося.

Бо де могутня, вічна сила
Крихке з податливим злучила,
То там чарівний вийде згук,
Тому ж обдумай ще до шлюбу,
Чи серцю з іншим серцем любо.
Бо мить утіхи — вічність мук.

Блиск вінків так любо грає,
На волоссю ніжних пар,
Як до шлюбу закликає
Дзвін веселий під вівтар.
Ах, таким найкращим святом
Закінчиться мій життя,
А з вінком загине раптом
Гарний сон без вороття.

Хай пристрасть пройде,
Любов застається!
Як цвіт опадє
Хай овоч налється!
Муж мусить по тім
В життя йти вороже,—
Працює, як може,
Звивається, садить,
Мудрує і радить,
До всього змагає,
За щастям ганяє.

І ось — полилися багатства коштовні,—
Набиті комори і засіки повні,
Зростають будівлі, вже ширшає дім.

Панує вдома
Хазяйка невтомна —
Дітей своїх мати,
Сповняє всі ролі
В родинному колі:
Навчає дівчаток,
Спинає хлоп'яток,
Працює без тями
Своїми руками,—
Порядком своїм
Збагачує дім.

І в скрині пахучі складає пожитки,
Пряде під куделею нитку до нитки,
Ховає в комоду, вже повну добром,
Гладесеньку вовну, тонесенький льон,—
Всьому надає вона блиск у господі

Й не знає годі.
А батько веселий стає
Під віконцем високої кривлі,
Перелічує щастя своє;
Бачить будівлі, скирти, як гори,
Повні обори, клуні й комори,
І шпихлір його туго набито,
А на полі хвилюється жито,—
І гордо він каже собі:

Міцно, мов ґрунт землі,
Наперекір судьбі
Стали скарби мої!
Та на долі зрадну карту
Нам надіятись не варто,
Бо нещастя швидко йде.

А тепер пора почати,
Гарно визубрився злім,
Доки буде стоп стікати,
Ми молитву згомонім.
Крани одкрутім;
Бог боронить дім.
Вогневими жолобками
Потекла течінь до ями.
Вогонь людині — благодать,
Коли в руках його тримать;
Всі силу творчості свою
Ми всі завдячуєм вогню.
Але страшна небесна міць,
Як раптом вирветься з границь

І піде власними шляхами
Свавільний син природи-мами.

Горе, як він скине з шиї
Свої пута, ланцюги
І пожежею покриє
Забудовані шляхи!—
Бо не любі тій стихії
Твори нашої руки.
Із-за хмари
Серед ночі
Дощ хлюпоче,—
Без розбору з-поза хмар
Блиск! Удар!
Чуєш, як голосить з вежі
Дзвін пожежі.
Ніби кров,
Небо тліє;
То не ясний день зійшов!
Червоніє над селом
Дим стовпом!
Вогневими валунами
Вже вогонь поміж домами
Навперейми йде з вітрами;
Неначе з пекла сипле жахом,
Все горить, сідає прахом,
Крокви скачуть, дах тріскоче;
Діти плачуть, скло брязкоче!
Ричуть звірі
На подвір'ї,
Все біжить, спішить, тікає;
Ніч, мов ясний день, палає.
Сотні рук біля роботи,
Навзаводи!
З рук до рук відро гуляє,
Ллються води, водограї:

З ревом буря набігає,
З тріскотом, як лютий звір,
Проривається в шпихлір
І з вогнем шукає їжі,
Крізь шпаринку впала в збіжжя,
Наче їй схопити треба
Диким виром землю всю,—
Спопелити всю красу —
Виростає аж під небо,
Наче змії!
Тут людина без надій
Вищій силі уступає --
Подив, жах її проймає,
Як її палає твір.

Де був двір —
Пожарище,
Виє вихор, вітер свище,--
В порожнечі чорних дір
Сумно дивляться з-за хмари,
Мов примари,
Очі зір.
Чоловік
Ще хвилинку
На домівку
Кине поглядом з-під вік,
І знов бадьоро на мандрівку.
Не все забрала лють вогню;
Розраду має він по згубі:
Перелічив голівки любі —
І бачить всю свою сім'ю.

Вже течінь пішла в підземне,
Повна стопу форма вся;
Як покаже світло денне
Працю справного митця?

Може, кепський сплав
Форму розламав?

Може, й нам під час надії
Доля зла нещастя гріє?

Ми в лоно матері-землиці
З довір'я працю кладемо,
Сіяч кладе своє зерно
І сподівається сториці,
Як зійде знов колись воно.
Ще кращий плід в земну утробу
Людина, плачучи, кладе
Із вірою, що й він із гробу
На кращу долю процвіте.

Довго стогне
Тужний тон,
Дзвонять дзвони
Похорон.

Проводжають сумно від порогу
Мандрівця в останню вже дорогу.

Ах, та це ж дружину милу,
Щиру матінку, в могилу
Вирвав князь підземних тінів
Чоловікові з обіймів,
З-між юрби дрібних дітей,
Що вона йому зродила,
Соком, молоком грудей
Згодувала і зростила.
Рветься ниточка тоненька,
Що зв'язком для них була,—
Ах, навіки рідна ненька
В царство тінів одійшла!
Не вартує щастя діток
Вірна матері душа.
Без любові в дім сиріток
Зайде мачуха — чужа.

Доки прохолоне криця,
Працю кидайте важку,
Як в листках гуляє птиця,
Так гуляйте й ви в садку!
 Блисло сяйво зір,
 Вийшли всі надвір,—
Челядь вільна від роботи,
Тільки в майстра все турботи.
В лісі дикому й густому,
Незважаючи на втому,
Мандрівець іде додому.

З меком вівці йдуть із поля
І худоби
Череда широколобі
Повертають,
Риком стайні наповняють.
Важко вліз
В отвір брами
Навантажений снопами
Довгий віз:
На снопах лежить вінок
Із квіток,
А женці — весела молодь —
Йде в танок.

Площа втихла вже й осліпла;
А в хатах навколо світла
Позбиралася родина.
З рипом брама зачинилась.
Пітьма землю
Покриває.
Та людей не налякає
Ніч і сон,
Як лихий з ножем гуляє;
Спокій міста береже закон.

Благодатний наш порядку,
Сину неба, що, як батько,
Вільно громадян гуртуєш
Сильні города будуєш,
Дикунів з печер пустелі
Кличеш в селища веселі.
Входиш у людські хатини,
М'якшиш норови людини,
Всіх ведеш у спілку тісну,
Учиш нас любити отчизну!
Ворушаться пильні руки,
В спілці всі — товариші,
Їх палкі, веселі рухи
Одкривають сили всі.
В згоді майстер і челядник,
Кожний гордий тим, що єсть;
Воля люду і порядок
Бережуть народну честь.
Праця —
 громадян оздоба,
Благодать —
 оплата мук;
Хай з князями їх шаноба!
Нас прославить праця рук.
 Мир народу,
 Люба згодо!
 Довго, довго
Пробуйте в місті цім!
Хай не буде й дня такого.
Щоб військові дикі орди
Тихі доли ці топтали.
Й ясне небо,
Що на нім хмарки веселі
Мерехтять,
Запалало від пожежі
Наших супокійних хат!

Розберіть тепер землянку!
Одслужила вже свій час;
Ми побачим наостанку,
Чи хороший дзвін у нас;
 Молот підіймай,
 Форму розламай!
Щоби дзвоніві вродитись,
Форма мусить роздробитись.

Одному майстрові годиться
Розбити форму в слухний час;
Та лихо,
 як гаряча криця,
Завчасно вирветься од нас!
Скаженим грюкотом і крахом
Розтרוщить цей трухлявий дім
І понесе свавільним шляхом,
Як з пащі пекла, смертний грім.
Бо де панує дика сила,
Там путнього не буде діла;
Де маса звільниться сама,
То там добробуту нема.
Біда, коли в містах поволі
Набравсь горючий матер'ял,
Народ порве ланцюг неволі
І вхопить сам за самопал.
В руках бунтарного народу
Завіє звіром дикий дзвін,
І, замість кликати до згоди,
Покличе до насильства він.

Вільність і рівність! — чути всюди;
Громадянин схопив за кріс,
По городах повстали люди,
І горлорізи бродять скрізь.

Жінки скажені, мов гієни,
З грудей ворожих серце рвуть,
Ще доки ворог той загине,—
І жахом жарт собі ведуть.
Нема вже святощів ні в чому,
Толочить все зухвалий крок,
І добрий поступивсь лихому,—
На волі пристрасть і порок.
Жахлива річ збудити лева,
А ще страшніший тигрів зуб,
Та річ понад усіх жахлива —
Людина — мрійний душоуб.
О горе тим, що ще сліпому
Дають небесний світ носити!
Він не світитиме нікому,—
Міста і села спопелить.
Дзвона вилито чарівно,
Втіху бог нам дав згори!
Мов зоря він гладко й рівно
Вилупляється з кори.
 З вушка аж до крис
 Грає сонця блиск;
І печатка герба сяє,
Досвід майстра вихваляє.
Ходіть, ходіть!
Ставайте в коло всі юрбою,
Ми дзвін охрестимо водою!
Його ви «Згодою» назвіть.
До згоди та на щирі раду
Нехай скликає він усю громаду.
Нехай сповняє до кінця
Задуму власного творця:
Нехай з низин життя земного
Він підніметься під блакить,
Сусідом грому голосного
З небесним світом гуторить.

Хай буде голосом від бога,
Як зір громада золота,
Що прославляє майстра свого
І водить вінчані літа.
Хай завжди лиш про вічні справи
Говорить металевий рот,
Нехай веде серця до слави
І до незміряних висот.
Хай дасть язик безмовній долі,
Хоч сам без серця, без чуття,—
Нехай товаришить на волі
Змінливо-злудній грі життя.
І як той звук, що то лунає
і завмирає вдалині,
Хай каже нам, що все минає,
Що все проходить на землі.
А тепер гуртом щосили
Потягнімо вгору дзвін!
В царство згуків із могили
Переможно вийде він.
Гей, тягніть! тягніть!
Він хитнувся, дрижить!
Хай нам дасть він втіху щиру
Першим покликом: до миру!

Генріх Гейне

Книга пісень

Власні жалі, власні муки
Тут у книжку цю ввілляв я;
Хто цю книжку візьме в руки,
Тому серце показав я.

Г. Гейне

ЮНАЦЬКІ СТРАЖДАННЯ

ПРИМАРИ СНІВ

I.

Я снів колись про любощів огні,
про мирт і резеду в косі шовковій,
солодкі губи та гіркі розмови,
смутих пісень мелодії смутні.

.....

Давно ті сні розтанули в незриме,
розвіялось найкраще з тих уяв,—
зосталось тільки те, що я вливав
бурхливим полум'ям у ніжні рими.

Сирітко-пісне! Й ти розвійся в світ!
Шукай ту мрію, що давно пропала,
і передай, коли б її догнала,
тій легкій тіні легіт — мій привіт.

2.

Ніч на очах лежала,
уста свинець скував...
З німим умом і серцем
в гробі на дні я спав.

Не знаю й сам, як довго
спав я в сирій землі...
Прокинувся, бо в могилу
постукав хтось мені.

«Може, ти встав би, Генріх?
Надходить вічний день,—
мерці вже повставали
для радощів, пісень».

Кохана, як я встану?
В мене ж очей нема,—
Я вилляв їх сльозами,
а в ямах вічна тьма.

«А я зцілю, Генріх,
ніч із очей твоїх,
ти янголів побачиш,
побачиш небо втіх».

Кохана, як я встану?
Ще з серця кров тече,
там, де його вколело
гостре твоє слівце.

«А я до серця, Генріх,
долоню притулю,
загою в серці болі,
втамую кров твою».

Кохана, як я встану?
Кривава й скронь моя,—
як я zostавсь без тебе,
її прострелив я.

«Своїм волоссям, Генріх,
я рану затулю
і вилікую, любий,
головоньку твою».

І так благала щиро,
я витримать не міг,
хотів помалу встати
і впасти їй до ніг...

Та враз відкрились рани,—
знов буйно кров моя
з виска й грудей поллялась,—
і тут прокинувся я.

3.

Лежу і сплю... І в тихім сні
пропав мій біль, мій жаль,—
аж тут з'явилася мені
щонайгарніша з краль.

Вона, мов з мармуру, бліда,
перлистий блиск в очах,—
шовкові коси, мов вода,
спливали по плечах.

Дівча, мов з мармуру, бліде,
так тихо-тихо йшло,
дівча, мов з мармуру, бліде,
на грудь мені лягло.

Як дуже серце б'є моє!
там болю й щастя слід,—
а в кралі серце вже не б'є —
воно — холодний лід.

Хоча й обличчя — білий сніг,
а в серці — лід, не кров,
та рай кохання знаю я
і владарку любов.

Хоча й обличчя — білий сніг,
мої уста бліді —
не бійся любих рук моїх,
ласкава ж я тобі.

Мене обняв холодний лід,
а в серці біль і жаль...
Запіяв півень — сон мій зблід
про найгарнішу з краль.

4.

Я чарами слова з ночі
накликав блідих облич,
а зараз їх рій не хоче
вертатись у вічну ніч.

Забув я з жаху й розпуки
слово — наказувать їм,
і зараз мене ці духи
вже тягнуть у млистий дім.

Вступіться, демони темні!
Лишіть, не тягніть мене!
Нехай мені дні приємні
тут сонце освітить ясне!

Я квітки чарівної всюди
шукатиму ночі й дні,
бо чим же життя моє буде,
коли не кохати її?

Хоч раз її палко обняти,
до серця на пару хвиль,
у щоки й уста цілувати,
відчути блаженний біль.

Хай раз хоч уста її милі
промовлять мені «люблю»,
а потім я піду в тій хвилі
за вами у темну млу.

Рій духів кивнув головою,
згодівсь на благання страшне,—
і ось я, любко, з тобою...
Скажи: кохаєш мене?

П І С Н І

I.

Вранці я встаю й гадаю:
прийдеш цього дня?
Ввечері впаду й ридаю:
знов її нема!..

А вночі в німім одчаю
я не сплю, лежу...
Мрійно, ніби в сні блукаю,
цілий день броджу.

5.

Ти страждань моїх колиско,
домовино юних мрій!
Прощавай, прекрасне місто,
де в могилі спокій мій.

Прощавай, святий пороже,
тут любов моя в тобі:
прощавай, куточку гожий,
де я вперше стрів її!

Якби ми й не зустрічались,
серцевладарко моя,
то ніколи б так не сталося,
що такий нещасний я.

Я благанням не посмів би
турбувать дівочих мрій,
тільки нишком жить хотів би
там, де віє подих твій.

Що ж, як гострими словами
ти женеш мене відціль!
В голові одчай без тями,
в хворім серці лютий біль.

Я потягну на мандрівку
ноги змучені свої
і складу свою голівку
В чужині, в сирій землі.

6.

Постривай, моряче буйний,
в гавань хутко й я піду!
Лиш Європу попрощаю
та й дівчину молоду.

Плинь з очей, кривавий струмку,
з серця хлинь рясніш дощу!
Я кривавими словами
Всі страждання запишу.

Що ж ти, любко, затремтіла
перед кров'ю в перший раз?
Скільки ж літ, блідий, кривавий,
я стояв з тобою враз!

Ти ще знаєш давню пісню
про ту Єву та змію,
що звела колись Адама
диким яблуком в раю?

Лиха всі од яблук завжди!—
Єва смерть принесла теж,
Еріс Трою запалила,—
ти ж вогонь і смерть несеш.

7.

Заглядають замки й скелі
в чистий Рейн, неначе в скло,
а кораблик мій веселий
крає в сонці вод сріблО.

Я дивлюсь на хвилювання,
на забаву хвиль ясних,
нишком давні почування
в грудях родяться сумних.

Хвилі річки ваблять злудно,
посміхаються й мені.
Знаю цю красу облудну!
Ніч і смерть у них на дні.

Зверху втіха, в грудях зрада,
Річка — дівчина моя!
В неї теж така принада,
так всміхається й вона.

8.

Спершу думав я, що бблів
не знесу таких ніяк,
але зніс-таки поволі,—
не питайтесь тільки, як?

9.

Тепер помирімося знову,
ви, любі квіточки!
Почнімо безжурну розмову,
радіймо, як діточки.

Трояндо з рожевим личком,
ти, біла конвалія,
і ти, семип'ятний гвоздичку,
і ти, незабудко моя.

Єднайтеся всі зо мною,
бо всіх я вас люблю,—
лише з резедою злою
до спілки не вступлю.

РОМАНСИ

ГРЕНАДЕРИ

До Франції два гренадери йшли,
Що в Росії були в неволі,
А як у німецькі квартири прийшли,
Схилили тут голови кволі.

Обидва почули тут вістку сумну,
Що Франція впала на полі,—
Розбито, розтрощено силу страшну,
А сам імператор в неволі.

Заплакали два гренадери сумні,
Як звістка настигла погана,—
Один з них промовив: «Як гірко мені,
Горить моя давняя рана».

А другий так каже:

«Я пісню скінчив,
Хотів би з тобою умерти,
Та дома я жінку і діток лишив,
Що ждуть десь голодної смерти.

А що мені тут до дітей і жони?
Я прагну кращої долі;
Хай у жебри йдуть, як голодні вони,—
Бо мій імператор в неволі.

Одну мені просьбу, друже, вволи:
Якщо я тут сконаю,
До Франції трупа мого візьми,
Сховай у французьким краю.

На серце мені поклади медаль,
Що маю її за відвагу,
До рук рушницю в труну подай
Та й прив'яжи мені шпагу.

Так буду лежати я, вірний солдат,
В могилі, як варта остання,
Аж поки не вчую ревіння гармат,
І тупіт, і коней іржання.

То сам імператор проїде мій гріб,
І зброя буде бряжчати,
Тоді-то я в зброї покину свій гріб,
Імператора знов захищати».

ЗВІСТКА

Мій джуро, встань, сідай мерщій,
і миттю на коня!
Жени чимдуж крізь поле і ліс
до замка короля.

Залізь до стайні й підожди,
аж конюх надійде,—
Спитай, яку Дункан дочку
в заміжжя оддає?

Якщо «чорняву» — скаже він,
то хутко звістку дай,
а як «русяву» — скаже він,
не дуже поспішай.

Раніш до лимаря зайди,
мотузку там купи,—
і мовчки їдь, помалу їдь,
вези її сюди.

З циклу
«Повернення на батьківщину»

I.

Не знаю, чого та й від чого
такий на серці сум,
що казка з часу старого
мені не сходить із дум.

В повітрі холод і тіні,
так тихо Рейн дзюрчить,
вгорі в вечірнім промінні
вершок гори блищить.

Сидить на шпилі крутому
красуня чарівна
в намистечку золотому
і чеше косу вона.

Гребінчик золотом сяє,
бринить її дивний спів,
ця пісня чарівна має
потужний такий мотив.

Плавця у човні веселім
схопив невгамовний біль;
забув він підводні скелі,
він дивиться тільки на шпиль.

Гадаю, що хвиля покрила,
нарешті, плавця й човна,
а це Льореляй зробила
і пісня чарівна.

2.

Чогось так серце тужить,
хоч весело світить май;
я став, зіпершись до липи,
на башти старої край.

Внизу вода блакитна,
то тихий під містом рів,
пливе в човенці хлопець,
він вудить і насвистує спів.

По той бік привітно мріють
сади й огороди скрізь,
дрібненькі воли та люди,
і дачі, і луки, й ліс.

Дівки полотна білять,
забави в траві ведуть;
а млин діамантами сипле,
здаєка колеса гудуть.

На сірій вежі старезній
вартівня-будка стоїть,
там вояк в червонім жупані
вартує біля воріт.

Рушницею грається вояк,
залізом на сонці мигне,
бере на плече й салютує,—
коли б він застрелив мене!

3.

Блукаю в гаї й ридаю,
а дрозд на гілці сидить,
пурхає й гарно співає:
та що ж тебе болить?

Сестричка-ластівка, серце,
розкаже тобі мій біль,
бо звилла вона кубельце
над любки вікном собі.

6.

Рибалонько вродлива,
човен на берег звертай,
сядь біля мене поруч
і білу ручку дай!

До серця схили головку,
не бійся, красо моя,
ти ж морю довіряєш
човничок свій щодня.

А в мене серце — море,
хвилює, б'є, шумить,
і скарб коштовних перлів
на дні його лежить.

7.

Вже вирнув місяць-мрійник,
і хвилі мерехтять;
тримаю кохану в обіймах,
а наші серця тремтять.

В обіймах чудо-вроди
любо в піску лежать;
не вслухайся в вітер та в води!
Чом руки твої дрижать?

«Таж це не вітер говоре,
то пісня дівчат морських,—
це сестри мої, що море
колись проковтнуло їх».

8.

Ось вихор надяга штани,
а води — шаровари білі.
Періщить хвилі з усії снаги,
що стогнуть, ревуть озвірілі.

З брудних небес дощі шумлять,
шумлять краплисті зливи,
неначе хочуть ніч заллять,
втопити в море сиве.

До щогли вчепилась чайка сумна,
голосить, кричить в одчаї,
і крильми лопоче, — комусь вона
нещастя провіщає.

9.

До танцю буря свище,
шумить, гуде сильніш;
гей, як плига кораблик
в веселу й буйну ніч!

Живі водянїї гори
в морі хребти підняли;
тут чорна безодня зітхає,
там сунуть білі вали.

Прокльони, блювання й моління
лунають зі всіх кают,
до щогли вчепивсь я й гадаю:
«Чому я не дома, а тут!»

10.

Вечірній час надходе,
і море в імлу вдяглось;
таємно рокочуть води»
щось біле з хвиль підвелось.

Русалка вирнула з хвилі,
зі мною сидить на піску,
а білі перса пробрили
серпанкову одіж тонку.

Мене обняла русалка
так міцно, що в серці біль.
Ти тиснеш занадто палко,
вродлива німфо з хвиль.

«Того тебе тисну, хлопче,
в обіймах, що ти палкий,
бо серце зогрітись хоче,
а вечір холодний такий».

А місяць, щораз блідіший,
лє з хмари свою світиль,
твій погляд щораз вогкіший,
вродлива німфо з хвиль.

«Мій зір не вогкий од горя,
не плачуть очі мої,
а в них, як я вийшла з моря,
зостались краплинки дві».

Чайки ридають криком,
на морі грізний вий;
чом серце так б'ється дико,
вродлива німфо з хвиль?

«Те серце невгамовне
так б'ється, навісне,
бо любить тебе невимовно,
кохане створіння земне».

11.

Як ранком повз твого дому
доводиться йти мені,
зрадію, дитинко люба,
як бачу тебе в вікні.

Твої чорнобриві очі
стежать за мною тоді:
о, хто ти, хворий чужинче,
і що бракує тобі?

Я єсть поет німецький,
в Німеччині знають мене,
хто згадує ймення найкращі,
той, певне, й моє спом'яне.

А біль мій, дитинко, мають
багато в німецькім краю;
хто згадує муки найгірші,
той, певне, згадає й мою.

12.

На обрію далекім
встають, мов образ у склі,
старинні вежі міста,
сповиті в вечірній млі.

Кружавить вогкий вітер
сивавий шлях у воді,
тужливим тактом веслує
весляр у моїм човні.

Ще раз підвелосся сонце
і вказує на землі
те місце, де я втратив
щонайдорожче мені.

Фрідріх Геббель

ДИТИНА НАД КРИНИЦЕЮ

(Переспів)

Дитина прокинулась!

Нянько, вставай,
А нянька — й не ворухнеться.
Сонце сміється, співає гай,—
На луках стадо пасеться.

Нянько, прокинься!

Дитина встає!
Виходить надвір — без няні,—
Біжить до криниці... на стежці стає,
Зриває квіти весняні.

Щось няньці сниться, бо солодко спить
І не розплющує ока.
А біля криниці — дитина стоїть...
Нянько! Криниця глибока!

Цямрина низенька,— прокинься, стара!
Біжи, одверни пригоду!
Дитині набридла звичайна гра —
Дитина дивиться в воду.

Дитина нагнулась, не чує біди
І бачить веселе обличчя;
Голівка русява сміється з води,
Вітає дитину і кличе.

Дитина махає: сюди! сюди!
Ляля! Вилазь на цямрину!
А тіль і собі киває з води:
Дитинко, ходи у долину!

Дитина зробила рішучий рух...
(Нянько! Ти спиш іще й досі?)
Аж раптом випали квіти із рук —
Зникло лице і волосся!

Чарівний образ — як не бував —
Затремтіли скалки на водичі —
Дитина здригнулась — страх обняв —
І миттю геть од криниці!

Альмерс Герман

МАТРОС ІЗ ГАЛЛІГ

«Пустіть, капітане, додому хоч раз,
Не пустите зараз, покину я вас
І втечу додому, до Галліг.
Вже третій рік на чужині минув;
Відколи я в вас, то ще дома не був
Ні разу в любимому Галліг!»

«Ні, хлопче! Даремно просишся ти!
Ще раз попливеш зі мною в світи,
Аж потім поїдеш до Галліг.
Одне лишень, хлопче, дивує мене:
Чого тобі йти в непривітне, сумне,
В те самотне й маленьке Галліг?»

«О ні, капітане! Скажу я на те,
Ніде так любо весна не цвіте,
Як в рідному нашому Галліг.
Там журиться жінка, там двійко дітей...
Я довго не бачив їх милих очей
І своєї хатинки в Галліг».

«Послухай, мій любий,— слухай лишень:
Два роки сьогодні, як грізний день
 Прошумів над нещасним Галліг;
Повідь розмила високі вали,
І хвилі моря цілком залили,
 Знесли й затопили Галліг.

Сьогодні два роки... Не йди, бо дарма!
Ні діток, ні жінки твоєї нема,
 Бо всі потопилися в Галліг —
Не вірнуло, друже, нічого з води,
Бо повідь знесла і хати, і сади...
 Що ж тобі діяти в Галліг?»

«Чого ж ви мовчали аж досі про се?
Горе моє! Я втратив усе,
 Що було любого в Галліг.
Ви питаєте ще, що робити мені?
Я хочу померти отам на дні,
 Де зникло містечко Галліг!»

Йоганнес-Р. Бехер

РОЗКЛАД

1.

Наші тіла вже тлінні,
Нас похоронить хор:
Ми — вечори замріяні,
Зариті під морем бур.

Кров гаряча засохла,
Сукровиця стекла...

Рот, слух, око вкривають —
Тьма, сон, вітер, земля.

Червів ліниво бурих
Вузько скручений хід.
Грюкіт. Рокоти бурі
З довгих кривавих повік.

...«Хто ж я? Розбитий підмурок?
Колона сумна, мовчазна?
Дерево смутку понуре,
Що дивиться з кручі до дна?»

Запах падла солодкавий
Сповнив голову, простір, день...
Квіти, шелест у травах, —
Птиці — джерела пісень...

«Так — зогнилий пень...»
Шкапи стогін і хрип.
Під мигтючим бігом небес
Раптом жахливий крик.

Бубон. Труба. Тромбон.
Грім. Дикого полум'я сніп...
Литаври. Ударний тон.
Дріб барабанів. Гріб...

2.

Світе, тобі життя своє
З довір'ям дав я до рук...
І тіло бідне — ось гниє,
Але ж отчизну бачить дух.
Наче ти сном бережеш мене,
Руки сплять і рот.
Білий дню, ти рвеш мене
Знов на сотні турбот.

Де ж той вихід, порятунок?
Сліпну... біль... дурман...
Ах! Що жоден поцілунок
Вже не зцілить ран!
Що не знайду, де той вихід...
Тут моя вина:
Повідь. Кров. Пожежі вихор.
Розпач і ганьба!

Дню, терпкий ти гірш од сліз!
Ніч, порай мене!
Бруд, каліцтво, зрив, розріз —
Ложе крижане...
Хай далеко мертвий мир!
Смерте, геть! не стій!
Ти розквітни сяйвом зір,
Рідний краю мій!

3.

Стану колись при дорозі один,
Замислений рухом міських машин,
Обвіяний вітром весни золотим
І матовим світлом крізь льот хмарин.
Замріяні постаті, в білому всі,
Торкатись рук моїх будуть,
А в небі, в повній красі
Одчиниться брама чуда.

Луки, діброви вгору попливуть.
Покояться води. Мости.
Скелепіння. Широкі річки потечуть.
І гір голубі хребти.
Гуркіт червоний зроста і зроста.
Потвори. Землею плюють.
Паща роззявлена — сонце в устах.
Повстання, регіт, крик і лють.

Затьміння. Навколо різня.
Щоб кров'ю земля впилась...
Коли ж ми діждем судного дня?
Хутко чи, може, ще час?
Коли залунає фанфари гнів,
Коли ті моря заревуть?
З багнів і хащ, з могил і тернів
Прокинеться сонний люд?

Курт Гейніке

СПІВ

В мені синіє небо,
я землю несу,
несу любов,
себе, і красу,
і втіху несу.

Сонце служить мені,
сходить зерно,
і вічне джерело тече
по клубах землі.

Вставай, вставай!
Радісне серце всесвіту всього!
Так, я людина в вічних обіймах буття.
Таємниця блаженна відкрилась —
я виллявсь в себе самого
і на величних блакитних крилах
назустріч сонцю лечу!

Коли даль упаде в мою душу,
то солодко леться пісня моя,
і я чую,
без краю,
що вже не самотній я.

Ти так близько до мене,
брате-людино,
а простір, що звис
 понад нами дугою,
єднає наш сон,
як небесне обличчя високо
випинається ген понад нами
і громом простір наших думок
падає на наші подібні розмови...

Єдина туга,
брате-людино,
згинає в широкий лук
коло обіймів рук!

Будемо всміхатись,
друже-людино,
в темну долину
братів-людей!
мов душа померлого місяця,
що спить свій сон
над землею
чистим сріблом.

З російської

Костянтин Бальмонт

* * *

Я не знаю мудрості, ні величних слів,
Тільки перебіжності я вкладаю в спів.
В кожній перебіжності бачу я світи,
Повні непостійної, райської краси.
Не кленіть ви, мудрії, пісеньку мою!
Я ж бо тільки хмаронька з відблиском огню.
Я ж бо тільки хмаронька,— бачите, пливу,
Кличу тільки мрійників, казкою живу.

Бальмонт

Запитався я в вільного вітру:
Що робити, щоб стать молодим?
Відповів мені, граючи, вітер:
Будь легеньким, як вітер, як дим.

Я спитався в могутнього моря:
В чім святі заповіді життя?
Відповіло, співаючи, море:
Будь співочим і смілим, як я.

Я спитався в високого сонця:
Як ясніш спалахнуть од зорі?
Ні слівця не відмовило сонце,
А душа моя вчула: гори!

* * *

Над безоднею моря нагнулася скеля з гори,
А під нею щодня б'ються хвилі нестримні юрбою,
Гріє спека каміння її і цілують вітри,
Але вічно німує вона, оповита журбою.

Білосніжна хмаринка майне і розтане на ній,
Прощебече над нею пташин пролітаюча згряя,
Замигоче, засяє за морем зоря золотая,
І зажевріє небо вгорі міріадами синіх огнів.
Та не чує, не бачить вона і не гляне до неба,
А як хвилі сильніше напруть, що аж море зітхне,
Мов шепоче вона, ледве чутно:

«Не треба... не треба...»
«Придушть хвилювання своє... Не будіть ви мене...»

* * *

Пташечко маленька, пташечко в гаю!
Що мені співаєш? Правду чи брехню?
«Я співаю, зрадний, правду, не брехню:
Про страждання й щастя, про любов мою».
Пташечко маленька, що в ній знаєш ти?
Я великий, дужий, як мої думки.
«Серце, хоч маленьке, любить, як твоє,
Що тобі цю правду знати не дає?»
Пташечко маленька, але ж більший я!
О, співай, співай лиш, пташечко моя!

СКАНДИНАВСЬКА ПІСНЯ

- Гірний король по чужині блукав.
— Сумно в чужій стороні.
- Дівчину-кralю по світі шукав...
— Вже не побачу її.
- Вглядів хатинку на мшистій горі...
— Сумно в чужій стороні.
- Кірстен-дівчатко стоїть на дворі...
— Вже не побачу її.
- Він нареченою кличе її.
— Сумно в чужій стороні.
- Він їй дарує намиста свої...
— Вже не побачу її.
- Дав їй обручку, за ручку стиснув.
— Сумно в чужій стороні.
- Кірстен-дівчатко в свій палац замкнув...
— Вже не побачу її.
- Роки проходять, п'ять літ пронеслось.
— Сумно в чужій стороні.
- Бідній чимало ридать довелось...
— Вже не побачу її.
- Дев'ять і десять пролинуло літ.
— Сумно в чужій стороні.
- Кірстен забула про сонячний світ...
— Вже не побачу її.
- Є десь утіха, квітки і весна.
— Сумно в чужій стороні.
- Кірстен нудьгує, в тумані смутна...
— Вже не побачу її...

ТИРСА

Мов той привид умираючий,
Сумно тирса нахиляється,
В небі місяць догораючий
В білу хмарку вповивається.
Блудять тіні невеселії
По просторові півсонному
І шепочуть щось хвилевії
Вітеркові невгомному.

Миготіння їх невітніше
Поринає за туманами,
Все минуле, все колишне
Виринає за курганами.

Місяць в хмарку закривається,
Місяць меркне догораючий,
Тирса тихо коливається,
Ніби привид умираючий.

* * *

Ні, я не можу заснути, не бажать і змиритись,
В серці неспокій росте та росте!
Вітер свавільний чи може кому покоритись?
Вічно ж горить сяйво зір золоте.
Ні, я не хочу спокою, не хочу дрімання.
А коли щастя немає мені,
В море розпуки, в ту чорну безодню страждання
Кинусь і згину на дні.

ЧОВЕН УТОМИ

Вечір. Море. Подих вітру.
І величний виклик хвиль.
Близько буря. В берег б'ється
Чорний човен без вітрил.
Чорний човен чарів щастя
Не зазнав серед тривоги.
Кинув берег, з вихром б'ється,
Чи не знайде снів чертог?..
 Лине морем неозорим,
 Піддається волі хвиль,
 Місяць сумно поглядає.
 Човен втомлений без сил.
Вмер і вечір. Ніч чорніє.
Стогне море, тьма росте.
Тоне в ній човен утоми.
З вод безодню буря б'є.

* * *

Горить і тускне свічка і знов горить ясніш,
А промінь днів колишніх не розгориться більш.
Гори ж і розгоряйся за днів своїх ясних.
Сильніш, повніш торкайся струн серця голосних!
Щоб було що згадати на старості життя,
Бо дням твоїм минулим не буде вороття,
Ні мріям, ні поривам, змаганням молодим,
Безтямним та чарівним, безтямним та святим.

ГОЛОС ПРИБОУ

Глухий, сердитий шум
В розбурханому морі.
О, скільки в небі дум!
Як б'ються хмари в горі.
Про що шумить глибінь?
Чого так довго стогне?
Чию там видно тінь?
І хто там в морі тоне?
Гримить морський прибій,
Біжать буруни морем:—
Ми йдем, ми йдем на бій
І землю ми поборем!
Розкинем береги
І все заллем водою!
Почуйте нас, луги!
Наш крик грозить бідою.
Ми все заллем, візьмем,
В безодню проковтнемо,
Юрбою хвиль плюснемо,
До ясних зір дійдемо.
«Шуми, грими, прибій»,—
Хтось голосно регоче.
Ідем, ідем на бій!
«На бій!» — луна гуркоче.

* * *

Відходить світлий май. Мій небосхил темніє.
П'ять літ перелетить — мине тридцятий рік.
Замовкнуть солов'ї, і холодом повіє,
Весняних днів моїх погасне світ навік.
На чергу стануть дні даремного блукання,
Дні туги і журби, сумнівів, боротьби;
Коли заниє груди під каменем страждання,
Пізнаю й я тягар недолі і журби.
Що дасть мені життя? Яка там жде відрада?
Кохання, може, дасть? і щастя дасть? — О ні!
Обітниці його: брехня, омана, зрада...
Одну тернисту путь покаже лиш мені.
На тім шляху не раз я, може, падать стану,
Я втрачу друзів всіх, так любих, дорогих...
А що страшніше ще,— бо, може, перестану
Я вірити в честь свою і в правду слів своїх.
Нехай! А я вперед прямую без вагання!
В жагучий день, і в ніч, і в холод, і в грозу.
Я хочу полегшить хоч би одно страждання
І хочу осушить хоч би одну сльозу.

* * *

Мені мариться море, та небо глибокеє,
Та безмежна журба, без кінця далечинь,
Мерехтіння зірок, їх тремтіння стоокеє,
Догораючих хмарок німуюча тінь.
Ледве чутне зітхання трави почорнілої,
Шелест рідних лісів, і ставочок малий,
А над озером пісня лебідоньки білої,
Ніби серця несміливий стогін сумний.

ЗАГИБЕЛЬ

Тремтів перед грізною бурею сад,
Сильніше полився з квіток аромат.
Гадюками віти сучками сплелись;
І блискавки в хмарах, мов змії, звились.
Мов регіт стоустий, громовий каскад
Прибив, заглушив зачарований сад.
Скрутились, закрились квіток пелюстки.
На вітах дрібненько забились листки.
Заграв, заскакав, мов навіжений, град,
І, нагло на смерть переляканий, сад
З вітрами обнятись, зіллятись хотів...
Загинув, не встигнув напитись дощів.

* * *

Над морем ніччю, над морем ніччю
Пісок хрускаче. І тьма, і жах.
О, як боляче над морем ніччю,
Що є десь щастя. Далекий шлях.
Я бачу зорі. Одна так сяє,
Ясніше, ніжніше од всіх зірок,
До неї серце моє зітхає,—
Вона ж далеко. Не бути вдвох!
Я вмираю над морем ніччю.
І щось так тягне пісок до дна.
Над морем ніччю, над морем ніччю
Мене полюбить лиш смерть одна.

* * *

В пустелі безмежного моря
Я острів блакитний зустрів,
Де арфа незрима, де з горя
Рокоче і плаче прилив.

Стоїть там занедбана вілла,
А в ній, ніби з казкових снів,
Ворожить бабуся Сівілла
При світлі зрадливих огнів.

Хто стане на сходи камінні
І впаде ворожці до ніг,
Побачить засмучені тіні
Померлих знайомих своїх.

І хто при уклоні помітить,
Як журно палають огні,
Той поглядом краще засвітить
Й згадає минулі дні.

Жадібним впиваючись зором
В безтільні зариси їх,
Піддасться безгучним докорам,
Чутнішим громів голосних.

Він зойкне і кинеться тужно
Туди, де була колись путь...
А тіні перейдуть байдужно,
Обняти себе не дадуть.

ТРИОЛЕТИ

Твоя невинна соромливість —
В землі заритий водоспад,
Дрімає в ній кохання щирість,
Твоя невинна соромливість,
Далеких блискавиць гнівливість,
Свіженьких квітів аромат.

Твоя невинна соромливість —
Дрімучих пристрастей каскад.
Над нами ще німує вічність,
Для нас горять її огні.
Кохання, щастя і величність.
І хоч німа над нами вічність,
На цілім світі ми одні.
І хоч німа над нами вічність,
Вона нам дасть свої огні.
Кохання, квітко незвичайна,
Чого так рано зблідла ти?
Твої родини — вічна тайна.
Кохання, квітко незвичайна,
Мов мрія, щезла ти негайно,
І я, як перше, в самоті.
Кохання, квітко незвичайна,
Чого так хутко в'янеш ти?

* * *

Не буди колишніх згадок. Не турбуй мене!
Я люблю тумани ночі. Світло дня страшне.
Був і я колись щасливий. Вірив і кохав.
А коли та де — не тямлю. Все позабував.
З ким життя своє я стратив? І прожив дарма?
Сам не знаю. В серці пуста. І думок нема.
Сипле дощ безперестанку. Вітер б'є в вікно.
Сміх безжурний втих і згинув —
так давно, давно.
Що ж ти знову коло мене, друже давній мій,
Мов та тінь, встаєш і кличеш в тишині німій.
Непотрібен мені пізній твій гіркий привіт.
Я не хочу з тьми могили виринать на світ.
Бо в душі ні дум, ні звуків. Промінь не мигне.
Тихше, тихше. Засинаю. Не буди мене!

* * *

Тебе я так прагну, єдину!
Моя ти небесна краса!
Ти — сонце в вечірню годину,
Жагучому серцю — роса!
 Окрилений тою любов'ю,
 Я кинусь навпроти судьбі,
 Мов колос під бурею злою,
 Поникну до ніжок тобі.
За щастя солодку хвилину
Я рад погубити себе!
! хай через тебе загину —
Я прагну тебе!

* * *

Еже ніч каганці засвітила,
Під світлим обличчям Творця;
Рокоче холодная хвиля,
П'янить далечінь без кінця.
 До серця лиш мрія говорить:
 «Мій любий, бажаний... Прийду!»
 Над синіми хвилями моря
 В легенькім човенці я жду.
Я жду і завітнеє слово —
«Люблю» повторяю щомить.
І все, що на серці святого,
Так кличе до тебе ще мить.
 Кохання! приходь, я чекаю,
 Розійдемось з добрим і злом,
 Все море од краю до краю
 Ми змірим швиденьким веслом.
Полинемо разом в безвісність,
В найкращі надземні світи,

Де мить переходить у вічність,
Де «я» обертається в «ти».
Я прагну хвилин невимовних,
Захоплень безтямно святих,
Признань і пісень тих любовних,
Неторканих струн золотих.
Тобі я віддам раз назавше
Весь пал молоді душі
І все, що в житті цвіте нашім,
Що дише майбутнім в тиші.
З тобою я хочу молитись
Зіркам нетутешніх сторін,
Обнятись, зійтись, з'єдинитись
В зітханні весни запашнім.
З тобою я стану маною,
Як тінь за тобою піду,
І скрізь буду вічно з тобою...
Я жду!

ЗОРЯ ЗОРІ

Мені сказали зорі: «На небі журно так».
Я зорям не повірив. Я щасний. Я співак.
Крізь сон тебе я бачу, закоханий, як сплю,
І в мріях просипаюсь, і знов тебе люблю.
Не там в німих просторах,
де стільки тих світил,
Не там, де сяють зорі, мій ясний небосхил.
В очах твоїх я бачу красу безсмертних мрій,
Безсмертя, і кохання, і промінь щастя свій.
І глянь, в пустелях неба вже місяця нема.
Ти вічність покорила і царствуєш сама.
Зорі моїй коханій пішлю я промінь свій,
Від тебе так далекий, тепер навіки твій.

ПРОЩАННЯ

Ген-ген передо мною
Маячать маяки,
За синьою імлою
Зникають береги.

По правій — промінь синій,
По лівій — чорна кров,
Прощай, мій друже милий!
Забудь мою любов!

До синього пливу я
Чарівного вогню,
Йому лиш віддаю я
І душу всю мою.

Тій пристані червоній,
Де дзвін привабних струн,
Де промінь непритомний,
Де з вихрами бурун,—

Тій казочці забутій
Пішлю привіт гіркий,
Бо мрії перебутій
Нема вже місця в ній.

З чеської

Томан Карел

ПІСНЯ

Уздовж доріг, над бігом рік
Торкає вітер сум топіль...
Скажіть, чи єсть цілющий лік,
Коли на серці давній біль?

Шепочуть ночі голоси
До вбогих сіл про вічний біль...
Навколо кручі та ліси,—
Хто вчує, серце, стогін твій?

Жінки — заблукані, чужі.
Їх квіти — жаль, їх спів — печаль...
В твоїй окраденій душі
Залишать темінь та одчай.

* * *

Довгий біль, короткі дні
Під вікном стоять, як юди.
Стільки чули ми брехні,
Стільки бачили облуди,
Що мовчимо з презирства.

Вже мовчать бліді вуста —
Друг ще дише... гине з муки;
Бачив ти, як до хреста
Прикували жовті руки?
Ми мовчимо з презирства.

З синіх оченят дітей
Не діждать мерцям обнови,
В нове життя, в новітній день,
Сповитий чарами любови,
Ми віримо з презирством.

ПАРИЗЬКА АРТЕМІДА

Ряд ліхтарень на бульварах,
Наче зуби всміхнутої ночі,—
Запах шмінки і дух бензину.

Глибша ніч, мов чорна прірва,
Вища од склепіння туги.
Жінка біла, як лист жасмину.

За вітринами кукли воскові
Смуток мертвих усміхів носять
Тих людей, що померти мусять.

Сіракузькі рожі пахнуть на панелі,
А їх пелюстки опалі
Запахом гнилі за горло дусять.

Ясносяйні очі, губки кармінові,
Білих рук забава наче двох голубок
Погляд твій голублять.

Антика вернулась в палаци і парки,
Під сумирним небом Артемід рум'ян:
Ловить нас і губить.

ПРИМІТКИ

Перші вірші Дмитра Загула з'явилися в періодиці в 1909 р. Крім багатьох окремих публікацій у газетах, журналах, збірниках, альманахах та декламаторах, за життя Д. Загула вийшли такі збірки його віршів: «Мережка» (Чернівці, 1913); «З зелених гір» (Київ, 1918); «На грані» (Київ, 1919); «Марія і Мара» (Відень—Чернівці, 1921; з'явилася без відома і згоди автора на матеріалах публікацій у періодиці); «Наш день» (Харків, 1924); «Мотиви» (Харків, 1927). Крім того, з'явилося багато перекладів у періодиці, а також вийшли окремими книжками: «Фавст» Гете (Відень, 1919); «Невинна дівчинка» Фабріціуса (Київ, 1919); «Книга пісень» Гейне (Київ, 1919); «Нові поезії» Гейне (спільно з В. Кобилянським, Київ, 1920); «Сатира й політичні вірші» Гейне (Харків, 1923); «Пролетарські новели» Нексе (Київ, 1925); «Вибір німецьких балад» (Київ, 1927); «Пісні Бетховена» (Москва, 1927); «Балади Шіллера» (Київ, 1927); «Мазепа» Байрона (Київ, 1929) та ін.

Д. Загул — автор цілого ряду праць з теорії літератури та літературної критики. Це «Поетика» — підручник з теорії віршування (Київ, 1923); «Спад ліризму в сучасній українській поезії» (Червоний шлях, 1925, ч. 1—2, с. 141—166); «Література чи літературщина? Критичний дослід про українських неокласиків» (Київ, 1926); «Дещо про баладу» (Шіллер Ф. Балади.— Київ, 1927) та ін.

Після викриття культу особи Сталіна вийшли збірки вір-

шів поета: «Вибране» (К.: Рад. письменник, 1961. Вступна стаття, упорядкування і примітки Томашука Н. та Черенця Л.) та «Поезії» (К.: Рад. письменник, 1966. Вступна стаття Крижанівського С.).

ІЗ РАННІХ ПОЕЗІЙ

(1909—1912)

З циклу «Д у м к и»

Вірші «Гнуться високі тополі...» та «Крила ночі світ закрили...» вперше з'явилися в чернівецькій газеті «Нова Буковина» 30 жовтня 1912 р. в № 110.

«Власні смутки, власні болі...» надруковано в газеті «Нова Буковина» 3 листопада 1912 р. в № 111.

«Я не для вас оцю пісню співаю...» вперше надруковано в газеті «Нова Буковина» 3 листопада 1912 р. в № 111.

З циклу «В е с н я н і м р і ї»

Вірші «Кину жаль і смуток лишу...» та «Ніби гріб, хатинка низька...» вперше з'явилися в «Новій Буковині» 3 листопада 1912 р. в № 111.

Вірші «Ждуть нас тучі неминучі», «Відшукаю і освічу...», «В моїй груді дужа сила...» та «Пісні не списані...» вперше надруковані в «Новій Буковині» 6 листопада 1912 р. в № 112.

Твори «Між межами жваво, живо...», «Чорна хмара сонце вкрила...», «Розвійтеся з вітром, думки невеселі!..», «Грай, легкокрилий вітре, на полі...» вперше з'явилися в «Новій Буковині» 10 листопада 1912 р. в № 113.

Вірші «Співала пташка на гіллі...», «Віє вітер казкою чудною...» вперше надруковані в «Новій Буковині» 13 листопада 1912 р. в № 114.

З циклу «В т е м р я в і»

Вірш «Співи мої легкокрилі...» вперше надрукований в газеті «Нова Буковина» 13 листопада 1912 р. в № 114.

Вірші «Не сумуй, душе зболіла...», «Не слухають мене

дзвінкії рими...» вперше надруковані в газеті «Нова Буковина» 17 листопада 1912 р. в № 115.

А п о л ь о н, А п о л л о н — у давньогрецькій міфології син верховного бога Зевса, бог-віщун і цілитель, покровитель мистецтв.

П а р н а с — за давньогрецькою міфологією гора в Греції, де нібито перебували Аполлон і музи.

Вірші «Ой піду ж я в чисте поле...», «На небо хмари налягли» вперше надруковані в газеті «Нова Буковина» 20 листопада 1912 р. в № 116.

Вірші «Чорний ліс, убогі села...», «Гей! Та доки сумувати?..» вперше з'явилися у «Новій Буковині» 27 листопада 1912 р. в № 118.

Вірш «Де ти, сподівана доле?..» вперше надрукований в газеті «Нова Буковина» 4 грудня 1912 р. в № 120. Там же надрукований і вірш «Ніби хмара наді мною...»

Вірш «Загнали дзвони» вперше з'явився під псевдонімом Іван Майдан у газеті «Народний голос» (Чернівці) 25 квітня 1913 р. в № 15.

ІЗ ЗБІРКИ «З ЗЕЛЕНИХ ГІР» (1918)

Друга книжка віршів Д. Загула «З зелених гір: Поезії» надрукована в листопаді 1917 р. в видавництві товариства «Час» у Києві, але датована 1918 роком, Тираж — 10 000 примірників. Збірка складається із циклів оригінальних віршів «Лірика I», «Лірика II» та «З Підгір'я», а також з перекладів і переспівів «З Бальмонта» й «На біблійні теми» (з «Пісні пісень Соломона» та «Екклезіяста»).

Твори збірки Д. Загула «З зелених гір» написані в 1915—1916 рр. і ніде раніше не публікувалися. Відкривається книжка таким словом від видавництва: «Дмитро Загул — молодий поет зеленої Буковини, закинутий не з власної волі на Україну, ще не відомий нашим людям. Гадаючи, що складені ним мелодійні пісні можуть дати певну утіху аматорам поетичної творчості, ми беремо на себе приєм-

ність подати на суд українському громадянству цю збірку його ліричних поезій та поетичних переспівів.

Д. Загул народився р. 1890-го в Вижницькім повіті Буковинського Підгір'я».

Тексти віршів подаються за цією збіркою.

ІЗ ЗБІРКИ «НА ГРАНІ»

(1919)

Збірка Д. Загула «На грані: Поезії» вийшла в 1919 р. у видавничому товаристві «Сяйво» у Києві. Тираж — 1000 примірників. У книзі вірші згруповані в два цикли: «На грані» (с. 7—35) і «Безповоротність» (с. 37—45). Вірші, включені до цієї книжки, вперше надруковані у збірці «На грані», за винятком вірша «Як тільки на арфі плачевній...», що вперше з'явився в журналі «Шлях» (Київ, 1919, с. 21).

Всі тексти подаємо за збіркою «На грані» та журналом «Шлях».

ІЗ ЗБІРКИ «НАШ ДЕНЬ»

(1925)

Збірка віршів Д. Загула «Наш день: 1919—1923» вийшла в Держвидаві України в Харкові в 1925 р. тиражем 2000 примірників. У ній було три цикли: «Жовтневий вихор», «Сурмач» і «Ранкове сонце». Чимало віршів цієї збірки спершу було надруковано в періодичній пресі. Подаються за збіркою «Наш день».

Ж о в т н е в и й в и х о р. Вперше опублікований у журналі «Нова громада» (Київ, 1924, № 36, с. 5).

М а й б у т н є. Вперше надруковано в журналі «Нова громада» (Київ, 1924, № 19, с. 4).

Дивлюсь на фільму в кілька тисяч метрів,
На Гіггінса, Некрополь чи на Газ...

Г і г г і н с — головний герой твору американського письменника Ептона Сінклера «Джиммі Хіггінс» (1919).

Некрополь (гр.) — дослівно: місто померлих, тобто могильник, кладовище.

Газ, Газа — місто на східному побережжі Середземного моря.

Братам поза межі. Перша публікація в «Новій громаді», 1923, № 10, с. 12.

Гімн-прокламація. Вперше з'явилася в харківському журналі «Червоний шлях», 1923, № 3, с. 22—23.

Привіт осінньому. Вперше вірш з'явився у збірці «Наш день» (1925), с. 18.

Обжинкова. Перша публікація в київському журналі «Нова громада», 1924, № 26—27, с. 5

Авіапісня. Вперше надрукована в збірці «Наш день»

Над Черемош. Перша публікація в збірці «Наш день».

Черемош — оспівана в піснях карпатська річка, що вливається в Прут.

Підгір'я — месьється на увазі місцевість біля Карпат, де жив поет.

Сурмач. Перша публікація в журналі «Веселка», Каліш, 1923, № 11—12.

ґаш день. Вперше надруковано в київському журналі «Нова громада», 1923, № 7—8, с. 27.

Додому! (Україна мовить). Опубліковано в збірці «Наш день».

Може, й так. Вперше вірш з'явився в збірці «Наш день».

Пам'яті друга (В п'яту річницю смерті В. Кобилянського). Зперше надруковано в київському журналі «Нова громада», 1924, № 38, с. 7.

Кобилянський Володимир Олександрович (1895—1919) — товариш Д. Загула, український поет і перекладач, родом з Буковини.

Частрій. Перша публікація вірша в збірці «Наш день».

Ранкове сонце. Вперше з'явилася в київському журналі «Мистецтво», 1920, № 1, с. 14.

Серце одчинене. Слухаю. Вперше надруковано в збірці «Наш день».

Чотки часу. Вперше надруковано в літературно-мистецькому збірнику «Гроно», 1920, с. 24—26.

«Сьогодні я не той, що вчора...». Перша публікація в збірці «Наш день».

Бабинє літо. Вперше з'явився в київському журналі «Нова громада», 1923, № 9, с. 4.

Згадка (Бувало: в сутінку вечірнім...). Вперше надруковано в збірці «Наш день».

Прометей — в давньогрецькій міфології титан, який викрав у богів із Олімпу вогонь і дав його людям. За це за наказом верховного бога Зевса був прикований до казказької скелі на вічні муки, де орел щодень клював його печінку. Вбив орла і звільнив Прометея Геракл. Образ Прометея став одним з «вічних образів». Його відтворювали Есхіл, Шеллі, Шевченко, Леся Українка, Малишко та ін.

ЗБІРКА «МОТИВИ»

(1927)

Книжка Д. Загула «Мотиви». Поезій збірка IV. (1923—1926)» вийшла в Держвидавці України в 1927 р. Тираж — 3000 примірників, 184 с.

Збірка відкривається вступною статтею О. І. Білецького, є тут «Автобіографія» автора. Вірші згруповані в такі цикли: «Мотиви», «Дифірамби», «На відпочинку», «Heimweh» (Туга за батьківщиною), «Минулий сон», «Лірика скрут і турбот» та «Різне». В кінці книги вміщена бібліографія творів Д. Загула і статей про нього до 1927 р. Вірші подаються за збіркою «Мотиви».

Різні мотиви. Вперше з'явилися в київському журналі «Життя і революція», 1927, № 1, с. 3.

Мотто (епіграф) — слова німецького поета Гете наведені німецькою мовою. Їх переклад зробив Д. Загул.

Дифірамб пісні. Опублікований у катеринославському журналі «Зоря», 1926, № 14, с. 2.

Дифірамб — хвалебний, звеличувальний вірш.

Дифірамб водоспаду. Під назвою «Водоспад. Дифірамб» спершу був надрукований у харківському журналі «Червоний шлях», 1925, № 10, с. 5—7.

Голь І.— німецький письменник, автор книги дифірамбів «Торс».

Дифірамб весні. Надрукований у збірникові «Західна Україна», що вийшов у Держвидав України в Києві в 1927 р. (с. 34—40).

Сонце і серце. Вперше опубліковано в збірникові «Західна Україна», 1927, с. 34—40.

На селі. Вперше надруковано в журналі «Життя і революція», К., 1926, № 9, с. 4—5.

Вергілій (70—19 рр. до н. е.) — римський поет, автор знаменитої поеми «Енеїда» та збірки пастуших пісень «Буколіки».

Пастораль — ідилічний вірш про щасливе життя пастухів і пастушок на лоні сільської природи.

Два світи. Перша публікація в київському журналі «Життя і революція», 1926, № 12, с. 3.

Вечірнє. Надруковано в тому ж журналі, 1925, № 9, с. 5.

Д'горі — вгору!

Сон лісів. Надруковано в тому ж журналі, 1925, № 8, с. 4—5.

Осінній вечір. Надруковано в тому ж журналі, 1926, № 2, с. 5.

Осінній мотив. Перша публікація в збірнику «Мотиви», с. 81—83.

Над морем. Опубліковано в харківському журналі «Плужанин», 1927, № 1, с. 17.

Понт (гр.) — море.

Гомер — легендарний давньогрецький поет, якого вважають автором епічних поем «Іліада» та «Одіссея». За легендами, він був мандрівний сліпий співець.

К с е н о ф о н т (коло 430—255 рр. до н. е.) — давньо-грецький письменник та історик.

Б а р д — народний поет-співець.

Д а л е к і з а к л и к и (фрагменти). Перша публікація в київському журналі «Життя і революція», 1926, № 8, с. 5—6.

«Hеimweh» (Туга за батьківщиною). Вперше надруковано в збірці «Мотиви», с. 93—95.

П р у т і Д н і с т е р — ріки, по яких проходив державний кордон. За ними перебували поневолені боярською Румунією Загулові землі.

З-з а б у й н и х р і ч о к... Оpubліковано в альманасі «Західна Україна», 1927, с. 34.

З б р у ч і Д н і с т е р — річки, по яких проходив державний кордон, за яким були поневолені панською Польщею Західна Україна (Східна Галичина) і боярською Румунією Північна Буковина.

Ч е р е м о ш. Оpubліковано в виданому в Харкові літературному альманасі «Плуг», збірник другий, 1926, с. 126.

Г у ц у л ь я, Г у ц у л ь щ и н а — гірська частина Івано-Франківської, Чернівецької й Закарпатської областей України, де живе етнографічна група українців — гуцули.

С п о м и н. Оpubліковано в збірці «Мотиви», с. 100—105.

Д о в б у ш О л е к с а В а с и л ь о в и ч (1700—1745) — керівник карпатських опришків (повстанців), що боровся проти польських, угорських і українських феодалів. Про нього народ склав багато переказів, легенд і пісень.

К о с і в і К у т и — міста на Івано-Франківщині.

В и ж н и ц я — місто на річці Черемош Чернівецької області.

О т ч и з н о д о р о г а ! (Пам'яті Володимира Кобилянського). Вперше надруковано в канадському журналі «Робітниця», що виходив у Вінніпегу, 1926, № 11.

Л і р и к а с к р у т і т у р б о т. Оpubліковано в збірці «Мотиви», с. 123—132.

Д і в о ч а т у г а. «Надруковано в збірці «Мотиви».

О моя остання світла мріє... Вперше надруковано у збірці «Мотиви».

Перед осінню. Опубліковано у виданому в Харкові літературному альманасі «Плуг», збірник третій, 1927, с. 163—165.

Вночі на вулиці. Вперше надруковано під заголовком «Друга година ночі» у львівському журналі «Світ», ч. 19—20, 15 жовтня 1926 р. Подається за кн.: Дмитро Загул, Мотиви, ДВУ, 1927.

Молодим співцям. Надруковано в збірці «Мотиви».

ПОЗА ЗБІРКАМИ

З рідного поля. З'явився вперше вірш у київському журналі «Літературно-науковий вісник», 1917, кн. 7. с. 98. Подається за цим журналом.

Пізнньої осені. Вперше надруковано в «Київській земській газеті», № 47, 5 грудня 1917 р.

Тихі води за шуміли... Опубліковано в київському журналі «Літературно-науковий вісник», 1918, кн. I, с. 69. Подається за кн.: Загул Д. Вибране.— К. Рад. письменник, 1961, с. 164.

Так любить душа одинока... Надруковано в київському журналі «Шлях», 1918, № 10—11, с. 43. Подається за кн.: Загул Д. Вибране.

З циклу «Вогні»

Вірші цього циклу написані в 1918—1919 рр., в період громадянської війни. У них поет виявляв розгубленість і шукання своєї світлої мети. Більшість віршів цього циклу спершу були опубліковані в журналі «Зоря», 1925, № 22, с. 1—2. Уривок вірша, що починається словами «Очі заплющу — і бачу», подаємо за кн.: Загул Д. Вибране.

Читали ми твої слова. Вірш вперше з'явився в

номері газети, присвяченому «Пам'яті Тараса Шевченка». К., 11 березня, с. 4.

Будка 440. Балада. Вперше з'явилася в харківському журналі «Червоний шлях», 1925, № 1—2, с. 24—25. Наводиться за книгою: Загул Д. Вибране.

Червоний Перекоп — Перекопський перешийок, що з'єднав Кримський півострів із материком. На ньому в час громадянської війни в 1920 р. відбулися жорстокі бої Червоної Армії з армією барона Врангеля.

Погони та еполети

Ворушатьсядесь у Криму...

На останньому етапі громадянської війни в 1920 р. сили білогвардійської контрреволюції, очолюваної бароном Врангелем, перебували в Криму. Звідти їх вимела Червона армія. Еполети — вузькі розшиті погони з колом на зовнішньому боці. Їх носили офіцери, генерали, адмірали.

Марійка. Оpubліковано в київському журналі «Глобус», 1925, № 6, с. 133. Подається за кн.: Загул Д. Вибране.

Моя сердечна Україно. З'явився вірш у збірникові «Західна Україна», що вийшов у Києві в 1927 р., на с. 35—36. Наводиться за цим виданням.

Хорали — рід релігійного співу у католицькій і протестантській церквах.

Геліополіс (Сонячне місто). Оpubліковано в харківському журналі «Гарт», 1927, №№ 6—7, с. 60—63. Подається за цією публікацією.

Скандинавський глетчер — великий льодовик, що, танучи, насувався на південь.

Геря — в давньогрецькій міфології цариця богів, дружина верховного бога Зевса.

Кімера, Кімерія — легендарна країна, згадувана в Гомеровій «Одіссей», над якою нібито ніколи не світило сонце.

Бористен, Борисфен — так у давніх грецьких пам'ятках називався Дніпро.

Костянтин Багрянородний (905—959) — візантійський імператор з 913 р. Автор творів, у яких є відомості про стосунки Візантії з Київського Руссю в X ст.

Цар-город — так колись на Русі називали столицю Візантійської імперії Константинополь (тепер Стамбул).

Прокезійський Арістей (III ст. до н. е.) — грецький вчений, який займався перекладом Старого завіту Біблії на грецьку мову.

Арімаспові вісті — вісті арімаспів — міфічного народу, який нібито жив на крайньому сході стародавнього світу. Геродот писав, що арімаспи — одноокі люди.

ПЕРЕКЛАДИ ТА ПЕРЕСПІВИ

ПЕРЕСПІВИ З ЦИКЛУ «НА БІБЛІЙНІ ТЕМИ»

З «Пісні пісень Соломона»

Біблія — збірник у різний час створених і різних за змістом та характером писань, походження яких припадає на 12 ст. до н. е.— 2 ст. н. е. Вона включає в себе міфи про створення світу, історичні розповіді, етичні норми, релігійну поезію, лірику кохання та ін. Біблія складається з двох частин: Старого (Ветхого) завіту, написаного в дохристиянську епоху древньоєврейською мовою, і Нового завіту, створеного ідеологами раннього християнства давньогрецькою мовою. На матеріалі народної творчості, коли царював Соломон (10 ст. до н. е.), з'явилася любовна лірика, створення якої приписується цьому цареві. Біблійні теми часто використовували письменники Ф. Рабле, У. фон Гуттен, Вольтер, О. Пушкін, Т. Шевченко, А. Франс, Г. Гейне та ін. Переспіви Д. Загула вперше опубліковані в збірці поезій «З зелених гір», К., 1918. Подаються за цим виданням.

Екклезіаст

Крім «Пісні пісень Соломона», одним із розділів Ветхого завіту Біблії, теж позбавленим релігійного змісту, є «Еккле-

зіаст», що заснований на притчах, сказаннях, повчаннях тощо.

Вперше опубліковані ці вірші-переспіви в збірці «З зелених гір», К., 1918. Подаються за цим виданням.

ІЗ АНГЛІЙСЬКОЇ

Джордж Байрон

Байрон Джордж-Ноел-Гордон (1788—1824) — англійський поет-романтик, мотиви та образи якого знайшли відгук у європейській літературі ХІХ ст.

Вільний переклад Д. Загулом поеми Байрона «Мазепа» вийшов окремою книгою в Харкові—Києві в 1929 р. Текст друкується за цим виданням.

Поему «Мазепа» Байрон написав у час перебування в Італії (в Венеції та Равенні) в 1818-му чи 1819 рр. Дехто з дослідників вважає, що на розповіді Мазепа про його закоханість у молоді роки в юну красуню Терезу, жінку старого багатого графа-воєводи, позначилися стосунки самого Байрона з юною дружиною графа Гвічоллі, що теж називалася Терезою.

На початку своєї поеми Байрон подав довідку, яка свідчила, що в її основу був покладений один із епізодів з «Історії Карла XII» французького письменника Вольтера про те, як «шляхтич» Мазепа в юності за зв'язки з жінкою одного польського вельможі був покараний — прив'язаний до дикого коня, потім відпущеного на волю. Тоді «Мазепа від страждань і з голоду трохи не вмер». Ця подія й становить основний зміст поеми. Про неї розповідає Мазепа шведському королеві Карлу XII, коли після розгрому Петром I під Полтавою в 1709 р. вони тікали до Туреччини.

Д. Загул до свого перекладу додав таке «Слово від перекладача»: «Дати докладний, майже дослівний переклад Байронової поеми — може бути тільки мрією, що за умов українського мовного матеріалу її ніколи не вдасться здійснити. Переважно односкладові та двохскладові англійські слова не

мають в українській лексиці відповідних коротких термінів, і тому з цілої низки слів оригінального віршового рядка доводиться перекладачеві вибирати лише деякі. На цій вівісекції англійський поет втрачає в українському перекладі (хоч трохи й менше, ніж у російському та польському) дуже багато із своєї вимовності, образності й емоційності. Українська мова не терпить довгих періодів, якими рясніють рядки Байронової поеми. Через те українському перекладачеві не зостається нічого іншого, як розтинати байронівський період на декілька цілком самостійних речень, а це доводить до дроблення думки оригіналу.

Чотирьохстоповий ямбічний Байронів рядок, що став за зразок для найкращих світових поетів з часів романтики, що натхнув таких велетнів слов'янського художнього слова, як Пушкін, Лермонтов, Шевченко й інших, не може звучати в українському перекладі так мелодійно, як в оригіналі. Цьому на перешкоді довжина слів, умови наголосу й ще недостатня виробленість українського ямбу. Не всюди щастить перекладачеві й з цензурою, з римою та з правильним енжамбемá. Щодо рими, то вона в українському перекладі не може бути всюди чоловічою, як у Байрона, бо й вухо наше не сприймає таких рубаних рядків з сильною кінцівкою (клавзулою): крім того, доводиться вживати дієслівних рим або рим, створених із форм тієї самої граматичної категорії. А в той час англійські рими майже всі — корінні.

Нарешті, українському перекладачеві дуже важко вбгати образну думку оригіналу в таку саму кількість віршових рядків. Правда, перекладач може коротко переповісти цю думку такою ж кількістю рядків, але це вже був би не переклад, а сухий переказ, позбавлений усіх елементів художності. А коли давати такий схематизований «переспів», убгавши живу думку в лещата схеми чотирьохстопового рядка й таким чином знекровивши образ до трупа, то чи не краще було б дати просто прозовий докладний переклад поеми? Але ж тоді не буде мелодії, звукової й ритмічної гри, що з оповідання творить поему...

Виходячи з цих міркувань, я вирішив дати все-таки віршовий переклад Байронової поеми, не дотримуючи строго всіх законів віршового перекладу, тобто я даю вільний переклад, але ж якомога наближений до оригіналу.

Текст англійської поеми має менше рядків, ніж оцей мій переклад. З численних епітетів залишаю найголовніші, а шість відсотків їх залишаю без перекладу.

Чоловічі рими розводжу жіночими, хоч роблю це не послідовно. Не чотиристопові рядки, що в поемі трапляються до 20 разів (1 рядок п'ятистоповий і решта тристопові), даю як звичайні чотиристопові ямбічні рядки. Розуміється, я не всюди додержую цезури й енжамбема, де вони є в оригінальному тексті, а так само не скрізь пощастило мені передати т. зв. звукову інструментовку оригіналу. «Вільностей», виходить, чимало, але все-таки мені здається, що з усіх відомих мені російських і польських перекладів мій вільний переклад найвірніший. Щодо цього він стоїть нижче від німецьких перекладів, де спорідненість мови й однакові умови віршування дозволяють докладніше передати всі особливості оригінального тексту. Мушу признатися наприкінці, що над жодним іншим перекладом не мав я стільки труднощів, як над цим, хоч і сам я знаю, що досягнення мої тут далеко не блискучі».

В жахливий день біля Полтави... — День бою під Полтавою (27.VI.1709), де військо російського царя Петра I розгромило армію шведського короля Карла XII та загін козаків гетьмана Мазепи, що допомагав йому.

До ще жахливішого дня... Ще більше ім'я... Матсяся на увазі французький імператор Наполеон Бонапарт, війська якого в 1812 р. зайняли і спалили Москву, а потім були розгромлені російськими військами на чолі з Кутузовим.

Гіста — шведський фельдмаршал у війську Карла XII. Загинув після поразки в Полтавському бою.

А як загинув кінь... Карл XII втікав із-під Полтави в Туреччину на старому, ще батьковому, коні.

Німіють, як колись народи... Під час завойовницьких походів Карл XII спершу підкорив був всю Північну Європу.

Юрба вождів — яка ж мала! — Після поразки під Полтавою потрапили в полон до російських військ фельдмаршал Реншельд, канцлер Піппер, півтори сотні старших військовоначальників, канцелярія та біля двох тисяч рядових.

Чи в креміль потрапля курок... — У рушницях того часу порох загорався від викресаної з кременя іскри.

Від Олександрових часів... — Згадка про царя Македонії Олександра Македонського, що внаслідок завойовницьких війн в IV ст. до н. е. створив на Балканському півострові могутню державу.

Буцефалос — вірний кінь Олександра Македонського, з яким він ніколи не розлучався.

Бойскитську славу топчеш... — Переклад з рядків оригіналу: «Вся слава скитів перед твоїм умінням стискати острогами коня і мчати через поля та ріки».

Скити (скіфи) — кочові і частково осілі племена, які в період з VII ст. до н. е. до III ст. н. е. заселяли південну частину України (Північне Причорномор'я). У IV ст. до н. е. створили Сківську державу.

Аж доки за руслом Дніпра... — За руслом Дніпра знаходилась Правобережна Україна, південна частина якої тоді була поневолена Туреччиною. До неї втікали Карл XII і Мазепа після поразки під Полтавою.

Ян-Казимір — король, який правив Польщею з 1648 до 1668 р. Провадив довголітні війни з Швецією, Україною і Росією. Це дуже виснажило і розорило Польщу. Не зумівши підкорити шляхту, зрікся престолу і виїхав до Франції, де й помер у Парижі.

І крім гризні на зборах союму... Бурхливі суперечки польської шляхти, ворогування, боротьба між собою і спільна проти короля, відоме «не дозволяю» (*liberum veto*), яким один шляхтич міг звести нанівець будь-яку ухва-

лу сойму,— усе це підірвало королівську владу і тодішню Польщу.

Де майже кожний був піїт... За часів Яна-Казимира набула значного розвитку література, зокрема поезія.

Терсит — один з персонажів Гомерової «Іліади», що під час облоги Трої підняв бунт проти грецьких полководців. Гомер змальовує його в негативному плані.

Мов рудня він багатий був... Рудня /польськ.: *rudnia*, *korallnia* — *копальня*). В оригіналі: «Багатий, як копальня солі чи срібла». До цих слів оригіналу Байрон дає таке пояснення: «Порівняння з копальнею солі можна, здається, припустити в устах поляка, бо найголовніше багатство Польщі лежало саме у копальнях солі».

Щоб графа увінчать новим титулом... Зрадити його, наставити роги.

Сусідство турків та татар змішало польську кров... Це місце в оригіналі виглядає так: «Бо наше сусідство з турками змішало нашу кров». Як і Вольтер, Байрон помилково вважав українського гетьмана Мазепу польським шляхтичем.

Фанфара — музичний військовий інструмент.

З сибірських вибігши степів... — географічна помилка.

Тропи — зарослі стежки.

Ясною зіркою здаля... В оригіналі: «Провідною зорею».

Як на його турецьким боці... На Правобережжі тієї частини України, яка тоді була загарбана Туреччиною.

ІЗ НІМЕЦЬКОЇ

Вольфганг Гете

Гете Йоганн-Вольфганг (1749—1832) — основоположник німецької літератури нового часу, письменник, філософ і природодослідник. Найважливіший його твір — трагедія «Фауст» (1808—1832).

Вільховий король. Міньйона. Рибалка. Вперше опубліковані в збірникові-декламаторі «Слово», виданому в Києві в 1922 р. Подаються за збіркою Загулових перекладів «Вибір німецьких балад», К.: «Західна Україна», 1928, с. 31—34.

Б л о х а. Надруковано в альманасі-декламаторі «Сатира й гумор», К., 1926.

Фрідріх Шіллер

Шіллер Йоганн-Фрідріх (1759—1805) — німецький поет, драматург і теоретик мистецтва, один з основоположників німецької класичної літератури.

Твори Шіллера почав перекладати Д. Загул ще в 1913 р. Переклад поеми «Пісня про дзвін» опублікований у чернівецькій газеті «Нова Буковина» 5 і 9 лютого 1913 р. в №№ 7 і 8.

Згодом Д. Загул ще раз переклав цю поему, додав до неї дев'ять інших балад Шіллера і видав окремою книжкою: Шіллер Фрідріх. Балади. Переклад, примітки і вступні статті Дмитра Загула.— К.: Державне видавництво України, 1927, 132 с. У наступному році вийшла книга перекладів Д. Загула «Вибір німецьких балад», в якій було вміщено ще три балади Шіллера,— «Граф Ебергард Грайнер із Вюртембергу», «Поділ землі» й «Похоронна пісня надовесів».

Твори подаються за цими виданнями.

Генріх Гейне

Гейне Генріх (1797—1856) — німецький поет і публіцист, майстер ліричної й політичної поезії. Д. Загул тривалий час проявляв великий інтерес до віршів Гейне. Він і В. Кобилянський в 1918—1919 рр. трьома випусками видали переклади: «Повне зібрання творів Генріха Гейне»: «Книга пісень», ч. I.— К.: Серп і молот, 1918; «Книга пісень», ч. II.— К.: Серп і молот, 1919; «Нові поезії», ч. III.— К.: Серп і молот, 1919. Наступні випуски не з'явилися, бо восени 1919 р. денікінці розгромили видавництво. У 1920 р.

Держвидав України готував до видання переклади Д. Загула «Німеччина» та інші політичні вірші», але, за словами перекладача, чомусь «вже зверстана і прокорегована книжка світу не побачила». У 1923 р. харківське видавництво «Книгоспілка» в перекладах Д. Загула видало книжку Г. Гейне «Сатира й політичні вірші».

У кінці 20-х років Д. Загул очолив групу перекладачів, щоб видати п'ятитомник вибраних творів Г. Гейне, розрахований на широке коло читачів. Перший том («Книга пісень», «Нові поезії»), другий («Сучасні поезії», «Романсеро») та третій («Єврейські мелодії», «Атта Троль», «Німеччина. Зимова казка») вийшла в ДВУ в 1930 р. Четвертий том («Картини з подорожі») вийшов у видавництві «Література і мистецтво» в 1930 р., а п'ятий взагалі світу не побачив.

Книга пісень

У «Слові від редактора-перекладача», доданому до I тому, Д. Загул писав, що в перших трьох томах усі поезії він дає в нових перекладах, бо «старіші переклади слабші технічно і надто далекі від оригіналів». Це врахували упорядники «Вибраного» (1961) Д. Загула Н. Томашук і Л. Чернець. У цьому виданні подаємо кращі переклади за книгою «Дмитро Загул. Вибране» (1961).

Ер і с (Еріда) — в грецькій міфології богиня чвар, незгоди, сварки та війни. (За Вергілієм, на голові замість волосся вона мала гадюк). Згідно міфу, Еріда спричинилась до виникнення Троянської війни.

Тр о я — столиця Троянської держави, розташована на пагорбі Гіссарлик Малоазійського узбережжя.

Г р е н а д е р и — спеціально підготовлені солдати Наполеона Бонапарта, яким захоплювався молодий Гейне. Коли зрозумів згубну політику Наполеона — душителя революції, романтичне захоплення поета швидко розвіялось.

Н е з н а ю , ч о г о т а в і д ч о г о ... Льюрелай, Лорелея — у німецьких старовинних піснях легендарна дівчинка-сирена,

яка в місячну ніч сидить на скелі і своїм чарівним співом приманює до себе моряків. Це нібито призводило до загибелі кораблів.

Фрідріх Геббель

Геббель (Хеббель) Крістіан-Фрідріх (1813—1863) — німецький поет, драматург і теоретик драми.

Дитина над криницею. Опубліковано в збірці Д. Загула «Вибір німецьких балад»; К.: Західна Україна, 1928, с. 26—28. Подається за цим виданням.

Альмерс Герман

Герман Альмерс (1821—1897) — німецький письменник — поет, прозаїк, драматург.

Матрос із Галліг. Вперше надруковано в збірці перекладів Д. Загула «Вибір німецьких балад», с. 17—19. Подається за цим виданням.

Йоганнес-Р. Бехер

Бехер Йоганнес-Роберт (1891—1958) — німецький письменник і державний діяч НДР, президент Академії мистецтв країни (1953—1956). Важлива його роль у формуванні німецької революційної пролетарської літератури та організації антифашистського літературного руху. Відзначений Міжнародною Ленінською премією (1952).

Розклад. Вперше надрукований в київському журналі «Життя і революція». 1926, № 4, с. 8—9. Подається за цим виданням.

Курт Гейніке

Гейніке Курт — німецький поет, автор збірок поезій: «Навколо падають зорі» (1918), «Божі скрипки» (1918), «Висока площина» (1921); п'єси: «Коло» (1920), «Шлюб» (1921). Переклад вірша «Спів» вперше надрукований в журналі «Життя і революція», 1925, № 12, с. 15—16.

Із російської

Костянтин Бальмонт

Бальмонт Костянтин Дмитрович (1862—1942) — російський поет-символіст. Д. Загул захоплювався творами К. Бальмонта й чимало їх переклав рідною мовою. Згодом надрукував ці переклади окремим розділом у збірці «З зелених гір» (1918). Подаються за цим виданням.

Із чеської

Карел Томан

Томан Карел (1877—1946) — псевдонім чеського поета Антоніна Бернашека — майстра чеського верлібру. Дебютував збіркою поезій «Казки крові» (1898). Наступні збірки: «Торс життя» (1902), «Меланхолійна мандрівка на прощу» (1905), «Вірші родинні та інше» (1918), «Місяці» (1918), «Голоси тиші» (1923).

Пісня. З'явилась у журналі «Життя і революція», 1927, № 4.

Довгий біль, короткі дні. Надрукована в журналі «Життя і революція», 1927, № 4.

Паризька Артеміда. Вперше надрукована в журналі «Життя і революція», 1927, № 4.

Артеміда — в грецькій міфології дочка верховного бога Зевса, богиня мисливства, покровителька породіль. Зображувалася з луком і стрілами.

Сіракузи — місто на острові Сіцилія.

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ

Алькад — суддя в Іспанії.

Байбарак — козушок з довгими рукавами.

Беркут — гірський орел.

Берло — оздоблена прикрасами палиця (знак влади).

Бір — молодий густий ліс.

Бутин — місце, де обробляють дерево для сплаву.

Вакар — головний пастух на полонині (гірському пасовиську).

Ватра — вогнище, багаття.

Відуций — віщий.

Габа — покривало.

Гауптвахта — приміщення для утримання солдатів під арештом.

Гачі черлені — червоні штани з домашнього сукна.

Гейби — ніби.

Геліополіс — сонячне місто.

Глетчер — льодовик, скупчення льодових мас на суходолі.

Глетчер скандінавський — льодовик, що, танучи, сунувся на південь.

Гном — фантастична істота, потворний карлик.

Грунь — похила гора, некрита лісом.

Гуторити — розмовляти.

Джура — зброєносець у козацької старшини.

Дубельтівка — рушниця з двома цівками.

Елліни — стародавні греки.

Ельфи — доброзичливі до людей міфічні істоти в фольклорі германців.

Забаг — привереда, примха.

Зарінок — берег річки, всипаний камінцями (рінню).

Збуї-легінь — дужий парубок.

Ієрогліф — фігурний знак; щось незрозуміло написане.

Кагла — отвір у димоході (до стелі).

Калфа — отаман, проводир, ватажок.

Кичери — верх гори, вкритий лісом.

- Клобук* — високий головний убір ченця.
- Клякати* — ставати на коліна.
- Кріс* — рушниця.
- Кругіж* — вир (у морі).
- Легінь* — парубок, юнак.
- Ленка* — людина, одягнена по-панськи, пан.
- Літаня* — урочиста церковна служба, благальна молитва у католиків.
- Літун* — пілот, льотчик.
- Меса* — католицька церковна відправа.
- Мирт* — субтропічна вічнозелена запашна рослина.
- Мід* — мед.
- Мірра* — ароматична смола деяких тропічних рослин.
- Міф* — легенда; вигадка.
- Муть* — будуть.
- Най* — нехай.
- Нард* — ароматична речовина, одержувана з трав'янистої рослини.
- Німфа* — тут: русалка.
- Оборіг* — невелика рухома криша на чотирьох стовпах для збереження під нею сіна.
- Огальони* — бляшані прикраси на капелюсі.
- Опецок* — краєчок печі.
- Опришок* — народний месник; розбійник.
- Оргія* — розгульний бенкет.
- Офіра* — жертва.
- Пастораль* — твір з ідилічним зображенням життя пастухів на лоні природи.
- Пиндючитись* — бундючитись.
- Пистик* — жмуток.
- Плай* — гірська стежка.
- Погій* — потік.
- Полонина* — гірське пасовисько.
- Полочу* — полощу, вмиваю.
- Порфіра* — довга, часто пурпурна мантія, в яку монарх вдягався для участі в урочистостях.

Почвара — потвора.

Речинець — термін, визначений строк.

Руничний — взятий з рун — епічних народних пісень у карелів, фіннів чи естонців.

Саламандра — хвостата земноводна істота (амфібія).

Смерека — чорна піхта, що росте в Карпатах.

Спіж — чавун.

Сплін — нудьга, тужливий настрій.

Стоп — сплав.

Стромина — стрімке провалля у горах.

Тіара — трійчата корона папи римського з хрестом.

Томагавк — зброя індіанців у вигляді топірця.

Топірець — сокирка на довгому держаку з прикрасами.

Требник — богослужебна книга з молитвами.

Трембіта — гуцульський духовий музичний інструмент.

Троглодит — печерна людина, неук, дикун.

Тобівка — шкіряна мисливська торба.

Фаля — хвиля.

Флер — колір, серпанок.

Флояра — велика сопілка, що має голос флейти.

Фуфела — снігова завірюха, заметіль.

Хітон — лляний чи вовняний одяг.

Цитра — щипковий струнний музикальний інструмент.

Ялиця — ялина.

З М І С Т

Ужинок бентежного поета. *Далавурак Степан, Лесин Василь.*

ЛІРИКА

Із ранніх поезій

З циклу «Думки»

«Гнуться високі тополі»	28
«Крила ночі світ закрили»	28
«Власні смутки, власні болі»	29
«Я не для вас оцю пісню співаю»	30

З циклу «Весняні мрії»

«Кину жаль і смуток лишу»	31
«Ніби гріб, хатинка низька»	31
«Ждуть нас тучі неминучі»	32
«Відшукаю і освічу»	33
«В моїй груді дужа сила»	33
«Пісні не списані»	34
«Між межами жваво, живо»	35
«Чорна хмара сонце вкрила»	36
«Розвійтеся з вітром, думки невеселі!»	36
«Грайте, легкокрилий вітре, на полі»	37
«Співала пташка на гіллі»	38
«Віє казкою чудною»	38

З циклу «В темряві»

«Співи мої легкокрилі»	40
«Не сумуй, душе зболіла»	41
«Не слухають мене дзвінкії рими»	41

«Ой піду ж я в чисте поле»	42
«На небо хмари налягли»	43
«Чорний ліс, убогі села»	43
«Гей! Та доки сумувати?»	44
«Де ти, сподівана доле?»	44
«Ніби хмара наді мною»	45
Загнали дзвони	46

Із збірки «З зелених гір»

З циклу «Лірика I»

«Пісня — то мрія про щастя майбутнєє»	48
«З глибин руїни і пустелі»	48
«На арфі господній колись увірвалася»	49
«Багато акордів на струнах моїх»	49
«Гей, на гори! Гей, на скелі!»	50
«Слова недоговорені, приборкані пісні»	51
«Як душа до душі заговоре»	52
«Ніччю в полі, на просторі я зітхаю до зірниць...»	52
«Будьмо, як літом зорі вечірні»	53
«Я не знаю, де то було,— може, снилося мені»	54
«Як на серці літо, а в душі весна»	54
«Не гудуть похороннії дзвони»	55
«Тихше, серце моє! Хай остання хвилина кохання»	55

З циклу «Лірика II»

«Голубонько мила, не сердься»	57
«Ти чудова, як вечір весною»	58
«Мене твій погляд ловить»	58
«Де взяти слів таких жагучих»	59
«Моя душа — то ангел раю»	59
«Вечірньою годиною за мрією огнистою»	59
«Із буйнесеньким вітром в погоні»	60
«Мов та лілія ніжна і біла»	60
«Мрії ззеліяні, сни перемріяні»	61
«Не ходи, моя квіточко, в садочок»	61
«Ти приходиш до мене щоночі»	62
«Я спитав, чи ти кохала»	63

З циклу «З Підгір'я»

«Коли на долоню наклоню чоло»	64
«Зеленими листками шумлять старі ліси»	64
«В дзеркалі Черемшу скелі високії»	65
«Далеко від рідного краю»	65

«Розіслалась далека дорога»	66
«Ти звідки, пісенько весела»	66
«Забудь, що серце пережило»	67
«Як затихнуть на серці печалі»	67

К о л о м и й к и

«Як деколи здрімається, то сниться Підгір'я»	68
«Покотилися по заріночку»	68
«Ой полиньте, мої думи, на зелені гори»	69

Із збірки «Н а г р а н і»

«Білий мармур, ніж зі сталі»	70
«Не схиляйтеся, стебельця»	70
«Я йду в країну мрій»	71
«Велика мить! Таємна мить!»	72
«З шелестом листя кроваво-осіннього»	72
«І невже ж це правда, що напередодні»	73
«Бувають хвилини спокою порожнього»	73
Деколи	74
«Хочеться ніжний подих вітру»	74
«Згасає день за синіми лісами»	74
«Я чую пісню, мов крізь сон»	75
«Як тільки на арфі плачевній»	76

Із збірки «Н а ш д е н ь»

«Жовтневий вихор»	77
Жовтневий вихор	77
Майбутнє	79
Братам поза межі	81
Гімн-прокламація	83
Привіт осінньому	86
Обжинкова	87
Авіапісня	89
Над Черемош	89

«С у р м а ч»

Сурмач	91
Наш день	92
Додому! (Україна мовить)	93
Може, й так	93
Пам'яті друга (В п'яту річницю смерті В. Кобилянського)	94
Настрій	96

З циклу «Ранкове сонце»

Ранкове сонце	97
«Серце одчинене. Слухаю»	98
Чотки часу	99
«Сьогодні я не той, що вчора»	100
Бабині літо	100
Згадка	102

Збірка «Мотиви»

Мотиви

Різні мотиви	104
------------------------	-----

Дифірамби

Дифірамб пісні	105
Дифірамб водоспаду	107
Дифірамб весні	110
Сонце і серце	112

На відпочинку

На селі	113
Два світи	115
Вечірнє	117
Сон лісів	119
Осінній вечір	121
Осінній мотив	122
Над морем	124
Далекі заклики	125

Heimweh

Heimweh	127
З-за буйних річок...	129
Черемош	130
Спомин	131
Отчизно дорога! (Пам'яті Володимира Кобилянського)	133

Лірика скрут і турбот

Лірика скрут і турбот	136
---------------------------------	-----

Різне

Дівоча туга	143
О моя остання світла мріє...	146
Перед осінню	147
Вночі на вулиці	150
Молодим співцям	152

ПОЗА ЗБІРКАМИ

З рідного поля	154
Пізньої осені	155
«Тихі води зашуміли»	155
«Так любить душа одинока	155

З циклу «Вогні»

IV. «Очі заплющу — і бачу»	157
V. «Підкрався круком до душі»	158
VI. «На варті шляхетської ватри»	158
IX. «Прийшов, як звір із нор пустелі»	159
Читали ми твої слова	160
Будка 440 (Балада)	161
Марійка	164
Моя сердечна Україно	167
Геліополіс	168
«Котить сонний Дніпро»	170
«Млинами крутити не важко»	171
«Прокенезійський Арістей»	172

ПЕРЕКЛАДИ ТА ПЕРЕСПІВИ

Переспіви циклу «На біблійні теми»

З «Пісні пісень Соломона»

«Вже давно перестали морози»	174
«Повійте, вітри полудневі»	175
«Та чому ти не брат мій рідненький»	175
«За мною з Лівана, сестричко кохана!»	176
«Я нарцис Саронський, лілія долин»	177
«Я, сестрички, до вас маю просьбу одну»	177
«Мій любий з верхів'я, як олень пугливий»	178
«Скажи мені, любий мій, де ти блукаєш?»	179
«Цілуй мене, милий, в устенька червоні»	180

Єремія 9, 1—3

«Хто подасть голові моїй воду»	181
--	-----

О с і я, Гл. 8

«Де сурма уст твоїх, пророче?» 181

Екклезіаст

Слова Екклезіаста, сина Давидового, царя в Єрусалимі

I. «О суета над суетами!» 183

II. «І знов до серця я промовив» 185

III. «Всьому свій час, своя пора є» 188

IV. «Я бачив сльози і поклони» 191

Із англійської

Байрон Джорж-Ноель

Мазепа. Поема 193

Із німецької

Гете Вольфганг

Вільховий король 224

Мінйона 225

Рибалка 226

Блоха 227

Шіллер Фрідріх

Пегас в ярмі 228

Журавлі Ібіка 231

Кассандра 237

Полонинський стрілець 241

Поділ землі 242

Пісня про дзвін 244

Гейне Генріх

Книга пісень

Юнацькі страждання 257

Примари снів 257

1. «Я снів колись про любощів огні» 257

2. «Ніч на очах лежала» 258

3. «Лежу і сплю... І в тихім сні» 259

4. «Я чарами слова з ночі» 260

Пісні

1. «Вранці я встаю й гадаю» 261

5. «Ти страждань моїх колиско» 262

6. «Постривай, моряче буйний» 262

7. «Заглядають замки й скелі» 263
 8. «Спершу думав я, що болів» 264
 9. «Тепер помиримося знову» 264

Р о м а н с и

- Гренадери 265
 Звістка 266

З циклу «Повернення на Батьківщину»

1. «Не знаю, чого та й від чого» 267
 2. «Чогось так серце тужить» 268
 3. «Блукаю в гаї й ридаю» 268
 6. «Рибалонька вродлива» 269
 7. «Вже вирнув місяць-мрійник» 269
 8. «Ось вихор надяга штани» 270
 9. «До танцю буря свище» 270
 10. «Вечірній час надходе» 270
 11. «Як ранком повз твого дому» 272
 12. «На обрію далекім» 272

Гebbель Фрідріх

- Дитина над криницею (Переспів) 273

Герман Альмерс

- Матрос із Галліг 274

Бехер Йоганнес

- Розклад 275
 1. «Наші тіла вже тлінні» 275
 2. «Світе, тобі життя своє» 276
 3. «Стану колись при дорозі один» 277

Гейніке Курт

- Спів 278

З російської

Бальмонт Костянтин

- «Запитався я в вільного вітру» 280
 «Над безоднею моря нагнулася скеля з гори» 281
 «Пташечко маленька, пташечко в гаю!» 281
 Скандинавська пісня 282
 Тирса 283
 «Ні, я не можу заснути, не бажать і смиритись» 283
 Човен утоми 284

«Горить і тускне свічка і знов горить ясніш» . . .	284
Голос прибою	285
«Відходить світлий май. Мій небосхил темніє» . . .	286
«Мені мариться море, та небо глибокеє»	286
Загибель	287
«Над морем ніччю, над морем ніччю»	288
«В пустелі безмежного моря»	288
Тріолети	288
«Не буди колишніх згадок. Не турбуй мене!»	289
«Тебе я так прагну, єдину!»	290
«Вже ніч каганці засвітила»	290
Зоря зорі	291
Прощання	292

З ЧЕСЬКОЇ

Карел Томан

Пісня	293
Довгий біль, короткі дні	293
Паризька Артеміда	294

ПРИМІТКИ	296
---------------------------	-----

Пояснення слів	316
---------------------------------	-----

Библиотека поэта

Литературно-художественное издание

ЗАГУЛ ДМИТРО ЮРЬЕВИЧ

Стихотворения

Составители:

Далавурак Степан Васильевич,

Лесин Василий Максимович

Киев,

издательство «Радянський письменник»

На украинском языке

Художнє оформлення *М. П. Вуєка*

Художній редактор *Н. В. М'яковська*

Технічний редактор *Л. Д. Макарчук*

Коректор *А. М. Голик*

ИБ № 3039

Здано на виробництво 05.04.90. Підписано до друку 12.07.90.
Формат 70×90^{1/16}. Папір друкарський № 1. Гарнітура
«Таймс» Друк офсетний. 10,25 фіз.-друк. арк.+4 вкл. іл.,
12,29 умовн. друк. арк. 12,29 умовн. фарбовідб., 13,30 обл.-
вид. арк. Тираж 10 000 пр. Зам. 460-0. Ціна в оправі
1 крб. 50 к.

Видавництво «Радянський письменник».
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Львівська книжкова фабрика «Атлас»
290005, Львів, Зелена, 20.

